

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YENİ MEDYADA POPÜLİZM VE YALAN
HABER: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ
SIĞINMACILAR ÖRNEĞİ

SEMİH GÖKKILIÇ
2501180391

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. OYA MORVA

İSTANBUL-2021

ÖZ

YENİ MEDYADA POPÜLİZM VE YALAN HABER: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILAR ÖRNEĞİ SEMİH GÖKKILIÇ

Popülizm, çatışmacı ve kutuplaştırıcı siyasetle birlikte sıklıkla anılmaktadır. Bu kavramın kapsamı, bugünlerde toplumsal sorunlarla birlikte giderek büyümektedir. Popülist siyasetteki bu yükseliş, küresel bir demokrasi sorunu olarak görülmektedir. Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte giderek yaygınlaşan bilgi kirliliği, popülizme dair oluşan bu savı destekleyen bir unsurdur. Sosyal medya platformlarında paylaşılan yalan haberler, nefret söylemlerini ve düşmanlığı yaymaktadır. Toplumun genelinden farklı kimlikler, yalan haberlerde halka zarar vermekle suçlanmaktadır. Bu tür yalan haberler, dezavantajlı veya öteki kesimlere yönelik asılsız iddialara dayanan popülist söylemlerden oluşmaktadır. Bu sorun, halkın çıkarlarının manipüle edilmesine ve kutuplaşmanın artmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, azınlık grupları hedef alan yalan haberlerin popülizm ile ilişkisini sorgulamıştır. Söz konusu yalan haberlerin hedefi olan öteki kesimlerden birisi de sığınmacılardır. Yapılan araştırma, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara yönelik yayınlanan yalan haberleri bu doğrultuda incelemiştir. Son yıllarda Türkiye’deki sığınmacılara yönelik artan öfke ve nefret ile bu gruplara ilişkin yalan haberler arasındaki ilişki niteliksel bir analizde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Yalan Haber, Yeni Medya, Sığınmacılar, Suriyeliler

ABSTRACT

POPULISM AND FAKE NEWS IN THE NEW MEDIA: AN EXAMPLE OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY

SEMİH GÖKKILIÇ

Populism is often associated with confrontational and polarizing politics. The scope of this concept is growing with social problems these days. This rise in populist politics is seen as a global problem of democracy. Information pollution, which is becoming widespread with new communication technologies, is a factor that supports this argument about populism. Fake news shared on social media platforms spread hate speech and hostility. Identities different from the general public are accused of harming the public in fake news. Such fake news consists of populist discourses based on unfounded claims against disadvantaged or other segments. This problem leads to the manipulation of popular interests and increased polarization. This study questioned the relationship between fake news targeting minority groups and populism. One of the other groups that are the target of the fake news in question is the refugees. The research has examined the false news published in this direction for the Syrian refugees in Turkey. The relationship, between growing anger and hatred towards asylum seekers in recent years in Turkey and fake news about these groups, has been evaluated in a qualitative analysis.

Keywords: Populism, Fake News, New Media, Refugees, Syrians

ÖNSÖZ

Gün geçtikçe yaşam alanlarımızda daha fazla yer bulan iletişim araçları, aynı zamanda insanlığın kültürünü evrenselleştiren bir ögedir. Dünya halkları için birçok avantaj sunan bu araçlar, çoğulcu bir demokrasinin gelişmesine engel olabilen sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sonuçların başında bilgi kirliliği sorunu gelmektedir. Geçmişten günümüze kitleleri aldatmak için bir silah olarak kullanılan yalan haberlerin yaygınlaşması bu sorunun en önemli göstergesidir. Sosyal medya mecralarının en önemli sorunu haline gelen yalan haberler farklı toplulukları karşılıklı nefrete ve düşmanlığa sürükleyebilmektedir.

Dünya genelinde yaygın bir eğilime dönüşen popülist siyaset, bilgi kirliliği sorununda önemli bir etkidir. Çarpıtılan gerçekler üzerinden yapılan siyaset, toplumların radikal kutuplarda konuşlanmasına yol açmaktadır. Başkalaşan popülizm, siyasetin de ötesinde yaşamın bütün alanlarında tansiyonu yükselten bir olguya dönüşmektedir. Bu olgu, halkın gerçek sorunlarının yerine yapay sorunlar yaratılmasına ve ideolojik kutuplaşmalara neden olmaktadır.

Bu çalışma, popülizmi yeni medya olanakları ve bilgi kirliliği sorunu çerçevesinde tartışmaktadır. Tezimizin yapmış olduğu araştırma, siyasette gerilimin tırmanmasında önemli etken olarak görülen sığınmacıları mercek altına almıştır. Ezilenlerin toplum dışına itilmesine yol açabilen yalan haberlerin toplumda öfke ve nefret uyandırma nedenleri popülizm kavramı çerçevesinde sorgulanmıştır. Bu tez, yalnızca gerçeklerin aktarıldığı bir medyanın barışçıl ve çoğulcu bir demokrasiye katkıda bulunabileceği inancıyla kaleme alınmıştır. Tezin bütün aşamalarına büyük bir ilgi ve özveri göstererek bu inancı tazeleyen tez danışmanım Doç. Dr. Oya Morva'ya teşekkür ederim. Bu süreçte desteklerini hiç esirgemeyen aileme ve tüm dostlarıma sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca bilgi kirliliğine karşı verdikleri mücadele ile çalışmamıza kaynak olan teyit.org çalışanlarına da emeklerinden dolayı teşekkür eder, başarılarının devamını dilerim.

Semih Gökkılıç

İstanbul – 12.01.2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL PERSPEKTİF

1.1 Bir Kavram Olarak Popülizm ve Kökenleri.....	4
1.2 Popülizme Dair Temel Yaklaşımlar.....	11
1.3 Popülizm ve Demokrasi	14
1.3.1 Liberal Demokrasi Tarihin Sonu Mu ?.....	16
1.3.2 Demokrasinin Geleceği ve Popülizm.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM VE MEDYA: KAVRAMLAR VE PRATİKLER

2.1 Kitle İletişimi, Kitle Kültürü ve Popüler Kültür.....	26
2.2 İdeoloji Kavramı ve İdeoloji Taşıyıcısı Olarak Medya.....	33
2.3 Popülizm ve Medya İlişkisi	39
2.3.1 Enformasyon Çağı ve Yeni Medya.....	44
2.3.2 Yeni Medyada İdeoloji ve Popülizm.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ MEDYADA BİLGİ KİRLİLİĞİ VE POPÜLİZM

3.1 Siyasetin Güçlenen Aktörü: Yalan Haber.....	55
3.2 Sosyal Medya Dilemması: Daha Çok Demokrasi ya da Daha Çok Bilgi Kirliliği.....	59
3.3 Yeni Medya ve Bilgi Kirliliği Çerçevesinde Popülist Siyaset	66

3.4 Gazetecilik Pratikleri ve Toplumsal Kutuplaşma.....	69
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1 Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	74
4.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları.....	76
4.3 Araştırmanın Yöntemi.....	77
4.4 Araştırmanın Bulgu ve Analizleri.....	84
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Kapsamında Analize Konu Olan Yalan Haberler.....	80
Tablo 2: Analizde Belirlenen Kodların Tekrarlanma Sayısı.....	85
Tablo 3: Örneklerin Kategorilere Göre Sayısal dağılımı.....	87

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: Suriyeli bir sığınmacının doktor dövdüğü iddiası.....	118
Görsel 2: Suriyelilere alışverişlerde yüzde 50 indirim sağlayan Ak Kart verildi iddiası.....	119
Görsel 3: Suriyeliler ile ilgili paylaşım yapanlara üç yıla kadar hapis cezası verileceği iddiası.....	120
Görsel 4: Konya Büyükşehir Belediyesi Suriyelilere maaş bağladı iddiası...	121
Görsel 5: 131 bin 746 Suriyeli'nin üniversiteye yerleştirildiği iddiası.....	122
Görsel 6: Suriyeliler, Türkiye halkının dinden kopuk yaşadığını söyleyerek yürüyüş düzenledi iddiası.....	123
Görsel 7: Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası	124
Görsel 8 Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası (2).....	125
Görsel 9: Bursa'da yaşayan Suriyelilerin bir atı kafasına vurarak öldürdüğü iddiası.....	126
Görsel 10: Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası.....	127
Görsel 11: İki Suriyelinin Bursa'da bir kadını kaçırıp tecavüz ettiği iddiası...	128
Görsel 12: Gaziantep'te Suriyeliler vatandaşlık için kuyruğa girdi iddiası....	129
Görsel 13 Suriye'de organ mafyasının çocukları kaçırdığını gösteren video iddiası.....	130
Görsel 14: Fotoğrafın Suriyelilerin Türkiye'ye gelen Afganları protesto ettiğini gösterdiği iddiası.....	131
Görsel 15: Suriyeli mültecilere içinde 930 TL bulunan yardım kartı verildiği iddiası.....	132
Görsel 16: Faturanın Konya'da yaşayan Suriyelinin sudan bedava yararlandığını gösterdiği iddiası.....	133
Görsel 17: Adıyaman'da Atatürk heykeline saldırdığı belirtilen kişinin Suriyeli olduğu iddiası.....	134
Görsel 18: Rachid Yusuf isimli Suriyeli mültecinin Türkiye hakkında söylediği sözlere ilişkin iddialar.....	135

Görsel 19: Türkiye’de son 6 ayda 225 bin Suriyelinin doğum yaptığı iddiası.....	136
Görsel 20: Ahmed-i Şerif isimli kişinin Türkler ve Suriyeliler hakkında söylediği iddia edilen sözler.....	137
Görsel 21: Suriye kökenli Muhammed Erdoğan’ın Bursa’dan milletvekili seçildiği iddiası.....	138
Görsel 22: Videonun Sapanca’da bacakları kesilen köpeğin Suriyeli çocuklar tarafından işkenceye uğradığını gösterdiği iddiası.....	139
Görsel 23: Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin telefon görüşmelerinde para ödemeyeceği iddiası.....	140
Görsel 24: Suriyeli mültecilerin hastanelerde ‘yasal öncelikli hasta ’sayıldığı iddiası.....	141
Görsel 25: Fotoğrafın Türk bayrağı yakan Suriyelileri gösterdiği iddiası.....	142
Görsel 26: İŞKUR’un 7 bin 400 Suriyeli istihdam edeceği iddiası.....	143
Görsel 27: Fotoğraflar Türkiye’de organları çalınan Suriyeli çocukları göstermiyor.....	144
Görsel 28: Suriyelilere bayram parası verildiği iddiası.....	145
Görsel 29: Videonun Gaziantep’te dans eden Suriyeli mültecileri gösterdiği iddiası.....	146
Görsel 30: Videonun denize çıplak girmeye çalıştığı için dövülen Suriyeliyi gösterdiği iddiası.....	147
Görsel 31: Suriyeliler hakkındaki ifade İmamoğlu’na mı ait?.....	148
Görsel 32: Ankara’daki Suriyelilerin işyerlerinin kapatılacağına dair iddialar.....	149
Görsel 33: Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası..	150
Görsel 34: Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası (2).....	151
Görsel 35: Türk bayraklı çizim Türkiye’de yaşayan bir Suriyeli tarafından yapılmadı.....	152

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e	:	Adı geçen eser
AK	:	Avrupa Konseyi
AK Parti	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ABB	:	Ankara Büyükşehir Belediyesi
BMMYK	:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Çev.	:	Çeviren
İBB	:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
IFCN	:	International Fact-Checking Network (Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı)
Haz.	:	Hazırlayan
LGBTI	:	Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender, Intersex
MIT	:	Massachusetts Institute of Technology (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü)
Nazi	:	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi)
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
V.d	:	Ve diğerleri
WWW	:	World Wide Web (Geniş Dünya Ağı)

GİRİŞ

Küreselleşmenin teknolojik ilerlemelerle birlikte hız kazandığı 21. Yüzyıl, barış ve demokrasi kültürünün bütün ülkelerde yaygınlaşması beklentisini yükseltmiştir. Ancak dünyanın bir çok ülkesinde siyasetin önemli konusu haline gelen popülizm, bu beklentileri tehdit eden bir görünüm sunmaktadır. Umulanın aksine içerisinde bulunduğumuz yüzyıl; iç savaşların, göçmen sorununun, terörün, ekonomik çalkantıların ve ırkçılık gibi büyük toplumsal çatışmaların bir çok alana yayıldığı bir gidişata sürüklenmiştir. Bu krizlerle beraber siyasetçiler, oy çokluğunu elde edebilmek amacıyla öteki ülke veya topluluklara karşı nefret dolu söylemlerde bulunmaktadır.

Popülizm, öfke dolu kitleleri bir araya toplamak ve radikal bir kutup oluşturmak için etkin bir araca dönüşmektedir. Siyasete egemen olan gerilimler, temsili demokrasi yönetimlerinde büyük tahribatlara yol açmaktadır. Ayrıca bu çatışmalar, siyasetin dışındaki diğer toplumsal alanlarda da etkisini göstermektedir. Demokrasi deneyimi oldukça eskiye dayanan toplumlarda bile ötekiler, toplum dışına itilmektedir.

Siyaset kavgaları, dünya çapında yaygınlaşırken; iletişim ve bilgiye erişim de gün geçtikçe daha pratik hale gelmektedir. İletişim araçları, insan yaşamının bütün alanlarında giderek daha geniş bir yer edinmektedir. Bu araçlar, kitlelerin siyasete ve toplumsal hayata katılımı açısından önemli bir rol oynamaktadır. Yeni medya uygulamalarının dünya genelinde yaygınlık kazanmasıyla beraber iletişim araçlarının gücü ve yapısında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle sosyal medya platformları, siyasetçilerin kitlelerle doğrudan etkileşim kurduğu mecralara dönüşmüştür.

Yeni medya ortamı, farklı kimliklerin bir arada kendini ifade edebildiği birçok olanak sunmaktadır. Sosyal ağlar, demokrasi ve çoğulculuk

açısından bir avantaj da yaratmaktadır. Ancak tüm dünyayı saran kutuplaşma ve ideolojik çatışmalar bu dijital ortamlara da yansımaktadır. Bilgi kirliliği ve nefret söylemleri, siyasetin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Yeni medya ortamı ise siyasetin aracına dönüşen yalan haberlerin yayılmasına olanak sunmaktadır.

Toplulukların duygu, değer, inanç ve taleplerine hitap eden yalan haberler; düşman olmayı ve kutuplaşmayı toplum nezdinde güçlendirmektedir. Popülist siyasetin, demokrasi ile yönetilen toplumlarda etkili bir araca dönüşmesinde bilgi kirliliğinin yaygınlaşmasının da etkileri bulunmaktadır. Dijital medyanın olanaklarıyla birlikte bilgi kirliliği, oy çokluğunu yakalayabilmek için popülist siyasetin önemli bir aracına dönüşmüştür. Yalan haberlerde kullanılan popülist dil, farklı kesimleri keskin sınırlara itmektedir.

Sosyal ağların büyük sorunu haline gelen yalan haberler, ‘biz ve onlar’ ayrımını güçlendirerek ötekileri hedef gösterebilmektedir. Dolayısıyla yalan haberler, tıpkı popülist siyasette kullanılan yöntemler gibi kitleleri ikna etmek için ötekileri zararlı bir topluluk olarak sunmaktadır. Sosyal ağlarda giderek artan bilgi kirliliği ve nefret söylemleri, aslında toplumun ezilen kimliklerinden suni düşmanlar yaratmaktadır. Etnik azınlıklar, inanç toplulukları, cinsel kimlikler, göçmenler gibi öteki gruplar yalan haberler üzerinden sıklıkla hedef alınmaktadır. Toplumun egemen kimliğine ait olmayan ötekiler, veya dezavantajlı gruplar, bu içerikler aracılığıyla sürekli suçlanmaktadır. Verilere göre Türk halkı, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıları son yıllarda giderek daha fazla ‘tehdit ve endişe yaratan bir topluluk’ olarak algılamaya başlamıştır.¹ Bu kanıların oluşmasında yalan haberlerin ve kutuplaştırıcı popülist söylemlerin rolü sorgulanmalıdır. Böylece bu söylemlerin demokrasinin

¹ Murat. Erdoğan, **Suriyeliler Barometresi 2019- Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**, Orion Kitabevi, Ankara, 2020, s. 54-55

ve çoğulculuğun geleceği için ‘tehlikeli’ bir hale gelmesinde bilgi kirliliğinin etkisi irdelenecektir.

Çalışmamız, yeni medya ortamında yaygınlaşan yalan haberlerin içeriklerinde kurulan popülist söylemleri inceleyecektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle popülizmin kavramsal alanına ve medya ile ilişkisine değinilecektir. Bununla beraber Internet ağlarında yayılan yalan haberlerin popülist siyasetle nasıl bir ilişkisi olduğu sorgulanacaktır. Çalışmamızın araştırma kısmı ise Türkiye’deki Suriyeli göçmenleri hedef alan ve sosyal ağlarda yayılan yalan haberleri niteliksel analizle değlendirecektir. Böylelikle yalan haberlerde sıklıkla başvurulan kodlara dair ulaşılan sonuçlar popülizm kavramıyla ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL PERSPEKTİF

1.1 Bir Kavram Olarak Popülizm ve Kökenleri

Tarih boyunca var olmuş bütün devletlerde yönetim şeklinin koşullara göre değişiklikler gösterdiği bilinmektedir. Doğal olarak siyaset de bu sürekli değişime maruz kalan bir alandır. Siyaset bugün yaygın olarak demokrasi ile ya da toplumların kendi kendilerini seçim yoluyla yönettikleri biçimde işlemektedir. Popülizm de demokrasinin günümüzdeki kullanımı içerisinde gittikçe yükselen bir siyaset yöntemidir. Bu siyasal eğilimin toplumların birlikte yaşama ve yönetme arzularına verdiği olumlu ve olumsuz bir çok yanıt bulunmaktadır. Bu nedenle popülizmin siyaset içerisinde ifade ettikleri ve demokrasi yönetimleri açısından anlamı giderek önem kazanmaktadır. Bu başlık altında popülizmin tarihsel olarak ortaya çıkışı ve kavramsal açılımı çeşitli yönleri ile detaylandırılacaktır.

Popülizm, Latince'de belirli bir bölgede yaşayan halk, millet sözcüklerine karşılık gelen *populus* kelimesinden türemiş bir kavramdır². Popülizm'in '*popül*'ü halkı ifade ederken, son üç harfindeki '*izm*' ibaresi ise halka yönelik bir öğreti veya düşünce sistemini belirtmektedir. Bu kavram Türkçe'deki '*halkçılık*' a karşılık gelmektedir. Cambridge sözlüğü popülizmi, '*sıradan insanların taleplerine cevap vererek onlara destek toplamayı amaçlayan siyasi fikirler ve faaliyetler*' olarak tanımlamıştır³. Bu tanımdan yola çıkarak yönetilenler olarak görülen halkın hak ve taleplerinin üzerinden yapılan siyasete popülizm diyebiliriz.

² Latin-English Vocabulary, Hans H. Ørberg, Denmark, 1998

³ <https://dictionary.cambridge.org> Erişim Tarihi: 05.10.2019

Popülist siyaset biçiminin ilk ortaya çıkışı 19. Yüzyıl'ın Amerika Kıtası'nda ve Avrupa Kıtası'nda tarım işçilerine ve çiftçilere dönük siyasal hareketlere dayanmaktadır. 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ortaya çıkan hareketler ABD'de Popülist Parti ve Rusya'da Narodnik Hareketi olarak bilinmektedir. Amerikan popülizmi siyasal yapıda köklü bir dönüşüm beklentisi içerisinde olan çiftçilerin öncülüğünde bir kitle hareketini ifade etmektedir. Popülizmin siyaset literatüründe ilk dile getirilişi 1870-1890'lı yılların ABD siyasi arenasında ortaya çıkan "Grangers" ve "Greenbackers" isimli çiftçi hareketine dayanmaktadır. Bu siyaset tarzının isim babası David Overmeyer olmuştur. ABD'deki bu siyasi hareketin daha sonrasında Halk Partisi adıyla Cumhuriyetçilere ve Demokratlara karşı üçüncü bir yol arayışı olarak doğduğu görülmektedir⁴.

Diğer bir popülist siyaset biçiminin de Narodnizm yani 'Halkçılık' adı altında Rusya'da ortaya çıktığını görmekteyiz. Rusya'da 19. Yüzyılın üçüncü çeyreğinde beliren bu hareket, ABD'de olduğu gibi işçi ve köylülerin siyasi iradelerine dayanmaz. Kırsal kesimin yaşam koşullarına karşı savaşımasını öngören bir entelektüel küçük burjuva hareketidir. Dolayısıyla Rus Narodniklerinin hedefinde Çarlık vardır. Sovyet Devrimi'nin önderi Lenin, "İki Ütopya" başlıklı yazısı ile o zamana dek Rus Narodniklerine özgü olduğu düşünülen bu siyaset biçimini o yıllara denk düşen Sun Yat Sen'in Çin'i ile karşılaştırmıştır. Lenin'in bu yazıları popülizmin genel bir siyaset anlayışı olarak ele alınmasının ilk örneği sayılmıştır. İlerleyen yıllarda yine köylü hareketlerinin artçı hareketleri kendini Latin Amerika'da göstermiştir.

⁴ 'Greenbackers' olarak adlandırılan bu tarım hareketi Halk Partisi'nin öncesinde ortaya çıkan Greenback Partisi'ni kurmuştur. Parti 1874 ve 1889 arasında aktif olmuştur. Tekel karşıtı bir ideolojiye sahip bir partidir. Bu hareketin Halk Partisi'nin ortaya çıkmasında önemli katkıları olmuştur. Zafer Toprak, "Dünden Bugüne Popülizm ve Demokrasi Paradoksu", **Politus - Politik Kültür Dergisi**, yıl 4, sayı 10, Kış 2014, s. 22-27.

20. Yüzyılın ikinci çeyreğinde Marksist sol düşüncenin bu coğrafyada yarattığı etkiyle çeşitli halk hareketleri görülmüştür⁵.

Popülizmin tarih sahnesine çıkışı daha çok halka dayanan sol söylemler ile ilişkili olarak görülebilir. Ancak bir çok popülist siyasi hareket incelendiğinde bu siyaset tarzının her türlü siyasi düşünce ile yola çıkabildiği görülmektedir. Canovan popülizmin tanımlarını bir araya getirerek bütünlüklü bir dönemsel sınıflandırma yapmıştır. Böylelikle popülist hareketlerin tarihsel koşullara göre biçimlerini açıklamıştır. Popülizme dair tanımlamaları şu şekilde bir araya toplar:

1. "Modernleşme sorunlarıyla karşı karşıya olan geri kalmış köylü ülkelerde [ortaya çıkan) sosyalizm."
2. "Esas olarak sanayi ve finans sermayesinin tedrici tecavüzünün (aşamalı olarak haklara saldırısının) tehdidi altındaki küçük kırsal halkın ideolojisi."
3. "Esas olarak değişmekte olan bir toplumda geleneksel değerleri hayata geçirmeyi hedefleyen kırsal bir hareket."
4. "Halkın çoğunluğunun fikrinin 'seçkin' bir azınlık tarafından denetlendiği inancı."
5. "Şu temel öncüle dayanan herhangi bir inanç veya hareket: Erdem, ezici çoğunluğu oluşturan basit halkta ve onların ortak geleneklerinde gizlidir."
6. "Popülizm, halk iradesinin kendisinin bütün diğer ilkelere üstün olduğunu beyan eder."

⁵ Lenin'e göre Narodniklerin ütopyacı sosyalizm düşleri Çin ve bir kısım Asya ülkesindeki halkçı düşlerle benzerdir. Rus Narodnikleri ve Sun Yat Sen liderliğindeki hareketin ortak özelliği ideolojik olarak imparatorluklara karşı halkın haklarına kendilerini dayandırmalarıydı.

Zafer Toprak, 'Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları', **Tarih ve Demokrasi** - Tanık Zafer Tunaya'ya Armağan, İstanbul; Cem Yayınları; Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, 1992, s. 41 -65

7. "Kentli işçi sınıfı ve/veya köylü kitlesinin desteğini elde etmiş olan, ancak bu iki kesimin hiçbirinin özerk örgütlü gücünden kaynağını almayan politik bir hareket. “⁶

Canovan, yukarıda sıralanan çok sayıda tanıma yönelik olarak tarımsal popülizmler ile politik popülizmler şeklinde iki temel sınıflandırma yapmıştır. Canovan bu sınıflandırma ile tarım kökenli popülist hareketleri, politik amaçlı popülist hareketlerden ayırmıştır. Bu sınıflandırmanın detayları şu şekildedir:

Tarımsal popülizmler

- 1 . Çiftçilerin köktenciligi (örneğin Amerika Birleşik Devletleri 'ndeki Halkın Partisi)
2. Köylü hareketleri (örneğin Doğu Avrupa'nın Yeşil Uyanışı)
3. Entelektüel tarımsal sosyalizm (örneğin; narodnikler)

Politik popülizmler

4. Popülist diktatörlükler
5. Popülist demokrasi (bir diğer deyişle, referandum ve katılım çağrıları)
6. Gerici popülizmler (İnanç temelli hareketler gibi.)
7. Politikacı popülizmi ('halka' birlik çağrıları yapan geniş tabanlı ideolojik olmayan koalisyonların kurulması)⁷

Canovanın çizmiş olduğu bu sınıflandırma ne kadar tartışmaya açık olsa da popülist siyaset biçimlerinin birer hareket olarak ortaya çıkış modellerini ortaya koymaktadır. Popülist hareketler zaman ve mekan farklılıklarının oluşması nedeniyle çok çeşitli özellikler göstermektedir. Tarımsal popülizmlerden politik popülizm çeşitlerine uzanan bu sıralama bizlere tarihsel koşulların yarattığı yeni siyaset biçimlerini de göstermektedir.

⁶ Ernesto Laclau, **Popülist Akıl Üzerine**, Epos Yayınları, Ankara, 2007, s.17

⁷ Laclau, **a.g.e.**, 2007, s.18-19

Popülizmi ya da popülistleri tanımlamak ve anlamaya dair teorik yaklaşım geliştirmek görüldüğü üzere güç olmuştur. Ernesto Laclau, popülizm kavramının belirsiz bir yapıda olduğuna değinmektedir. Laclau popülizmi tanımlarken teorik olarak '*nihilizm*' kavramından söz etmektedir. Popülizm Laclau'ya göre bugünkü anlamıyla içerikten yoksun bir kavramdır. Aynı zamanda sosyal bilimlerde oldukça önemli bir yeri olan bu kavramın her toplumsal harekette yeniden analitik bir biçimde ele alınması gerektiğini aktarmıştır⁸. Ancak Laclau popülist hareketlerin genel yapısında halk taleplerine dayanan bir söylem olduğunu belirtmiştir. Bu popülist söylemler bir halkın yönetici sınıfa karşı taleplerini bütün olarak ifade eder⁹. Laclau'nun görüşleri halkın maddi taleplerin popülist hareketlerin belirleyici unsuru olduğunu göstermektedir.

Halkın gündelik yaşamındaki talep ve beklentilerinin ifade edilmesi popülizmin ana omurgasını oluşturmaktadır. Ancak halkın bu talepleri tarihsel dönemlere ve coğrafyalara göre çeşitlilik göstermektedir. Cas Mudde, Hegel'in o çok bilindik kavramı olan ve sıklıkla zamanın ruhu olarak adlandırılan '*Zeitgeist*' ile günümüzde yükselen popülist siyasetleri işaret etmiştir. Mudde'a göre 21.Yüzyıl siyasetinde zamanın ruhu popülizmi kaçınılmaz kılmaktadır. Mudde bu görüşlerle birlikte popülizmin temel olarak 'yozlaşmış seçkinler' ve 'halk' arasındaki ayırmadan oluşan bir ideoloji olduğunu savunur¹⁰. Mudde'a göre popülizme dair iki temel tanımı vardır; birincisi popülizmi sıradan

⁸ Ernesto Laclau, 1998, **İdeoloji ve Politika**, Belge Yayınları, İstanbul. s.156

⁹ Laclau, **a.g.e**, 2007, s. 99

¹⁰ Hegel'in yazılarında sıklıkla kullandığı '*Zeitgeist*' belirli bir zaman dilimini karakterize eden ruh hali, düşünce ve duygu tarzını ifade etmektedir. Örneğin Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin getirmiş olduğu düşünce yapısı bu süreçteki devrimleri, modern devletlerin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Bu zincirin benzerlikleri *Zeitgeist* yani zamanın ruhu olarak görülebilir.

Cas, Mudde, The Populist *Zeitgeist*, **Government and Opposition Ltd**, 39(4), 541-563, 2004, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x

insanların temel duygularına hitap ederek ilgi toplama yöntemi olarak görmektedir. İkincisinde ise popülizm, halkın rasyonel talep ve beklentilerine dönük olarak yapılan ‘fırsatçı’ bir siyaset olarak tanımlanır. Mudde her iki görüşü de ele alarak popülistlerin demagoji ve fırsatçılığa dayanan bir siyaset yöntemini benimsediklerini savunur.¹¹

Mudde’nin görüşleri, popülizmin sağ veya sol ideolojik kökenlere dayanmaktan ziyade bulunduğumuz çağda yaygınlaşan yeni bir ideoloji olduğu yönündedir. Günümüzde de Latin Amerika coğrafyasında hakim olan siyasetin sol popülist bir biçimde varlığını sürdürdüğünü çeşitli ülkelerde görmekteyiz. Avrupa coğrafyasında da temsili demokrasinin köklü devletleri olarak bilinen ülkelerde ağırlıklı olarak sağ kısmi olarak sol popülist siyasetlerin yükselişte olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bu popülist hareketlerin söylemlerinde ‘halk’ ve ‘halk olmayan’ ayrımının önemli bir rol oynadığını görmek mümkündür. Jan-Werner Müller, Latin Amerika’daki sol popülist liderler ile Avrupa’daki sağ popülist liderlerin ‘öfke’ ve ‘kızgınlık’ konusunda benzerlik gösterdiğini söyler. Müller, popülist siyasetin en belirgin özelliğinin temel duygularımızdan ‘öfke’ ve ‘kızgınlık’ ile ifade edildiğine dikkat çeker. Popülizm, seçkin ya da aristokrat siyaset anlayışına karşı geliştirilen siyasal söylemlerle gün yüzüne çıkmaktadır.¹² Müller popülistlerin siyasetin kalıpsallaşmış yapısına halk referansı ile karşı duruş sergilemesinin altını çizmiştir. Mudde’nin ‘halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ ayrımına dayanan ideoloji tanımının bu görüşle örtüşmektedir. Popülistler, seçkin, elit veya aristokrat olarak nitelendirilen kişi ya da kesimlere karşı sıradan halkın talep, duygu ve inançlarına göre söylemler oluştururlar.

¹¹ Mudde, **a.g.e**, 2004, s. 546-547

¹² Jan-Werner Müller, **What Is Populism?**, University Of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2016, s. 12-16

Popülizmin siyasete yeni bir yöntem getirdiğini söylemek mümkündür. Ancak Francisco Panizza popülizmin bu yönünü bir anti-siyaset olarak ele almaktadır. Popülist siyasetçi ile halkın mutlak anlamda bir özdeşlik kurması mümkün hale gelmiştir. Kurulan bu özdeşlik siyasetin sonunun geldiğini göstermektedir. Ross Perot'un, "Biz bu ülkenin sahipleriyiz..." ifadesi de; Hugo Chavez'in, "Venezuela halkına tarihlerinin gerçek sahiplerini ilan ediyorum." ¹³ ve Recep Tayyip Erdoğan'ın, "Biz halkız, siz kimsiniz?" ¹⁴ söylemlerindeki 'halk insanı' vurgusunun popülist siyasetin temel çıkış noktasını oluşturduğu görülmektedir. Bir çok örnek söylem aslında benzer anlamları işaret etmektedir. Popülistler hitap ettikleri halkı yani kitleleri 'biz', bunun dışındaki bütün ötekileri 'siz' olarak simgeleştirmektedir. Ve bir çok popülist siyasetçinin aynı söylemlerle yakaladığı başarı tesadüf sayılamaz. Temsili demokrasi ile yönetilen devletlerde siyasetçilerin kendini halkla özdeş gösteren söylemleri seçmesi aslında siyasetçilerin bir talebe verdikleri karşılık olarak görülebilir.

Bulunduğumuz çağda sıradan halkın kendine ait olan kimlikle temsil edilme arzusunun daha fazla ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu gerçek üzerine inşa edilen bir çok politik söylem, dünya çapında popülist siyaset rüzgarın parçasına dönüşmüştür. Popülist siyasetin halktan aldığı bu destek yeni bir siyaset kültürünün giderek güçlendiğini göstermektedir. Ayrıca bu siyasi akımın temsili demokrasi açısından yarattığı avantaj ve dezavantajlar bu bağlamda merak konusudur. Diğer yandan yeni medya kullanımının yaygınlaşmasının yükselen popülist siyasetlerle ilişkisi büyük bir soru işaretidir.

¹³ Francisco Panizza, **Populism and the Mirror of Democracy**, Verso; First Printing, London, 2005, s.6

¹⁴ Müller, **a.g.e**, s. 3

Sonuç olarak popülizmin temel olarak halkın siyasete katılımında geliştirilen argümanlara ve ideolojilerle iç içe geçmiş bir siyaset dili olduğunu söylemek mümkündür. Dünyanın birçok bölgesinde farklı türlerde popülist siyaset halk nezdinde ilgi görmekte ve desteklenmektedir. Bütün bu hareketlerin temel özelliğinin yönetime halk kitlelerinin gücü ile talip siyasi strateji olduğunu söyleyebiliriz. Bu temel ortaklıkları bir sonraki başlıkta popülizme dair geliştirilen yaklaşımlar ile anlamaya çalışacağız.

1.2 Popülizme Dair Temel Yaklaşımlar

Popülist siyasetin tanımına yönelik çeşitlilik ve muğlaklıkları ortadan kaldırmak için popülizme ilişkin getirilen yaklaşımları ele almak açıklayıcı olacaktır. Bu alandaki ilk teorik yaklaşım Latin Amerikalı düşünür Germani tarafından geliştirilmiştir. Germani popülizmi işlevselci bir yaklaşımla ele almıştır. Germani'ye göre popülist hareketler modernleşme süreci ile birlikte ortaya çıkmıştır. Modernleşme sürecinde halkın yönetime katılım düzeyi artmıştır. Bu durum, zihinlerde ve davranışlarda değişiklik meydana getirmiştir. Germani, geleneksel tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan modernleşmeyi popülizm konusunda etkili bir olgu olarak görmüştür. Bu yaklaşıma göre modernleşmenin en güçlü etkisi halk kitlelerinin siyasal yönetim üzerinde etkili olma arzularının yarattığı bir gerçekliktir. Dolayısıyla Germani, modernleşmenin toplumlarda doğurmuş olduğu bir 'asenchronizasyon'un ya da başka türlü söylersek eş zamansızlığın olduğunu söylemiştir. Bu eşzamansızlık sorunu popülist halk hareketlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır¹⁵.

¹⁵ Laclau, a.g.e, 1998, s.160-161

Germani'nin yaklaşımına katkıda bulunan Di Tella, popülizmin köy-kent çelişkisinin yarattığı 'asenkronizasyon'un kaynağı olarak toplum kesimlerinde oluşan "gösteri etkisi" ve "artan beklentilerin devrimi"ni göstermiştir. Buradaki 'gösteri etkisi' ve 'artan beklentilerin devrimi' modernleşme sürecindeki kitle iletişim araçlarının çeşitli toplumsal kesimlerde yaratmış olduğu etkilerle açıklanmaktadır. Toplumun talepleri ve arzuları kitle iletişim araçlarının yaydığı içeriklerle özellikle eğitimli kesimlerde yükselmiştir. Aynı zamanda insan hakları idealleri ve anayasal bir düzen düşüncesi "artan beklentilerin devrimi"ni açıklamaktadır.

Germani-Tella'nın yaklaşımında görmekte olduğumuz gibi popülist hareketlerin temel öznesi olarak halkın beklenti ve taleplerindeki değişim siyasette kendisini göstermiştir. Yani Sanayi Devrimi sonrası kökleşmeye başlayan yeni sınıfların ulusal bir hareketin içerisinde varlığı bu olguyu açıklamaktadır. Bu noktada oluşan işçi sınıfı kendi ideolojik hareketini kuramamış burjuva sınıfın ideolojik sınırları içerisinde siyasal hareketlere angaje olmuştur.

Kentleşme olgusunun demokrasi ile yönetilen ülkelerde bir bunalıma yol açtığı bilinen bir gerçektir. Germani'nin bu yaklaşımının Türkiye siyasi tarihinde önemli bir örneği Turgut Özal'dır. Türkiye'de yapılan 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi demokrasi yönetimini askıya almıştır. Darbe sonrasında parlamentonun yeniden işlev kazanmasıyla sıradan halkın beklentilerini ön plana çıkaran Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi seçimlerin galibi olmuştur. Sokağa yansıyan ideolojik çatışmaların büyük huzursuzluklar yarattığı Türkiye'de darbe iklimi yerini 1983 yılında Turgut Özal yönetimine bırakmıştır. Turgut Özal'ın bu dönemde temsil ettiği kesim 'Sessiz Muhafazakar Kitle' ve 'Ortadirek' olarak adlandırılmıştır. Sessiz muhafazakar kitle, aslında Türkiye sosyolojisinde büyük parçalar halinde kentleşen halk kesimlerini

temsil etmektedir. Muhafazakar olarak tanımlanabilecek bu kitlenin ideolojik çatışmalardan ve fikir kavgalarından bıkmış, ekonomide refah talep eden, geleneksel değerlere ve dini inançlara bağlı baskın çoğunluk olduğu söylenebilir.¹⁶ İşte Türkiye siyasetinin temel belirleyici kesimi Özal sonrasında da bu sıradan halk kitlelerinin talep ve beklentileri olmuştur. Bu örnekten yola çıkarak popülizmin bir işlevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Çünkü popülizm halkın baskın çoğunluğunun yönetim üzerinde varlığını güçlendiren bir işleve sahiptir.

İkinci önemli yaklaşım Ernesto Laclau'ya aittir. Laclau ise popülist siyaseti Gramsci'nin hegemonya kavramıyla değerlendirmiş ve popülizme dair biçimselci bir yaklaşım geliştirmiştir. Laclau popülizmin 2 ön koşulu olduğunu savunmuştur; 1- Halkı iktidardan ayıran içsel karşıtlı sınırın oluşumu, 2- Halkın ortaya çıkışını mümkün kılan eşdeğerliğe dayanan bir talepler yığını. Laclau'ya göre bu ön koşullar ortaya çıktığı zaman halk kendisini söylemsel olarak inşa etmektedir. Burada halk kitlelerinin söylemleri ile sisteme eklemlenmesinden söz edilir.¹⁷ Kitlelerin siyasal alana eklemlenmeleri popülist hareketlerin hegemonyaya dahil olmasını göstermektedir. Bu nedenle karşıt toplumsal kutupların varlığı ve halkın maddi talepleri popülist hareketlerin varlığının öncül koşulu olarak görülmüştür.

Laclau ve Mouffe halkın maddi talepleri ile kurulan söylemsel inşanın sonucunda antagonizmanın oluştuğunu söylemektedir. Laclaucu yaklaşımdan genel olarak popülist siyasete ilişkin çıkarılacak en önemli

¹⁶ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2014, s.348-349

¹⁷ Antonio Gramsci hakim sınıfın yönetim yetkisini yönetilen sınıfların iznine dayanarak üstlenmesine hegemonya adını vermiştir. Hegemonya zoraki olan bir yönetim değildir. Ancak daha çok burjuva sınıfının alt sınıflarda rıza yaratmasına dönük işleyen bir kültürel ve ideolojik bir ikna yöntemi olarak görülür. Hegemonya, politik ve ekonomik boyutta da kendisini göstermektedir. Maaş, ücret artışı ve politik veya sosyal reformlar ile sınıflar arasında kurulan dengede de hegemonyayı görmek mümkündür.

Laclau, 2007, **a.g.e**, s. 99

sonuç toplumsal talepler çerçevesinde oluşan halkın söylem inşasıdır. Bu inşanın neticesinde ortaya iki zıt kutup (egemenler ve halk vb.) çıkmaktadır. Antagonizma tam olarak bu iki zıt kutup ifade eden bir kavramdır. Bir siyasal hareketin popülist olduğuna en büyük işaret bu antagonizmanın oynadığı büyük rol ile anlaşılabilir. Ancak bu antagonist karşıtlığın alternatifi olarak pozitif bir eşdeğerliliğin koyulduğunu da görmek mümkündür (örn. ulus, millet gibi).¹⁸ Günümüzdeki popülist hareketlerde bir çok örneğini görmek mümkündür. Popülist hareketlerin demokrasi yönetimlerinde kaydettikleri başarılarla temel olarak anti-elitist söylemlerin kitleleri bir düşünce etrafına topladığını görebiliriz.

Laclau ve Mouffe'nun popülizmi hegemonya sınırlarına dahil olarak ele alması bu kavramın demokratik kurumlar içerisinde bir temsile karşılık geldiğini göstermektedir. Günümüzde yaygın olan temsili demokrasi yönetimlerinde popülist siyasetin artan gücünü göz önüne aldığımızda bu yaklaşım doğrulanmaktadır. Demokrasinin bir çoğunluk denetimine dönüşmesi popülizmin etki alanının siyaset üzerinde genişlediğini ve halkın arzusuna dayanan baskı aracı olarak kullanılmaya açık olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bir sonraki başlıkta demokrasi ve popülizm ilişkisini ele alarak yeni sorularla değerlendirmeye çalışacağız.

1.3 Popülizm ve Demokrasi

Çeşitli biçimleriyle demokrasi dünya siyasetinde en çok uygulanan yönetim şeklidir. Genel olarak Batı ülkelerinde uygulanan temsili demokrasi veya liberal demokrasi yönetimi tüm dünyada yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu başlık altında popülizm kavramının temsili demokrasi ile ilişkisi tartışılacaktır. Böylelikle günümüzün hakim demokrasisi ve popülistlerin bu demokrasi yönetimleri ile ilişkisi

¹⁸ Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 207-211

hakkında fikirler ele alınacaktır. Buna ek olarak popülist siyasi eğilimlerin temsili demokrasinin uygulanışına etkileri ve demokrasinin geleceğine dair görüşlere yer vereceğiz.

Demokrasi kavramının teorik açıdan ilk ele alınışı Aristoteles'in siyasete dair felsefi görüşlerine dayanmaktadır. Aristoteles yönetilenler ile yönetenleri ayrı kutuplara koymak yerine; yurttaşları kendi içlerinde yarattıkları ve hepsinin üzerinde bir erke sahip olduğu siyasal ilişkileri halkın egemenliğinde kurulan bir yönetim biçimi olarak demokrasiyi işaret etmiştir. Touraine, Aristoteles'in demokrasi düşüncesinin de monarşi gibi çoğunlukların zorba ve bencil çıkarlarına hizmet edeceğini savunduğunu ancak özgürlük düşüncesinin de ilk tohumlarını serptiğini savunmaktadır. Touraine de demokrasinin bir yandan güçlü olan kesimlerin çıkarlarına hizmet etme, diğer yandan çoğunluğun baskıcı iktidarı tehlikesiyle sürekli karşı karşıya kaldığını savunmaktadır.¹⁹

Demokrasiye dönük üretilen fikirlere en güçlü katkıları Aydınlanma Çağı'nın kurucu filozofları tarafından yapılmıştır. Bir çok düşünür evrensel bir demokrasi anlayışının oluşmasına katkılarda bulunmuştur. Aydınlanma felsefesinin öncülerinden Locke, Rousseau, Hobbes ve Tocqueville gibi isimler en çok özgürlük, demokrasi, insan hakları ve eşitlik kavramlarını tartışmıştır. Modern demokrasinin temel direklerini oluşturan '*genel irade*' ve '*yurttaşlık*' gibi konular bu düşünürlerin tartışmalarına dayanmaktadır. Siyasal bilimlerde günümüzde 'liberal demokrasi' olarak adlandırılan demokratik devlet yönetimlerinin benimsemiş olduğu yönetim halkın temsiline ve güçler ayrılığına dayanmaktadır. Her ne kadar Antik Yunan uygarlıklarında hayata geçirilmiş olan '*doğrudan demokrasi*' yönetimi olarak tanımlanan bir

¹⁹ Alain Touraine, **Demokrasi Nedir?**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 1997, s.32-33

sistem bulunsa da bu yönetim ileri toplumlarda hayata geçirilememiştir.²⁰

Aristoteles'in fikirlerine göre demokrasi halk egemenliğinin eşitlik ve özgürlüğe dayanmaktadır. Ancak diğer yandan halkın temsili üzerinden baskı ve tahakküm de demokrasinin bir sonucu olabilir. Bu durum da demokrasinin günümüzde belirgin olarak görülen bir açmazını işaret etmektedir. Popülist siyasal hareketlerin de bu ikiliklerin içerisinde temsili demokrasiyi giderek tartışılır bir duruma getirdiğini söylemek mümkündür. Bilhassa gelişmiş ülkelerde artış gösteren aşırı sağ eğilimli popülist siyasi hareket ve partiler bunun en büyük göstergesidir. Avrupa'nın birçok ülkesinde, islam karşıtlığı ve göçmenlere yönelik ırkçı söylemler etrafında bütünleşen sağ popülist hareket ortaya çıkmıştır. Özellikle 2016 yılında gelişmiş ülkelerde popülistlerin elde ettiği zaferler bu durumu kanıtlamıştır. İngiltere'de Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu (Brexit) halk tarafından onaylanmış ve ülkede evet kampanyası yürüten sağ popülist siyaset giderek güçlenmiştir. Diğer yandan ABD'de ötekileştirici ve sağ popülist söylemleriyle bilinen Donald Trump'ın başkanlık seçimlerini kazanmıştır²¹. Bu zaferler bir bakıma liberal demokrasinin ve olanaklarının dünyayı çoğulcu, özgürlükçü bir noktaya ulaştırmak konusundaki başarısız olduğunu göstermektedir. Günümüzde temsili demokrasinin, ayrılıkçı, ötekileştirici ve hatta yer yer ırkçı bir siyaset kültürüne teslim olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle öncelikle demokrasinin gelmiş olduğu durumu anlamak açısından liberal demokrasinin neyi ifade ettiğini sorgulayacağız.

1.3.1 Liberal Demokrasi Tarihin Sonu Mu ?

²⁰ Alain Touraine. **a.g.e**, s.30

²¹ Ayhan, Kaya, 2016, Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Karşılaştırmalı Analiz için Teorik Araçlar, **İstanbul Bilgi Üniversitesi**, Yayın Tarihi: 1 Aralık 2016, (Çevrimiçi), https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/Avrupada_Sağ_Populizm_Tartismlari_1.pdf Erişim Tarihi: 07.06.2020

Liberal demokrasi, parlamenter demokrasi, çoğulcu demokrasi, anayasal demokrasi ve temsili demokrasi gibi çeşitli terimlerin kullanıldığı modern demokrasi, Antik Yunan toplumundaki demokrasiden günümüze kadar evrilen yönetim biçimidir. Mouffe, modern demokrasinin daha büyük ve daha karmaşık toplumlarda doğrudan demokratik yönetim biçimlerinin artık mümkün olmaması nedeniyle ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu nedenle modern demokrasi temsili olmak durumdadır. Modern demokrasi kavramını geliştiren Lefort'a göre modern demokrasinin ortaya çıkışı ile yeni bir simgesel dönüşüm mümkün hale gelmiştir. Böylece feodal dönemlere dayanan 'prens'in kişiliğinde cisimleşen ve aşkın bir otoritede anlam bulan iktidarın ortadan kalkışına 'demokratik devrim' yol açmıştır. Demokratik devrimler bu simgesel düzeni ortadan kaldırdığı için modern demokrasilerde iktidar alanı 'boş bir yer' olarak kalmıştır²².

Mouffe, Lefort'un iktidarın demokratik devrimle birlikte "boş bir yer" görüşünü yeniden tartışmış ve toplumsal alanda yeni bir tür kurumsallaşma dönemi açıldığını ortaya koymuştur. Mouffe, kesin bir meşruiyet sağlamanın demokrasinin geleceği açısından hayati önemde olduğunu aktarmıştır. Bu nedenle modern demokrasi 'demokratik devrimlerin tarih sahnesine çıkışıyla birlikte halkın iktidarı (yöneten yönetilen arasında kurulan özdeşlik, halk egemenliği) ve bireysel özgürlük haklarına yönelik liberal söylemlerin oluşturduğu simgesel bir düzendir. Bu simgesel bütünlükte görülen, insan hakları, özgürlükler ve halk iktidarı gibi idealler temelde liberalizm ve demokrasi görüşlerinin birleştiği söylemlerden oluşur. Dolayısıyla Mouffe'ya göre liberalizm

²² Lefort devlet kurumunun simgelere dayanan bir evrene sahip olduğunu savunmaktadır. Demokrasi yönetimi öncesinde bu simgesel alanı mutlak otorite sahibi bir lider ya da monarşi doldurmaktadır. Ancak demokratik devrimlerin gerçekleşmesi ile bu simgesel temsiller yerini 'boş bir yer'e bırakmıştır. Dolayısıyla devlet kurumunun yönetsel olarak köklü bir dönüşümü söz konusu olmaktadır. Chantal Mouffe, **Demokratik Paradoks**, Epos Yayınları, Ankara, 2001, s.13-14

demokrasileşmiş, demokrasi de liberalleşmiştir. Mouffe, burada liberal demokrasi söylemlerinin mutlak ve evrensel bir rejim olarak sunulmasına itiraz eder. Liberal demokratik kurumlara sahip çıkılabilir ancak bu kurumlara mutlak gözüyle bakılmamalıdır. Çünkü bu demokrasinin geleceği açısından bir paradoks yaratmaktadır.²³

Evrensel ve mutlak olduğu varsayılan liberal demokrasinin tüm toplumlara uygun olarak görülmesi tartışmalı bir konudur. Derrida, liberal demokrasinin nihai ve evrensel olduğu görüşünü Fukuyama'nın 'Tarihin Sonu Mu?' eserinden örnek göstererek eleştirir. Fukuyama bu çalışmasında, Batı demokrasisinin ve küresel kapitalizmin tarihi bir nevi sonlandırıldığını söylemektedir. Derrida'ya göre Fukuyama bu teziyle, kendisinden çok önceleri tarihin sonunu öngören Hegel ve Marks arasından Hegel'i seçmiştir. Çünkü Derrida'ya göre, Hegel tarihin sonunu liberal demokraside, Marks ise komünist toplumda görmektedir. Ancak her iki görüşte bu tahminleriyle büyük yanılgılar yaşamıştır²⁴. Liberal demokrasi ve kapitalizm bağlamında Fukuyama'nın savunmaları da bize kesin bir yargı vermektedir. Ancak mevcut siyasal ve ekonomik gidişat tam anlamıyla insanlığın nihai bir düzene kavuştuğunu göstermemektedir. Frankfurt Okulu düşünürlerinden Marcuse liberal demokrasi ve kapitalizmin toplumu özgürleştirmek yerine yeniden köleleştirdiğini öne sürmektedir. Mutlak ve evrensel dünya düzeni, teknolojik gelişimlerle birlikte özgürlük ve çoğulculuk vaatlerine dayanan bir baskı rejimidir. Çünkü kapitalizmin ideolojisi çoğulculuk, demokrasi ve özgürlük kavramlarına dayanır. Marcuse'nin, 'ileri sanayi toplumu' olarak nitelendirdiği bu toplumsal düzen; Marksist teoriye göre insanlık tarihinin temel çelişkisi olarak kabul edilen sınıf savaşımının sona erdirmiş ve yarattığı kitle toplumu ile işçi sınıfının tarihsel ve kültürel varoluşunu ortadan kaldırmıştır. Marcuse'nin tek boyutlu insan

²³ Chantal Mouffe, **a.g.e.**, 2001, s.14-16

²⁴ Jacques, Derrida, **Marx'ın Hayaletleri**, Ayrıntı, İstanbul, 2007, s. 108-110

olarak tasvir ettiği bu yeni toplum bireyleri, yaşam biçimi ve felsefesiyle kitle iletişim araçlarının ve teknolojinin etkisi altındadır. Yaratılan yeni toplum özgürlük ve demokrasinin çoğulcu diliyle ‘özgür’ olduğuna inandırılmakta ve olumlayıcı tutum ve davranışların dünyasında aslında baskı ve sömürü araçlarıyla yönetilmektedir.²⁵

Derrida’nı liberal demokrasiye yönelik eleştirisi ve Marcuse’nin modernizm eleştirisi toplumsal çelişkinin henüz çözölmüş olmadığını göstermektedir. Günümüz dünyasının ‘ideal’ yönetim şekli olarak liberal demokrasinin mutlak ve de adil bir dünyayı getirdiğini söylemek elbette gerçeklikle örtüşmemektedir. Dolayısıyla liberal demokrasiyi, toplumların mutlak rejimi ya da ‘tarihin sonu’ olarak görmek mümkün değildir. Toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik, işsizlik sorunu ve iç savaşlar, göçmen krizleri gibi birçok toplumsal, siyasal ve ekonomik sorun dünya siyasetinde otoriter eğilimleri bir anda açığa çıkarabilmektedir. Birçok toplumsal sorunun yarattığı gerilim siyasi arenada temsil bulmaktadır. Nitekim dünya çapında yükselen popölist iktidarlar da bu gerekçelerle liberal demokrasi kurumlarını hedef almaktadır. Günümüzde liberal demokrasi söylemlerinin gerçeklik ve inandırıcılık konusunda bir imaj kaybı yaşadığını söylemek mümkündür. Ortaya çıkan bu çelişki öfke dolu popölist siyaseti tırmandırmaktadır. Artık küresel dünyanın demokrasilerinde yeşeren popölist rejimlerden söz etmek daha doğru olacaktır. Bu nedenle demokrasinin geleceğinde popölizmin yeri giderek önemli hale gelmiştir. Demokrasinin bugünkü mevcut sorunları, alternatifleri ile beraber popölist siyasetlerin bu duruma etkisi üzerine düşünmemiz gerekmektedir.

1.3.2 Demokrasinin Geleceği ve Popölizm

²⁵ Herbert Marcuse, **Tek Boyutlu İnsan**, İdea Yayınları, İstanbul, 1986 s. 75-78

Küresel dünyanın gelişmiş bir çok devletinde tarihin sonunu değil yeni bir çok sorunun başlangıcını görmekteyiz. Bu sorunların başlıca sebebi de oy çokluğuna dayanan halk iradesinin her zaman doğru çözümler getirememesidir. Liberal demokrasinin dünya çapında beklenen sonuçları yaratmamasının önemli bir nedeni de budur. Halkın oy çokluğunun yürütmeyi belirleyebilmesi liberal demokrasinin bir tür krize sürüklenmesine sebep olmaktadır. Çünkü geniş kitlelerin manipüle edilmesi seçim zaferleri getirebilirken aynı zamanda ötekilere düşman bir siyaset anlayışının yaygınlık kazanmasına yol açabilmektedir. Popülist siyaset de tam olarak bu çıkmazın bir sonucu olarak görülebilir. Demokrasinin kaderi de bu siyasi akımın gidiş yolu ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle demokrasinin güncel sorunlarını ele aldığımızda şimdiki zamanın aktif siyasi eğilimi olarak popülizmi anlamamız gerekmektedir.

21. Yüzyılda, iletişim teknolojileri hızlıca gelişmiş ve toplumların iletişim kurması da bu doğrultuda pratikleşmiştir. Bu olanaklar, farklı kimliklere sahip toplumlara karşılıklı etkileşim ve diyalog imkanı sunduğu gibi çatışmalara da aracılık edebilir. Günümüzde demokrasi kültürünün hakim olduğu Batı ülkelerinde bile içe kapanma, kutuplaşma, ayrımcılık ve nefret söyleminin görülmesi bu çatışmaların derinliğini göstermektedir. Bu durum doğal olarak eşitlik, özgürlük ve çoğulculuk gibi temel demokrasi kavramlarının bizzat demokrasinin eliyle ortadan kaldırılması sonucunu getirmektedir. Demokrasinin düştüğü bu boşluğun yerini popülist iktidarların doldurmaktadır. Örneğin; İngiltere halkının verdiği AB'den (Avrupa Birliği) ayrılma kararı demokrasi ve çoğulculuğa olan inancın gerilediğinin en büyük göstergesidir. Yine ABD'de birçok öteki topluluk ve ülke ile sürekli çatışan Donald Trump'ın başkanlık yarışının galibi olması, ülkedeki çoğunluğun dış dünyadan olabildiğince uzak tercihler yaptığını gösterir. Dolayısıyla liberal demokrasi içerisinde halkların tercihleri diğer topluluklarla

uzlaşmak yerine uzaklaşmak yönündedir. Moffit popülizmin günümüzdeki demokrasi yönetimleri içerisinde üç temel özelliğinin bulunduğunu söylemektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanmıştır: 1- elitlere karşı halka seslenme; 2- kaba tavırlar; 3- kriz, çöküş veya tehdit. Birinci özellik olan elitlere karşı halka seslenme üzerinde çokça durduğumuz ve ilk popülist hareketlerde dahi görülen bir yöntemdir. İkinci özellik olan kaba tavırlar da aslında sessiz halk yığınlarının düşük eğitim seviyesi, gündelik yaşam davranışlarıyla özdeş bir imaj olarak görülebilir. Ancak üçüncü olan kriz, çöküş veya tehdit bulunduğumuz çağın popülistlerine yoğun olarak görülmektedir. Çünkü toplumlar üzerinde bir korku iklimi yaratmak, dış ülkeleri birer tehdit olarak göstermek, öteki toplumsal kesimleri düşmanlaştırmak, küreselleşmeyi ve göçmen sorunlarını toplum üzerinde bir tehdit yaratmak için kullanmak yeni popülistlerin en belirgin özellikleridir²⁶.

Popülistlerin korku ve tehdidi benzer olarak bir strateji haline dönüştürmesi şüphesiz demokrasinin de tehdit altında olduğunu göstermektedir. Eğer siyasette korku, kriz ve tehdit yöntemine başvurulursa farklılık gösteren toplulukların düşmanlaşması olağan hale gelmektedir. Bu nedenle popülistlerin başvurdukları bu siyaset manevraları tehlikesini artırdıkça liberal demokrasi ideallerinin boşa düşürüldüğünü görmekteyiz. Laclau'ya göre temsili demokrasinin dayandığı halk egemenliği seçilmiş bir liderin halkla kurduğu özdeşlikle oluşmaktadır. Böylece seçilmiş liderler simgeleşen bir güç haline gelmektedir. Laclau, bu tür bir temsilin aşırı biçimi ile faşizmin ortaya çıkabildiğini belirtir²⁷. Bu görüşte görmüş olduğumuz üzere demokratik temsilin otoriter faşizan yönetim biçimlerine eğilimi mümkündür. İşte

²⁶ Ayhan Kaya, Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Karşılaştırmalı Analiz için Teorik Araçlar, **İstanbul Bilgi Üniversitesi**, Yayın Tarihi: 1 Aralık 2016, (Çevrimiçi)

https://eu.bilgi.edu.tr/media/files/Avrupada_Sağ_Popülizm_Tartışmaları_1.pdf

Erişim Tarihi: 07.06.2020

²⁷ Laclau, 2007, **a.g.e**, s.181

popülist liderlerin günümüzdeki varlığı da yeni bir faşizm dönemine girme tehlikesini barındırmaktadır. Bu durumda akıllara sorunun temsili demokrasinin yenilenmesiyle çözülebileceği gelebilir. Eğer öyle ise demokrasinin çağın koşullarına uygun bir alternatifi bu temsil sorununa çözüm getirebilir.

Temsili demokrasiye yönelik yapılan somut bir çok eleştiriye karşılık demokrasi için yeni alternatifler yaratılmaktadır. John Rawls'ın ve Jürgen Habermas'ın çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan '*müzakereci demokrasi*' yaklaşımı da bunlardan birisidir. Rasyonalist ve evrensel bir demokrasi anlayışının modern demokratik toplumla bağını kurmayı amaçlayan bu model, temsili demokrasiye müzakere ve konsensüse dayalı bir alternatif önermektedir²⁸. Rawls ve Habermas'ın da demokrasideki biz ve öteki kamplaşmalarının bir uzlaşma arayışı olarak böyle bir modeli sunduğunu söyleyebiliriz. Bu model elbette genel olarak demokrasi kavramının varlığını geleceğe taşıması açısından önermedir. Rorty, Habermas ve Rawls'ın görüşlerinden rasyonalizm konusunda ayrılır. Liberal demokrasi kendini güncelleyebilir. Ancak demokrasinin ilerleyişi rasyonalite temelli bir çözümünden kaynağını almamalıdır. Rorty, pragmatist felsefeden yararlanarak demokrasinin gelişimini toplumsal gruplar arasındaki somut çıkar ilişkilerinin güçlenmesinde aramaktadır. Bu nedenle demokrasi düşüncesinde evrensel bir ahlak yasası kurmakta ısrarcı olunmamalıdır. Çünkü demokrasi ve özgürlük düşüncelerinin tek tip bir evrensel bir yasalar bütünü olarak ele alınışı bu düşüncelerin kendisiyle çelişecektir²⁹.

Müzakere, esas olarak yukarıdaki başlıklarda görmüş olduğumuz popülizm tanımlarında işaret edilen 'biz ve öteki' kutuplarının müzakeresidir. Canovan'ın popülizme dair görüşleri bu demokrasi

²⁸ Laclau, a.g.e, 2007 s.184-185

²⁹ Chantal Mouffe v.d, **Yapıbozum ve Pragmatizm**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.13

alternatifini olumlar niteliktedir. Halkın hakim iktidara karşı halkın kendi siyasetini yaratması Canovan'a göre demokrasinin işlediğini işaret etmektedir. Bu nedenle popülist siyasetin demokratik toplumlara ciddi bir katkı sunduğunu savunmaktadır³⁰. Canovan popülizm ile demokrasi yönetimleri arasındaki ilişkiyi pozitif olarak değerlendirmektedir.

Günümüzdeki somut veriler popülist siyasi hareketlerin demokrasiyi çoğulcu ve barışçıl bir yöne götürmediğini göstermektedir. Popülistler tam aksine tüm toplumsal kesimlerde kutuplaşmayı artırmayı tercih edebiliyorlar. Ancak yine bu küresel krizin çıkış yolu olarak toplumlar arasında müzakere, tartışma ve güçlü iletişim yolu tercih edilebilir. Diğer bir deyişle çoğunluk iktidarının yerini çoğulcu iktidarlara bırakması demokrasiyi ileri götürecektir. Laclau da, popülizmin demokrasinin asıl gerçekleştirmesi gereken ideallerinin daha da derinleştiren bir siyaset olarak görür. Toplumdaki temel eşitsizlikler talepler yaratır. Yönetici sınıf ile halk ayrımının temelindeki bu talepler popülist hareketlerin kurulmasına yol açmaktadır. Laclau demokrasi içerisinde yükselen popülist iktidarların hegemonyanın bir parçasına dönüştüğünü savunmaktadır³¹. Halk siyasetinin daha demokratik ve çoğulcu bir zemine geçişi de mevcut popülizm algısının değişimiyle mümkün olabilir. Bu durum demokrasinin eksikliklerini ve sorunlarını giderebilir. Toplumsal adalet konusunda hakikate dayanan bir tartışma zemini yine demokrasi içerisinde aranabilir. Dolayısıyla toplumdaki bütün kesimlerin talep ve beklentilerinin şeffaf bir biçimde tartışılabilirdiği bir demokrasi ortamı sorunlara çözümler sunabilir. Bu noktada siyasetin ve medyanın topluma yansıttıklarının tamamıyla gerçeklere dayanması büyük bir önem arz etmektedir.

³⁰ Margaret Canovan, 'People', Politicians and Populism. **Government and Opposition**, 19(3), 1984, s. 312-327, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1477-7053.1984.tb01048.x Erişim Tarihi: 11.02.2020

³¹ Zafer Yılmaz, Popülizm, Halk ve Demokrasi: Temsili Demokrasinin Açmazları ve Radikal Demokratik Bir Popülizmin İmkânları. **Mülkiye Dergisi**, 41 (1), 2017, s.39

Popülist hareketler temsili demokraside etki alanını günümüzde giderek arttırırken çeşitli kesimlerin ve sınıfların arasında tam bir konsensusun mevcut durumda var olmadığını söylemek gerekir. Liberal demokrasi ile yönetilen devletlerin iktidarında popülistlerin gücü giderek artmaktadır. Bunun yanında bu siyaset tarzının halkın talep ve beklentilerini yansıttığını da gözden kaçırmamalıyız. Demokrasinin çıkmazı olarak görülen popülist iktidarların tüm dünyada faşist diktatörlükleri yeniden doğurması ihtimali en olumsuz senaryodur. Ancak iletişimin giderek hız kazandığı küresel bir dünyada bu ihtimalin halklara herhangi bir fayda sağlaması mümkün değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

POPÜLİZM VE MEDYA: KAVRAMLAR VE PRATİKLER

İletişim teknolojileri hızlı olarak değişim gösterirken siyasete olan etkisi de giderek artmaktadır. Bu nedenle popülizm konusunu bir de medya ile ilişkili olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Çalışmamızın, ‘Popülizme Dair Temel Yaklaşımlar’ başlığı altında ele aldığımız, Germani ve Tella’nın yaklaşımında görülen popülist hareketlerde kitle iletişim araçlarının yarattığı etki bu durumun en güçlü göstergesidir. Halk kitleleri Sanayi Devrimi’nin sonrasında yeni bir sınıfsal dönüşüm ve kentleşme içinde kendini bulmuştur. Aynı zamanda kitle iletişim araçları da modern toplumun önemli bir unsuru olmuştur. Tella’ya göre, kitle iletişim araçlarının yaydığı modern kültür ve özgürlük vaatleri sıradan halkın talep ve beklentilerinin yükselmesine katkıda bulunmuştur. Kitlelerin yükselen talepleriyle birlikte popülist hareketler ortaya çıkmıştır. Çünkü kitle iletişim yeni bir kültürel dönüşümün habercisi ve yeniliğin aracı olmuştur. Ayrıca bu araçlar, demokrasi ve özgürlük söylemlerinin de kitlelere ulaştırılmasını sağlamaktadır. Bu gibi nedenlerle kitle iletişim araçlarının popülist siyasetlerin oluşmasında büyük etkileri bulunmaktadır³².

Sıklıkla ‘medya’ ismiyle özdeşleşen iletişim araçları, modern dünyada siyasetçilerin kitlelere ulaşmasını sağlayan en önemli araçlardır.³³ Popülist siyasi hareketlerin anti-elitist söylemleri de medya aracılığıyla kitlelere ulaştırılmaktadır. Ancak hayatımıza giren her yeni iletişim aracı siyaset ve medya ilişkisine yenilikler eklemektedir. İletişim araçlarının bu gücü Marshall McLuhan’ın ‘araç mesajdır’ sözüyle daha anlaşılır hale gelmiştir. McLuhan’a göre, insanlığın kullandığı her yeni iletişim aracı

³² Laclau, **a.g.e.**, 1998, s.165-166

³³ Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 07.10.2020

toplumsal değişimleri de beraberinde getirmektedir. Teknolojinin sağladığı olanaklar gelişmiş iletişim araçlarının kullanılmasını sağlamaktadır. Her yeni iletişim aracı beraberinde mesajları getirmektedir.³⁴ Harold Innes, McLuhan'dan daha önce iletişim araçlarını bir insan uzantısı olarak değerlendirmiştir. Herhangi bir toplumda iletişim araçlarının sosyal organizasyon ve sivil kurumlar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu nedenle ortaya çıkan yeni iletişim araçları toplum ve kültür yapısını derinden etkilemektedir³⁵. Kitle iletişim araçlarının kültüre olan etkisi siyaseti de yakından ilgilendirmektedir. Aynı şekilde yeni medya ortamının medyaya sunduğu açılımlar, kültür ve siyasette büyük değişikler yaratmıştır. Bu açıdan iletişim araçlarının meydana getirdiğı değişimleri gözden geçirmemiz gerekmektedir. Popülist siyasetin bu değişimlerle olan ilişkisi kavramsal açıdan ele alınacaktır.

2.1 Kitle İletişimi, Kitle Kültürü ve Popüler Kültür

Geleneksel medya olarak da bilinen kitle iletişim araçları, geçmişten günümüze kültür üzerinde önemli değişiklikler yaratan bir faktör olmuştur. Popüler kültür ve ideoloji gibi kavramlar, iletişim araçlarıyla sıkça anılmakta ve yaşanan siyasi gelişmelerle ilişkili görülmektedir. Bu kavramlar kitle iletişim araçlarının kültür üzerinde etkileriyle ilişkilidir. Ayrıca bu kavramlar siyaset üzerinde de belirleyici etkenler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle popülist siyaset ve medya ilişkisinde kültür kavramının önemine değinmemiz gerekmektedir. Kültür ve kitle iletişimiminin popülist siyasi eğilimlerle olan ilişkisine geçmeden önce bu kavramların birlikte ne anlam ifade ettiğini inceleyeceğiz.

³⁴ Marshall McLuhan, *The Medium Is The Message*, 1964, s. 2-5, (Çevrimiçi) <https://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>, Erişim Tarihi: 17.08.2020

³⁵ Eric Maigret, **Medya ve İletişim Sosyolojisi**, İletişim Yayınları, 2011, s.130

İletişim, Latin dilinde“ commun” kelimesine, İngiliz dilinde ise “communication” kelimesine karşılık gelmektedir³⁶. Sözcük, Latince ortaklık, birliktelik anlamlarına gelmektedir³⁷. İletişimin yaygın kullanımında insanlar ve toplumlarla ilgili bir anlam taşıdığını görmekteyiz. İletişim yalnızca insanlara özgü bir eylem olmasa da toplum olmanın en temel eylemidir. İnsanların bir ortaklık veya birliktelik faaliyeti oluşturmaları kurdukları iletişimin yolundan geçmektedir.

Kitle terimi de 20. Yüzyılın belki de toplum bilimleri açısından en önemli kavramı olmuştur. Kitle genel olarak toplumsal anlamda, 'bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu' veya 'belirli işleviyle özellik gösteren büyük insan kalabalığı' olarak tanımlanmaktadır³⁸. Kitle sözlük terimi olarak geniş kalabalıklar olarak kullanılsa da kent merkezlerinde yoğunlaşan topluluklarla ilişkilendirilmektedir. Çünkü toplumlar tarımsal üretime dayalı geleneksel toplumdan endüstri toplumuna geçmektedir. Bu geçiş modernizme atılan ilk adım olarak görülebilir. Kent merkezleri ve çevrelerindeki işçi nüfusu yoğunluğunun yarattığı toplumsal değişimler kültürleri de etkilemiştir. Büyük kent merkezleri ve geniş kalabalıklar ya da kitleler endüstrileşme sonucu oluşan yeni toplumlardır. Kitle iletişimi de kitlelerin oluşumuyla ortaya çıkan bir ihtiyaca karşılık gelmektedir. Özellikle Johann Gutenberg'in öncülüğünde baskı teknolojilerinin gelişmesi, sanayileşmenin çok öncesinde gazetecilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 15. Yüzyılın sonuna denk gelen bu baskı makinelerinin icadı kitle iletişimi

³⁶ Cambridge Sözlüğü, (Çevrimiçi)
<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/communication>, Erişim Tarihi: 18.08.2020

³⁷ Nazife Güngör, **İletişim - Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2013, s.41

³⁸ Türk Dil Kurumu,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C4%B0TLE Erişim Tarihi: 02.03.2020

çağının başlangıcı olarak görülmüştür³⁹. Gazetelerin sanayileşmenin giderek hızlandığı toplumlarda geniş kitlelerin haber alma aracı olarak büyük bir işlev üstlenmesi kitle iletişimin modern toplumdaki önemini göstermektedir.

Kitle iletişiminin tanımı birçok faktörün etkisi nedeniyle oldukça karmaşıktır. Thompson kitle iletişimini; “*sembolik biçimlerin enformasyon/haberleşmenin aktarımı ve depolanması aracılığıyla kurumsallaşmış üretimi ve geliştirilmiş yayılımı*” şeklinde tanımlamıştır.⁴⁰. Bu tanımda kitle iletişimde enformasyonun kurumsal bir üretimden çıktığı ve geliştirilen bir yayılımla gerçekleştiği vurgulanmıştır. Kitle iletişiminin bu özellikleri enformasyonun ve haber ulaştırmada kendine özgü bir formunun olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları da bu biçimde yayın yapan araçlardır.

Kültür ise tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütününe denilmektedir⁴¹. Bu geniş tanıma karşı tarihsel dönemlere göre bir çok farklı kültür tanımına rastlayabiliriz. Ancak kültürün toplumun maddi ve manevi tüm unsurlarını yaymasında iletişimin rolü oldukça önemlidir. İnsanlar arasında kurulan iletişimin biçimi doğal olarak kültürün de şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Fiske, iletişimin gösterge ve kodları içerdiğini söylemiştir. İletişimin sözlü, yazılı ya da görsel bütün biçimlerinde gösterge ve kodların alımı ve gönderimi işlemektedir. Göstergelerin ve kodların anlam sistemleri yani kültürler, iletişim açısından oldukça önemli bir alandır. Fiske de bu nedenle iletişimi bir

³⁹ John, B. Thompson, 2013, İdeoloji ve Modern Kültür, Dipnot Yayınları, Ankara, s. 25

⁴⁰ John, B. Thompson, **a.g.e**, s. 253-254

⁴¹ Türk Dil Kurumu, <http://tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 11.06.2020

toplumun kültürünün devamlılığında zorunlu bir unsur olarak ele almıştır⁴². Kitle iletişim araçları bu devamlılığı daha geniş kalabalıklara yönelik olarak sağlamaktadır. Bu nedenle kitle iletişim araçları, kitle kültürü ve popüler kültür gibi yeni formların kültür kavramının içerisine dahil olmasında etkin bir role sahiptir.

Kitle iletişim ve kültür arasındaki ilişki karşımıza kitle kültürü ve popüler kültür kavramlarını çıkarmaktadır. Endüstrileşmiş toplumların yaşadığı değişim her ne kadar ekonomi temelli olsa da beraberinde eskisinden oldukça farklı toplumlar getirdiği görmekteyiz. Modernleşme ile ortaya çıkan bu toplumlar çeşitli eleştirilerin hedefi olmuştur. Kapitalizmin ve endüstrileşmenin oluşturduğu kültür, ‘*makinalaşma*’ ile özdeşleştirilmiştir. Avrupa’daki muhafazakar düşünürler, sanayileşmenin toplum varlığı ve kültüründe büyük tehlikeler yarattığını savunmuşlardır. Matthew Arnold’un kültür tanımlaması bu eleştirinin en önemli referansıdır. Arnold kültürü, soyut kavramları anlayabilme ve kullanabilme yetisi olarak tanımlamaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere kültür eğitim düzeyi yüksek kesimlerin anlayabileceği öğeler olarak görülmektedir. Dolayısıyla kültür dar ve üst sınıfın sahipliğindeki değerlerdir⁴³. Endüstrileşme ve modern toplum kültür, ahlaki değerler üzerinde büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Bu seçkinci yaklaşım kültürün sanat ve edebiyat gibi düşünsel etkinlikleri kapsadığını savunmaktadır. T.S. Eliot da Arnold’un görüşlerine katılır. Eliot endüstrileşmeyi gerçek kültüre karşı bir kültür yaratmakla suçlamıştır⁴⁴. Seçkinci kültür düşünürlerinin eleştirileri kitle toplumu ile kültürün ilişkisini anlamak açısından önemlidir. Aslında yapılan eleştiriler sanayileşmiş toplumun yeni bir kültüre geçiş yaşadığını göstermektedir.

⁴² John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Bilim ve Sanat, 2003, s. 16

⁴³ T.S. Eliot, **Kültür Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987 s. 12-13,

⁴⁴ T.S. Eliot, **a.g.e**, s. 113-114,

Endüstrileşme olarak görülen modern kültür Frankfurt Okulu düşünürleri tarafından bildiğimiz anlamıyla kitle kültürü olarak değerlendirilmiştir. Batı’da başlayan Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan modern devletler ve yeni kent merkezleri toplumların kültürel ve ahlaki değerlerinde kalıtsal değişikliklere yol açmıştır. Modernizm öncesi baskın olan seçkin ve geleneksel halk kültürlerinin yerine sanayi kentlerinin kültürel açılımı olarak kitle kültürü almıştır. Sonucunda da bütün toplumsal sınıflara hitap edebilen, tek tip, ucuz maliyetli ve büyük kitlelere yönelik özellikle eğlence ve spor içeriklerini yayan bir endüstri söz konusu olmuştur. Kitle iletişim araçları bu kültürel yapının en önemli sembolleridir. Frankfurt Okulu kitlelerin iletişim araçlarıyla yığınlar haline getirildiğini ve egemen sınıfın ideolojisinin hakim kılındığı bir imparatorluktan söz eder. Adorno ve Horkheimer, kitle kültürünün kitleleri hem birer üretici nesneler hem de birer tüketici nesnelere dönüştürüldüğünü savunmaktadır. Bu yeni toplumun ideolojik ve kültürel yapısı ‘*kültür endüstrisi*’ olarak açıklanmaktadır⁴⁵. Kitle iletişim araçlarına yönelik bu yaklaşımın medyanın kültürel yenilikleriyle egemen ideolojilerin taşıyıcısı olabildiğini göstermektedir. Medya ve kültür ilişkisi bu nedenle ideolojiden bağımsız olarak ele alınamaz. Ayrıca bu görüşlerle birlikte iletişim araçlarının kapitalist toplumlarda egemen sınıfın gücünü kültürel ve siyasal bütün alanlara yayan bir işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kitle kültürü gibi modern toplumların kültürüne yönelik yapılan bir başka tanımlama da popüler kültürdür. Günümüzde de yaygın olarak kullandığımız popüler kültür için de özel bir parantez açmak gerekir. Popüler kültür, genel halk kitlelerinin zevklerini yansıtan, onlara uygun olan ve onları hedefleyen kültürel faaliyetler veya ticari ürünlerdir⁴⁶. Williams, popüler kültürü, çağdaş iletişim araçlarıyla sunulan ve

⁴⁵ Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2000, s.165-186

⁴⁶ <https://www.dictionary.com/browse/popular-culture#> Erişim Tarihi: 22.11.2020

evrenselliğe doğru yürüyen büyük bir burjuva ve egemen sınıf kültürel üretim alanı olarak tanımlamaktadır. Williams'a göre popüler kültür, bu üretim alanının içerisinde olmakla beraber oldukça karmaşık etkenlere sahiptir. Popüler kültür, entelektüel ve eğitilmiş azınlık kültürü ile geleneksel halk kültürünün bir arada kaynaştığı bir yüksek kültür birleşimidir. Williams, kültürün çoğunluğa yönelik olarak üretiminin, siyasette popüler dönüşümlerle ilişkili olduğunu vurgular. Bu yönüyle popüler kültür, halkın siyaset ve bürokraside ifade alanını genişleten bir kavram olarak görülmektedir.⁴⁷ Popüler kültür, büyük kitlelerin iletişim araçlarıyla bu ortak kültürün içerisine dahil olduğunu göstermektedir. Dünya çapında yükselen popülist siyasette de bu kültürel üretimin yansımalarını görmemiz mümkündür. Le Bon, kalabalıkların dizginlenişinde popülerliğin önemini vurgulamıştır. Le Bon, kitlelerin kontrol altına alınmasının politikacıların en önemli işlevi olduğunu söyler. Kitleler, şayet belirli bir lider ve retorik ile bir bütüne dönüştürülmezse toplumu yok edecek çatışmalara yol açacaktır. Bu lider ve retorik, toplumun genelini simgeleştirmek durumundadır. Medya da kitle ve lider iletişiminin sağlayan araçtır. İşte günümüzdeki popülist siyasetçiler de tam olarak bu kalabalık dizginlenişi işlevini yerine getirmektedir⁴⁸. Ancak Le Bon'un telkinlerinin siyasette hala geçerli olduğunu söylemek güçtür. Çünkü popülist siyasetçiler yaygın kültürel yapıya mensup kitleleri öteki topluluklara karşı düşmanlaştırma stratejisi uygulamaktadır. Bu durum küresel anlamda büyük çatışmaları doğurabilmektedir.

⁴⁷ Yüksek kültür, bir toplumda geçerli olan genel kültür özelliklerinin tümüne denilmektedir.

Raymond Williams, **Kültür**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993, s. 227-228

⁴⁸ Retorik, etkileyici ve ikna edici konuşma sanatıdır. Bu kavramın Türkçe'deki diğer bir karşılığı ise 'hitabet'tir. Genellikle siyasetçilerin kitlelerini ikna etmeye yönelik konuşmaları retorik kavramıyla açıklanmaktadır.

Laclau, **a.g.e.**, 2007, s. 35-37

Demokratik sınırlar çerçevesinde yapılan siyasette popülist eğilimlerin güçlenmesi Laclau'ya göre hegemonyanın bir parçasıdır. İletişim araçları, popüler kültür üzerinden egemen sınıfın kültürel üretimini sağlarken popülistler de bu üretimin siyasi parçasını oluşturmaktadır. Siyasetçiler halkın talep ve beklentilerini egemen sınıfın çıkarlarına uygun bir noktaya sürükleyebilir⁴⁹. Bu görüşe göre; günümüzde kutuplaştırıcı ve düşmanlaştırıcı popülist iktidarların küreselleşmenin tam ortasında güç kazanması, devletlerin rıza üretimiyle ilişkili bir konudur. Diğer yandan medya aracılığıyla dönüşen kültürün de popülist siyaset ile doğrudan bağı burada ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kültür ve siyaset üzerinde meydana getirdiği değişim tıpkı üretim araçları gibi sahiplerinin çıkarlarına uygun olmak durumundadır. İletişim araçları da bütün açılardan halkın rızasını biçimlendirmek üzere kullanılabilir.

Modern kültür ve medyanın popülist siyaset açısından yarattığı etkiler azımsanmayacak niteliktedir. Modernizm sonrası toplumlarda da medyanın kültür üzerindeki etkisini giderek güçlendiği görülmektedir. Andreas Hepp, iletişim araçlarının kültürü medyatikleştirdiğini savunmaktadır. Hepp, Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi eleştirisini daha ileri bir aşamaya götürerek küreselleşme sürecine paralel olarak medya kültürünün oluştuğunu söylemektedir. Bu nedenle medyatikleşme kavramı yalnızca 20. Yüzyılın kitle iletişim araçlarıyla sınırlı değildir. Hepp, yeni iletişim araçlarının geleneksel kültürlerin aktarımı ve devamlılığı açısından etkin kullanımını vurgulamaktadır. Ayrıca kültürdeki bu medyatikleşme siyaseti de etkisi altına almıştır. Artık tüm dünyada siyasetçilerin kitlelere erişimi medya ve dijital medya üzerinden sağladığını görmekteyiz⁵⁰. Medya bu yönüyle siyaset kültüründe de köklü değişiklikler yaratmıştır. İnsan hayatının ayrılmaz parçası haline

⁴⁹ Laclau, a.g.e, 2007, s. 99

⁵⁰ Jefferson Pooley, International Journal of Communication 8, Book Review 2778–2782: Cultures of Mediatization, **Muhlenberg College**, USA, 2014

gelen iletişim araçları, yeni dünyanın yeni kitlelerinin siyasetine aracılık etmektedir. Aynı zamanda bu araçlar insanlığın yaşadığı kültürel birikimlerin bir parçası olmuştur.

Siyasette medya faktörünün etkisi gün geçtikçe kendini daha da göstermektedir. Gelişen yeni teknolojilerle birlikte topyekün bir medya kültürüne dahil olan küresel bir dünyadan söz etmemiz mümkün hale gelmiştir. Küreselleşme bir çok yönden kitle iletişim teknolojileriyle ilişkilendirilmiştir. Çünkü artık genel bir dünya gündeminden ve kültüründen söz etmek mümkün hale gelmiştir. Ayrıca popüler kültür, iletişim araçlarının egemenliği ile şekillenen bir küresel bir kültürün kapısını aralamıştır. Popülizm, bu değişimde medyanın ideoloji yayma işlevleriyle yakından ilişkili bir siyaset biçimi olarak görülmektedir. Kültür günümüz medyatik biçimiyle ideolojiyi de yakından ilgilendirmektedir. İdeoloji siyaset ve kültürün kurduğu dolaylı ilişkide kendini göstermektedir. Egemen sınıfların kültürel üretiminin içerisinde aynı ideolojik üretim de bir gereklilik olarak görülmektedir⁵¹. Popülizm bu kültürel ve ideolojik üretimde ayrı olarak düşünülemez. Bu nedenle popülizm ve medya ilişkisine doğru ilerlerken bu ilişkide ideolojinin rolünü de sorgulamamız gerekmektedir.

2.2 İdeoloji Kavramı ve İdeoloji Taşıyıcısı Olarak Medya

Popülist siyaset ve medya ilişkisini ele alırken üzerinde durulması gereken önemli kavramlardan biri de ideolojidir. Modern kültür ve kitle iletişim araçlarının yarattığı değişim ideoloji kavramını yakından ilgilendirmektedir. Çünkü iletişim araçlarının kültürel alana getirdiği yeniliklerin yanında ideolojileri de yayma işlevi bulunmaktadır.

Medya, ideolojinin kitlelere yayılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda medya kuruluşlarının ideoloji ürettiği yönünde görüşler de

⁵¹ Raymond Williams, **a.g.e**, s.28

bulunmaktadır. Diğer yandan teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim araçları çeşitlenmekte ve geleneksel kitle iletişim araçlarına olan bağımlılık azalmaktadır. Dolayısıyla teknolojinin fırsatları iletişim araçlarının egemen ideolojilerin etkisinden bağımsız kullanılabilmesini sağlayabilir. Bu durum insanların görüşlerinde bilgi ve iletişimin rolünü güçlendirebilecek bir etken olabilir. Ancak medya kuruluşları yeni medya ortamında da varlık göstermektedir. İdeolojinin etkisinin olmadığı bir dünyadan söz etmemiz bu nedenle mümkün değildir.

Popülist siyaset tarzının ideoloji unsuru olmadan kitleler üzerinde gerekli etkiyi yaratması olanaksızdır. İdeoloji, siyasi faaliyetleri açıklamak veya anlamak için de sıkça başvurulan bir kavramdır. Kitlelerin belirli görüşler çerçevesinde bir araya gelmesi için oldukça önemli bir role sahiptir. Cambridge sözlüğünde ideoloji; özellikle bir siyasi sistem, parti veya örgütün dayandığı bir dizi ilkeler veya düşünceler olarak tanımlanmaktadır⁵² Bourdieu, ideolojileri ilkeler veya düşüncelerden daha ötede tanımlar. İdeoloji, toplumsal yaşamın devamlılığını sağlayan dünya görüşleridir. Bourdieu'ya göre toplumsal dünya bilinçlilik yerine uygulamalar, mekanizmalar ve benzerleri aracılığıyla işler. İdeoloji, bu araçların yarattığı kanaatlerle birçok şeyi bilmeksizin kabul etmemize denir.⁵³ Bu tanımlamaya göre ideolojilerin olması toplumsal yaşamda belirli uygulamalar, mekanizmalar gibi araçlara bağlıdır. Bu noktada gelişen iletişim araçlarının ideoloji üzerinde yarattığı etkiler önem kazanmaktadır. Bu ilişkiye geçmeden önce ideoloji kavramının geçmişini gözden geçirmemiz gerekmektedir. Böylelikle ideoloji kavramının popülist siyaset ve medya ilişkisinde rolünü daha anlaşılır hale getirmiş olacağız.

⁵² <https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/ideology>, Erişim Tarihi: 19.08.2020

⁵³ Arım Arlı, Güney Çeğim, "İdeoloji Kavramının Aşınması ve Pierre Bourdieu'nün Kuramsal Seçenekleri", **Doğu Batı Dergisi**, 2004, 7, Sayı: 28, s. 173

İdeolojiyi kavramsal olarak açıklamak popülizmi açıklamada yaşanan zorluğa benzemektedir. Ancak ideoloji bilimsel olarak tanımlanmaya popülizmden çok daha önce başlamıştır. İlk olarak Destutt de Tracy düşüncelerin bilimini açıklamak amacıyla "ideoloji" terimini önermiştir⁵⁴. Kavramın, dünya görüşü, fikir ve inanç sistemi gibi tanımlamalarının üzerine çıkan en tartışmalı tanımlamayı Marks ve Engels yapmıştır. Çünkü ideolojiye yönelik görüşlerinin merkezinde ‘yanlış bilinç’ eleştirisi bulunmaktadır. Marks ve Engels, Alman İdeolojisi adlı eserinde ideolojiyi *camera obscura* benzetmesi yaparak açıklamıştır. İnsan bilincinin tıpkı bu ilk kameralardaki gibi gerçeklerin tam tersini görmesi ideoloji olarak açıklanmıştır. İdeoloji insan bilincinin doğru olarak gördüğü ancak egemen sınıfın çıkarlarını koruyan çarpıtmalar olarak görülmüştür.⁵⁵

Marks ile sıkça anılan ideoloji, Mannheim tarafından daha genel ve bütün bir kavrama dönüştürülmüştür. Mannheim’e göre ideoloji toplumun mevcut yönetimini sağlayan ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan düşünce sistemine denilmektedir. İdeoloji kavramı böylelikle daha genelleştirilmiş bir formülasyona kavuşmuş ve bilgi sosyolojisi konusu olarak değerlendirilmiştir⁵⁶. Mannheim’in ve Marks’ın düşüncelerinden sonra ideoloji kavramına yeni yaklaşımlar gelmeye devam etmiştir.

Gramsci, akademik alanda sürekli anılan ‘hegemonya’ kavramına ideolojiyle ilgili görüşlerinde de değinmiştir. Gramsci’ye göre, ideoloji; ekonomik temelli ilişkilerden yansıyan, yöneten sınıfın yarattığı dünya görüşü olmaktan daha geniş bir anlama sahiptir. Toplumun ideolojisi kaynağını sadece yönetici sınıftan almamaktadır. İdeoloji, Gramsci’ye

⁵⁴ John B. Thompson, **a.g.e.**, s. 41-42

⁵⁵ Karl Marks. Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 41-42

⁵⁶ John, B. Thompson, **a.g.e.**, s. 66-68

göre yönetici sınıftaki bloklar arasında oluşan güç ilişkilerinin bir sonucudur. Hegemonya ise tüm bu ideolojik ilişkilerin içerisinde kendiliğinden oluşan rızanın örgütlenmesi olgusuna karşılık gelmektedir.⁵⁷ Gramsci'nin görüşleri, modern devletlerde ideoloji kavramının kapsamının genişlediğinin altını çizmektedir. İdeoloji yalnızca yönetici sınıfın ürettiği bir şey olmaktan çıkmıştır. Ayrıca ideoloji, kültür gibi hegemonyanın işlemesi açısından gerekli bir unsurdur.

Toplum yönetimi açısından ideolojinin vazgeçilmez bir kavram olduğunu görmekteyiz. Lacan, toplum olmanın gerekli koşulunun özne olmak yolundan geçtiğini söyler. İnsanı özneye dönüştüren kültür, inanç ve ahlak gibi kurumları bütünüyle bir yapının parçalarıdır. Lacan'ın *simgesel düzen* adını verdiği bu yapı, insanların iletişim kurmasını sağlayan dili aracılığıyla işlemektedir.⁵⁸ İnsanlar, böylesi bir yapı içerisinde gerçeği görme istikametinden uzaklaşarak toplumun birer öznesine dönüşmektedir⁵⁹. Dolayısıyla ideoloji de toplumsal yapı aracılığıyla gerçeği çarpıtmak üzere inşa edilmiş bir dünya görüşü olarak görülebilir. Medya ise ideolojileri kitlelere yayan ve benimseten bir araç olabilmektedir. İletişim araçları, ideolojilerin kitlelere ulaşması için oldukça önemli araçlardır. Althusser ideolojinin aygıtlar aracılığıyla yürütüldüğünü savunur. Althusser'in görüşlerine göre medya, eğitim, kilise ve kültür gibi kurumlar devletin ideolojik aygıtlarını oluşturmaktadır. Bu kurumlar ile kapitalizmin içerisinde rollerini hayata geçirmeyi arzulayan öznelerin yaratılması sağlanmaktadır. Althusser sistemin kendini yeniden üretebilmesinde etkili olan bu kurumların itici mekanizmasının ideoloji olduğunu savunmuştur. Devletin ideolojik aygıtları ayırt etmeksizin bir bütün makinenin değişik parçalarından

⁵⁷ Stuart Hall, Bob Lubbey, Gregor McLennan, **Siyaset ve İdeoloji: Gramsci**, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s.11

⁵⁸ Jacques Lacan, **Babanın Adları**, Monokl Yayınları, İstanbul, 2012, s.64

⁵⁹ Jacques Lacan, **Psikanalizin Dört Temel Kavramı**, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s.157-158

oluşmaktadır⁶⁰. İdeolojilerin araçlara ihtiyacı vardır. Bu araçlardan biri olan medya, Althusser'e göre devlet ideolojisini yayma işlevi ile diğer kurumlardan biridir. Diğer yandan iletişim araçları bireylerin ideolojileri sorgulamalarına da yol açabilir. Toplumlar yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla enformasyona daha yalın haliyle erişebilirler. Bu durum da ideolojinin çarpıttığı gerçekleri ortadan kaldırabilir.

Daniel Bell, Fukuyama'nın 'tarihin sonu' tezini takip ederek 21. Yüzyılda ideolojilerin de sonunun geldiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre teknolojinin ilerlemesi gün geçtikçe toplumları birbirine yaklaştırmaktadır. Liberal demokrasi ve kapitalizmin dünya genelinde yaygınlık kazanması da bir başka önemli göstergedir. Bell bu nedenlerle dünyanın ideolojilerin olmadığı bir küresel topluma doğru ilerlediğini öne sürmektedir.⁶¹

Yaşadığımız siyaset ikliminde ideolojilerin son bulacağına dair öngöründe bulunma oldukça güçtür. Tüm dünyada iletişim olanakları hızlanırken aynı zamanda çatışmacı ve agresif siyaset giderek yaygınlaşmaktadır. Aynı durumu medya kuruluşlarının söylemlerinde de görmekteyiz. Van Dijk, günümüzde Batı toplumlarında medyanın özellikle göçmenlere ve diğer yabancılara karşı kullanılan ırkçı söylemleri güçlendirdiğini açığa çıkarmıştır. Burada egemen ideolojinin yeniden üretiminde medya üzerinden yayılan ötekileştirici söylemlerin önemi vurgulanmıştır. Dijk'a göre yaygın medyanın dilindeki öteki toplumsal gruplarla çoğunluğu oluşturan toplum arasında 'biz ve onlar' şeklinde yapılan ayırım ideolojiktir. Dijk işte bu temel toplumsal kutuplar yaratma işlevinin medya aracılığıyla yeniden üretiminin

⁶⁰ Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003, s. 167-170

⁶¹ Daniel Bell, **İdeolojinin Sonu**, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 18-19

gerçekleştirildiğini savunmuştur⁶². Dijk'ın da analizlerinde görüldüğü üzere iletişim araçları güçlü birer ideolojik araçtır. İletişim araçlarının ideolojinin sonunu getireceği düşüncesi an itibariyle mümkün değildir. Popülizmin dünya siyasetinde artan etkisi de medya iletilerindeki 'biz ve öteki' kutuplaşması ile benzerlik göstermektedir. Mudde, popülizmin yeni bir ideoloji biçimi olduğunu savunmaktadır. Bu ideoloji 'yozlaşmış elitler' ve 'halk' arasındaki ayrıma dayanmaktadır⁶³. Günümüzdeki popülist siyasetçiler, 'yozlaşmış elitler'in yanı sıra çoğunluğun kimliğinden farklı azınlıkları veya öteki kesimleri düşman olarak belirlemektedir. Bireylerin karşılaştıkları toplumsal sorunların sorumlusu olarak ötekileri görmesi bu ideolojik söylemlerden bağımsız değildir.

Popülist siyasette gördüğümüz kutuplaşma ve ötekileri hedef alma gibi taktiklerin medya metinlerinde görülmesi tesadüf değildir. Egemen bir ideolojinin benimsenmesinde etkili olan söylem, toplumsal pratikte öncül bir etkiye sahiptir. Nitekim Batı toplumlarında göçmenlere yönelik agresif eylemlerin birer şiddet eğilimine dönüştüğüne şahit olunmaktadır. Yani ideolojik söylemler beraberinde belli siyasal pratikleri de getirmektedir⁶⁴. Günümüzdeki kutuplaştırıcı popülist siyasetin yükselişini de göz önüne aldığımızda Bell'in görüşlerinin henüz gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. Sonuç olarak ideoloji medya ve siyasetin söylemlerinde sıklıkla yer bulmaktadır. Günümüzde egemen ideolojiler medya üzerinden üretebilmektedir. Bu üretim ötekileştirme ve toplumsal gerginliği çoğaltma yönünde olabilmektedir. Siyasetteki 'biz' ve 'öteki' söylemleri de bu ilişkiye paralel bir biçimde ideolojiktir. Bu nedenle popülist siyaset ve onun taşıyıcısı olarak medyada, popüler kültür gibi hakim ideolojinin de güçlü bir biçimde varlık gösterebildiğini söyleyebiliriz. Bir sonraki başlıkta ise popülizm ve medya ilişkisini daha

⁶² Teun Van Dijk, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", Söylem ve İdeoloji, Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yay. İstanbul, 2003, s.13-16

⁶³ Cas Mudde, **a.g.e.**, 541-563

⁶⁴ Dijk, **a.g.e.**, s.19

somut örneklerle inceleyeceğiz. Aynı zamanda yeni medya ortamının, kullandığımız kavramlar ve popülist siyaset açısından önemine değineceğiz.

2.3 Popülizm ve Medya İlişkisi

Popülizm ve medya ilişkisi dünya çapında önemini giderek arttıran bir konu haline gelmiştir. Siyasi liderlerin popülist olarak nitelendirilmesini sağlayan söylemler medya aracılığıyla kitlelere iletilmektedir. Popülist liderlerin siyasal iletişim ve ikna çalışmalarında medyayı ne biçimde kullanıldığı bu başlık altında incelenecektir. Ancak medya ve popülizm ilişkisi yalnızca bundan ibaret değildir. Medya, toplumsal yaşamın önemli bir parçası olarak siyasetin yönünü belirleyebilen bir etkidir. Bu durumda popülizmin medya ile ilişkisinde medyanın siyaset kültürüne etkileri de gözden geçirilmelidir.

Popülist siyasetçiler günümüzde medyadan kendilerine gelen eleştirilere kavgacı söylemlerle karşılık vermektedir. Ancak tam tersi durumlar da söz konusudur. Popülistlerin ülkelerin büyük medya kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde siyaset yürüttüğü örneklerle sıklıkla rastlamaktayız. Eco bu ilişkiyi İtalyan siyasetinden bir örnek olayla açıklamıştır. İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi, bir İtalyan televizyonuna 2003 yılında başlayan Irak Savaşı'na gönderilen askeri güçlerini geri çekeceği yönünde bir röportaj vermiştir. Berlusconi İtalyan parlamentosunda alınması gereken bu kararı doğrudan kitle iletişim araçlarıyla halka duyurmuş ve çok güçlü destek almıştır. Ancak savaşa müdahalede İtalya'ya ittifak olan devletlerin tepkilerinden sonra Berlusconi böyle bir açıklama yapmadığını öne sürmüştür. Eco yaşanan bu olayı '*medyatik popülizm rejimi*' olarak adlandırır. Çünkü Berlusconi parlamentonun alması gereken ciddi bir kararı sadece medyaya birinci ağızdan servis etmektedir. Bu nedenle parlamento kayıtlarına girme riskini ortadan

kaldırmış ve kitlelerin savaşa yönelik tepkilerini azaltmıştır. Ancak Irak'tan çekilme kararı bir yalandan ibarettir. Medya, Berlusconi'nin bu açıklaması sonrası sorulacak soruları görmezden gelmiş ve konuyu çoğunluğu oluşturan kitleler de unutturmuştur⁶⁵.

Eco burada kitle iletişim araçlarının toplumda oluşacak kanaatleri ne denli etkileyecek güçte olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca kitlelerin televizyon izleme alışkanlığının bu medyatik popülizm rejimini oluşturmaya büyük bir olanak verdiğini savunur. Toplumun gazete okuma alışkanlığı değiştiği için medya enformasyonlarının hafızalardaki kalıcılığı da yitmektedir. Dolayısıyla kitle iletişim aracının formu enformasyon dağıtımını yaptığı kitlenin bunu okuma biçimini de etkilemektedir⁶⁶.

Eco'nun görüşlerinin diğer önemli sonucu da kitle iletişim araçlarının iç siyasette popülist stratejilerin aracına dönüşmesidir. Berlusconi örneğinin gösterdiği üzere ana akım medya kuruluşları, ülkelerin kendi halklarının ideolojik ve kültürel yapısına uygun olarak dış siyasetteki gerçek siyasi adımlarla denge ilişkisinde önemli işlev görmektedir. Toplumsal talep ve beklentilere uygun söylemlerin medya aracılığıyla iletildiğini görmek mümkündür. Bu aynı zamanda popülizm söylemlerine de olanak verebilmektedir.

Medya ve siyaset arasında kurulan işbirliği genel olarak küresel kapitalizmle ve ekonomik odaklı ilişkilerle yakından ilgilidir. Siyasetçiler egemen ideolojileri popülist söylemlerle ifade ederken aslında halkın ekonomik sorunlarını görmezden gelebilir. Halkın sermaye sahipleri karşısındaki ekonomik çıkarlarının saptırmak amacıyla medyanın kullanıldığı görüşleri siyasetle yakından ilişkilidir. Chomsky

⁶⁵ Umberto Eco, **Yengeç Adımlarıyla Sıcak Savaşlar ve Medyatik Popülizm**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.162-164

⁶⁶ Umberto, Eco, **a.g.e**, s.163

ve Herman'ın 'Propaganda Modeli' medyanın hedef alınan kitlelere yaptığı siyasal propagandanın mekanizmasını açıklar. Model medya kurumlarıyla siyaset ve devlet ilişkisine ekonomi politik bir okuma ile yaklaşmaktadır. Chomsky ve Herman, ABD ana-akım medyası üzerine yapmış oldukları çalışmalarda, liberal demokrasinin ideallerine uygun bir özgür medya yönetiminin aslında olmadığını savunmuştur. Medya şirketleri, yönetimi ve finansal kaynak sağlayan iş dünyasının çıkarlarına uygun olarak operasyon yürütmektedir. Medyanın içerik üretiminin her alanında propaganda bulunmaktadır. Hollywood sineması Chomsky ve Herman'ın en güçlü örneği olmuştur. Eğlendirmek amacıyla tüketilmek üzere hazırlanan filmlerde emperyalist politikaların işlendiğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca haber akışı ve dili de resmi propagandanın yürütülmesinde oldukça etkin kullanılmaktadır. Chomsky ve Herman, geliştirdikleri model ile enformasyonun kitlelerde rıza üretmek üzere belirli süzgeçlerden geçtiğini söyler. Bu süzgeçleri şu şekilde sıralamışlardır: 1- Kitle Medyasının Büyüklüğü, Mülkiyeti ve Kâr Yönelimi: Birinci Süzgeç, 2- İş Yapmak İçin Reklamcılık Ruhsatı: İkinci Süzgeç, 3- Kitle Medyasının Haber Kaynakları: Üçüncü Süzgeç, 4-Tepki Üretimi ve Zorlayıcılar: Dördüncü Süzgeç, 5- Bir Denetim Mekanizması Olarak Anti-Komünizm: Beşinci Süzgeç, 6- Kutuplaştırma ve Propaganda Kampanyaları⁶⁷

Yukarıda belirtilen beş aşama ve beraberindeki kutuplaştırma ve propaganda kampanyaları Chomsky ve Herman'ın modelinde kapitalist sisteme uygun bütün ulus-devletler için geçerli görülmüştür. Başta ABD medyası olmak üzere dünyanın bir çok medya kuruluşundan örnek gösterilen bu çalışmada en dikkat çeken süzgeç denetim mekanizması olarak anti-komünizmdir. Bu ilke de göstermektedir ki medya kuruluşları

⁶⁷ Edward S. Herman, Noam Chomsky, **Rızanın imalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası**, bgst Yayınları, İstanbul, 2012, s. 73-102

kendi pozisyonlarında kitlelere belirli başlı ön yargılara dayalı enformasyon yaymak zorundadır.

Dünya siyaseti SSCB'nin yıkılışı sonrası ABD ile SSCB gibi iki zıt gücün soğuk savaşıdan çıkmıştır. ABD dünyanın birçok yerinde güçlenerek 'komünizm 'tehlikesini şüphesiz ortadan kaldırmıştır. Ancak sonrasında 11 Eylül 2001 yılında ABD'de gerçekleşen ikiz kuleler saldırısı ile 'islami terör' tehdidi ön plana çıkmıştır. Bu aynı zamanda halk nezdinde Ortadoğu'da bir savaşı 'terör 'ile gerekçelendirme yolunu açmıştır⁶⁸. Simgeleşen islami terör tehditleri yeni bir dünyanın başlangıcı olmuştur. Chomsky ve Herman'ın modelinde belirtilen anti komünizm süzgecinin yerine terörizmin geçtiğini söylemek mümkündür. Günümüzde Batı ülkelerinde yükselen Orta Doğu ve islam karşıtı popülist söylemlerde de bu gerçeğin sonuçlarını görmekteyiz. Medyada yer bulan propagandaların siyasetçilerin dilinde de kitlelere ulaştırılması bu ilişkinin en önemli gerçeğidir. Medyanın kutuplaştırıcı, ideolojik söylemlere başvurusu bu ilişkideki belirginliği göstermektedir.

Batı'da medyaya yönelik yapılan gözlemler, Yakın Doğu ve Uzak Doğu toplumlarını resmetme biçiminde ötekileştirmenin ne denli ön planda olduğunu göstermektedir. Said kitle iletişim araçlarının Batı merkezli yayımlarında özellikle popüler kültür öğeleriyle Doğu toplumlarının tek tip bir imal ile simgeleştirildiğini söyler. Medya tüketicileri endüstriyel sinemanın imal ettiği tipte bir Şark ya da Doğu algılamaktadır⁶⁹. Said'in görüşleri Batı ve Doğu arasındaki ayrılığın siyasal propagandanın zeminine yapılan yatırımı gözler önüne sermektedir. Benzer ötekileştirmeler yahudilere karşı Nazi Almanya'sının propagandalarında

⁶⁸ Süleyman Seydi, İslamî Terör, **Strategma Dergisi**, İstanbul, 2003,

⁶⁹ Edward Said, **Şarkiyatçılık**, Metis Yayınları, İstanbul, 1999, s.339

en düşmanlaştırıcı ve ırkçı haliyle görülmüştür⁷⁰. Bu nedenle iletişim araçları halkın çoğunluğunu öteki kesimlere karşı düşmanlaştıran bir denetim organına dönüşebilir.

Mazzoleni, Avrupa’da sağ popülist siyasetin artışında ana akım medya kuruluşlarının etkili olduğunu söylemiştir. Çünkü Avrupa devletlerinde gündeme sıkça getirilen ‘Müslüman göçmenlerin artışı’ konusunun medya gündemlerinde geniş bir yer alması popülist siyasetçilerin kazançlı çıkmasına yol açmıştır. Mazzoleni, büyük kitlelere yönelik medya kuruluşlarının popüler bir takım toplumsal sorunlara geniş yer vermesinin popülistlere olan rağbetin artmasını sağladığını savunmaktadır⁷¹. Bu durum Avrupa’da göçmen sorununun artışına paralel olarak medyada kutuplaştırıcı bir yaklaşımın daha da etkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Verilen örnekler göstermektedir ki bir çok medya kuruluşu, kapitalist ekonomik sistemin içerisinde kar ve fayda temelleri ile işleyen propaganda araçları olarak kullanılmaktadır. Kitle medyasında oluşan düşmanlaştırıcı ideolojik dil, günümüzdeki çatışmacı popülist siyaset dili ile benzerlikler göstermektedir. Siyaset ve medya, egemen ideolojilerin işleyişini sağlamaktadır. Ancak diğer yandan bulunduğumuz çağda yeni medya ortamının sunduğu imkanlar alternatifler oluşmasına neden olabilir. Çünkü yeni medya üzerinde durduğumuz geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak kullanıcı etkileşimine açıklık fırsatı sunmaktadır. Ancak yeni medya ortamı dezenformasyon ve yalan haberin yayılmasına da açık bir alandır. Bu nedenle popülist siyaset ve toplumsal gerginliğin yükselişinde, yeni

⁷⁰ Zygmunt Bauman, **Modernite ve Holocaust**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997 s.100-101

⁷¹ Gianpietro Mazzoleni, Populism and the Media, In: Albertazzi D., McDonnell D. (eds) **Twenty-First Century Populism**. Palgrave Macmillan, London, 2008, s.49-64

medya ortamının önemli etkileri bulunabilmektedir. Bu nedenle sonraki başlıklarda kavramsal açıdan yeni medyayı ve bulunduğumuz çağı değerlendireceğiz.

2.3.1 Enformasyon Çağı ve Yeni Medya

Günümüzde toplumsal iletişimin yeni bir aşamaya geçtiğinin en büyük göstergesi yeni medya ortamıdır. Kitle iletişim araçlarında da köklü değişimlere yol açan sanal ağlar aynı zamanda bireylerin de içerik üretimine dahil olmasına büyük olanaklar sağlamıştır. Bugünün sürekli gelişen teknolojisi insanlığın yeni bir çağa attığı adımı işaret etmektedir. Parmaklarımız ile bilgilere hızlıca ulaşabildiğimiz dijital cihazların bilgi ve iletişimin güçlenen yeni bir toplumu beraberinde getirdiğini görmekteyiz.

Toffler, insanlığın gelişim aşamalarında üç önemli dalganın yaşandığını aktarmaktadır. Avlayıcı toplumlardan tarım toplumuna, tarım toplumundan endüstri toplumuna ve endüstri toplumundan şu anda bulunduğumuz bilgi toplumuna geçiş bu 3 dalgayı ifade eder. Toffler'in üç dalgalı aşamalarından ikincisi olan tarım toplumundan endüstriyel topluma geçiş modern toplumları ifade eder. Ancak bir sonraki süreç yine Toffler'in işaret ettiği üçüncü dalga yani genel adıyla iletişimin ve bilginin hızlandığı teknoloji toplumudur. Toffler üçüncü dalgayı merkezi, kitlesel tüketim toplumundan çıkış olarak görmektedir. Burada dikkat çektiği nokta gelişen teknolojilerin iletişim kurma maliyetlerini sürekli olarak azaltması ile küreselleşme sürecinin hız kazanmasıdır. Bu nedenle üçüncü dalga toplum bilgiye dayalı üretken bir toplumdur⁷².

⁷² Alvin, Toffler, **Üçüncü Dalga**, İstanbul, Koridor Yayınları, 2008, s.424-426

İletişim teknolojilerinin günümüze kadar yaşadığı büyük gelişimler Internet'in yaygınlaşmasıyla yeni bir döneme girmiştir. Nitekim dijital teknolojiler Toffler'in işaret ettiği hızlı ve düşük maliyetli iletişimin en büyük göstergesi olarak görülebilir. Castells'e göre de küreselleşmiş dünyadaki ekonominin işlemesi yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu olmuştur. Castells küreselleşmiş toplumu 'ağ toplumu' kavramıyla açıklamıştır. Internet teknolojisinin bütün dünya tarafından kullanılmasıyla maddi bir karşılık bulmuştur. Bulunduğumuz çağda insanların her bilgiye dünyanın her yerinden ulaşabilmektedir. Castells bu çağı bu nedenle Enformasyon Çağı olarak nitelendirmektedir⁷³. Bugün bir konu hakkında sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılan herhangi bir gönderinin bütün dünya tarafından görülebilmesi mümkündür. İnsanların bilgilere dünyanın her yerinde ulaşabildiği çağımızda oluşan topluma, McLuhan 'Global Köy' adını vermiştir. Elektronikleşmenin hayatımızın vazgeçilmezi olduğu 21. Yüzyılda dünyanın her noktasına saniyeler içerisinde ulaşabilmekteyiz⁷⁴.

Enformasyon Çağı, varlığını insanların geliştirdiği iletişim teknolojilerine borçludur. Internet servisi bu teknolojilerin başlıca aracıdır. Internet kullanımı gibi birçok dijital iletişim ortamını barındıran yeni medyaya mobil cihazlarda da dahil olmak üzere bir çok cihazla erişilebilmektedir. Özellikle bilgi erişimi ve sosyal paylaşım ağları Internet kullanımıyla ortaya çıkmıştır. Internet dünya genelindeki bilgisayarları birbirine bağlayan elektronik iletişim ağıdır.⁷⁵ Ancak yeni medya, Internet servisini içerisine alan daha geniş bir kavramdır. Internet gibi birçok dijital teknolojiyi kullanan yeni bilgi ve eğlence ürün ve

⁷³ Manuel Castells, **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür**, Cilt 1: Ağ Toplumunun Yükselişi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 25, 77-79

⁷⁴ Marshall McLuhan, Bruce R. Powers, **Global Köy - 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 157

⁷⁵ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Internet>, Erişim Tarihi: 24.08.2020

hizmetlerinin tümü yeni medya olarak tanımlanmaktadır⁷⁶. Örneğin; Bilgisayar oyunları, müzik uygulamaları, dijital dergiler, online film siteleri ya da sosyal medya platformları gibi bütün alanları yeni medya içerisinde görebiliriz.

Internet kullanımı bugünkü mevcut özelliklerini yakın zamanda hızlıca geçirilen teknolojik evreler ile kazanmıştır. Web 1.0 ve Web 2.0 evreleri Internet ortamındaki önemli iki aşamadır. İlk olarak statik ve tek yönlü bilgi aktarımı ağları ortaya çıkarmıştır. Bu da erişime açılan web (ağ) tarayıcılarını yaratmıştır. Web, Internet üzerinde yayınlanan birbirleriyle bağlantılı belge ve dökümanlarından oluşan bir bilgi sistemidir. Dolayısıyla web sayfalarının kullanılabilmesi için Internet sistemi gereklidir. Web 1.0, bu ağların kullanılması ile başlayan döneme denilmektedir. Web 1.0 döneminde Internet kullanıcıları yalnızca web sitelerine erişim sağlayabilmektedir. Ortaya çıkan bu web sitelerinde kullanıcılar içeriğe katkıda bulunmazken sadece bilgi edinmektedir.⁷⁷. WWW (world wide web, geniş dünya ağı) adı verilen bu sistem ile 1990 yılında web siteleri yayınlanmıştır.⁷⁸. Bilgisayar kullanımı arttıkça web sitelere erişim de hızla çoğalmıştır. Bu durum da yeni bir bilgi çağına tüm toplumların adım atmasını sağlamıştır.

Internet kullanımı temel olarak bilgi erişimine dayalıdır. Web 1.0 kullanıcıların içeriklere sadece ulaşabildiği bir ortam sunmaktadır. Geleneksel kitle iletişim araçlarındaki gibi tek yönlü bir iletişim gerçekleşmektedir. Web 2.0 olarak adlandırılan ikinci evrede ise kullanıcıların bilgi paylaşımı yapması mümkün hale gelmiştir. Sosyal ağların Internet ortamındaki önemi artıran bu sistem 2004 yılında, O'Reilly Media tarafından kullanıma sunulmuştur. Bu gelişim Internet

⁷⁶ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/new-media?q=new+media>, Erişim Tarihi 24.08.2020

⁷⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0#Web_1.0 Erişim Tarihi: 20. 06.2020

⁷⁸ Manuel Castells, **a.g.e**, s. 65-66

tabanlı sosyal ağların ortaya çıkmasının önünü açmıştır. Web 2.0'ın altyapısı sosyal ağların oluşmasına büyük bir olanak sağlamıştır. Yeni medya bu altyapının kullanımıyla kullanıcıların etkileşimi fırsatını bünyesine katmıştır.⁷⁹ Kullanıcıların içerik üretimine dahil olması siyaset ve kültürde bir takım değişiklikler de getirmektedir. İletişim araçlarına Internet ortamının dahil olmasıyla iletişim sürecinde 'geri besleme (feedback)' den söz etmek mümkün hale gelmiştir⁸⁰. Geri besleme iletişimi adeta tamir edebilecek kadar güçlü bir faktördür. Geriye dönüp medyanın gelişimine baktığımızda izleyici veya okuyucuyu en aktif kılabilen bir iletişim ortamını yeni medyada görebiliriz. Bireylerin sosyal medya kullanımı aracılığıyla kendini ifade etme ve kamuoyunu belirleme etkisi çoğalmaktadır.

Web 2.0 ve sonrasındaki iletişimsel yeniliklerin toplum ve siyaset açısından neleri ifade ettiği konusu önemini artırmaktadır. Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması doğal olarak siyasetin de bu sanal ağlar üzerinden sürdürülmesini getirmektedir. Popülist siyasetin giderek yaygınlaşmasında yeni medya ortamının sunduğu yeniliklerin etkilerini görmek mümkündür. Siyasi liderler kişisel sosyal medya profilleriyle kitlelere doğrudan erişmektedir. Dolayısıyla siyasi lider ve kuruluşların halkla arasındaki 'resmî' sınırların sosyal ağlar üzerinden aşılması mümkün hale gelmektedir. Ancak bu durum demokrasinin geleceğini tehdit eden bir siyasi atmosferi de tetikleyebilir. Siyasetçiler halk kitlelerinin desteğini almak adına çeşitli kişi ya da kurumları asılsız ve yanlış dayanarak hedef gösterebilir. Günümüzde belirli toplumsal kesimlere karşı kitlesel öfke ve nefret politikaları sosyal ağlar üzerinden yürütülmektedir. Dolayısıyla kitleler birer sosyal medya kullanıcısı olarak kara propaganda, dezenformasyon ve nefret söyleminin yaygınlaşmasında aktif rol üstlenmektedir. Bu durumun demokrasi

⁷⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Social_media Erişim Tarihi: 11. 05. 2020

⁸⁰ John, Fiske, **a.g.e.**, s. 38-39

kültürü üzerinde yarattığı ağır tahribatı düşmanlaştırıcı siyaset dilinin hakim olmasıyla somut olarak görmekteyiz.

Enformasyon Çağı'nın modern toplum yapısında yol açtığı siyasal, ideolojik ve kültürel değişiklikleri anlamak bugünü ve geleceği kavrayabilmek açısından oldukça önemlidir. Yükselen popülist siyasetin yeni medya ortamının toplumlarda yarattığı kültürel değişimlerle bağları bulunmaktadır. Popülizm ve yeni medyanın kültür ve ideoloji açısından ifade ettiklerini değerlendirmemiz gerekmektedir. İlerleyen kısımlarda yalan haberlerin bu ilişkide kapladığı alanı ele alacağız.

2.3.2 Yeni Medyada İdeoloji ve Popülizm

Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması toplumlarda bir çok şeyi etkilemektedir. Bir medya olarak dijital teknolojiler yeni bir kültürel devrim olarak görülmektedir. Ayrıca ideoloji konusu yeni medya devrimiyle yeniden düşünülmelidir. Yeni medyanın yaşamımızdaki yerini büyütmesiyle kültürel olduğu kadar siyasal alanda da etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu açıdan yeni medya ve popülizm ilişkisi kültürde ve ideolojideki değişimle bir arada ele alınmalıdır.

Dünya çapında yaşanan siyasal, kültürel ve ekonomik dönüşümler eski ile yeniyi bir araya getirmektedir. Endüstriyel modern toplumdan enformasyon toplumuna geçiş arasındaki çizgi de oldukça belirsizdir. Aynı zaman diliminde farklı birçok toplum yapısı yaşam bulmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri kültürdeki mekan farklılıklarının ortaklaşmasına katkıda bulunmaktadır. Giddens'a göre ekonomik güçler küreselleşmenin temel unsuru olsa da kendi başına ortaya çıkaran bir etmen değildir. Küreselleşme; siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Küreselleşme

gelişimini dünyadaki bütün toplulukların etkileşiminin hızını ve kapsamını artıran bilgi ve iletişim teknolojilerine borçludur⁸¹.

Bulunduğumuz çağda bireylerin pasif birer tüketici olarak varlığını sürdürmeye devam etmesinin imkansız olduğu bir gerçektir. Toplumsal yapıdaki değişimin kültürel karşılığı da Internet kullanımının yaygınlaşmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu nedenle sosyal medyanın kullanıcıları içerik üretimine dahil eden yapısı köklü bir toplumsal dönüşümün en büyük habercisidir. Toffler'in 'üreten tüketici' tarifi de yeni medya platformlarındaki içerik üretimine dahil olan kullanıcıları çağrıştırmaktadır. Toffler'in işaret ettiği üzere tarım toplumunda üreticiler aynı anda birer tüketici de olabilmekteyken endüstrileşmiş toplumlarda üretim ve tüketim ilişkileri birbirinden ayrılmıştır. Toffler üçüncü dalga olarak işaret ettiği enformasyon toplumunda bireyler üretime ve tüketime aktif olarak katılım sağlamaktadır.⁸² Örneğin: sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi olması yalnızca bir medya tüketimi değil üretimini de doğurmaktadır. Bu gelişimin teknolojinin hızlı doğası ile yakından ilişkisi vardır. Ancak yeni medyanın bir de kültürlerde yeni bir devrime yol açtığı bir gerçektir.

Dijital teknolojiler çağımızın araçları olarak evrensel anlamda toplumsal olan her şey üzerinde etki oluşturmuştur. Rab, teknolojik gelişmelerin kültür üzerindeki etkisini kültürün dijitalleşmesi olarak değerlendirmiştir. Dijital kültürde bilgisayarlar, mobil telefonlar, dijital kameralar, gibi bir çok araç etkin olarak kullanılır. Ancak bir dijital kültürden söz edebilmemiz için toplumların değer ve yargılarıyla dijitalleşme sürecine etkide bulunması gerekir⁸³. Bu nedenle yeni medyanın kitle medyasından ayrılan temel özelliklerinin kültüre

⁸¹ Antony Giddens, **Sosyoloji**, Kırmızı Yayınevi, İstanbul, 2008, s.84

⁸² Alvin Toffler, **a.g.e**, 46-55

⁸³ Mehmet. G. Genel, 2018, **İletişim Çağında Dijital Kültür**, Eğitim Yayınevi, Konya, s.45

yansımaları genel anlamda dijital kültürün hanesine yazılmaktadır. Ancak dijital kültür aslında elektronik olan kitle iletişim araçlarını da kapsamaktadır.

Popüler kültür veya kitle kültürü tanımlamalarının ortaya çıkışında kitle iletişim araçlarının oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Ayrıca modern kültürün ideolojik işlevlerinin bulunduğu dair birçok görüşe Kitle İletişim ve Kültür başlığı altında yer vermiştik. Yeni medyanın kitle iletişim araçlarından bir çok özelliği ile ayrılması toplumsal yenilikleri beraberinde getirmiştir. Popüler kültürün endüstrileşmiş toplumdan enformasyon toplumuna geçişte yerini ne şekilde muhafaza ettiği oldukça kritik bir sorudur. Bu nedenle yeni medya ortamının kültürel değişimlere etkisi endüstriyel toplumlardan enformasyon toplumlarına geçişle doğrudan ilişkilidir.

Jenkins, yeni medyanın kullanıcı katılımına açık yönünün '*katılımcı kültür*' yarattığını savunmuştur. Jenkins, popüler kültürün sosyal medya ile siyasal alanda katılımcılığı artıracığını söylemektedir. Burada popüler kültürün siyaset üzerinde pozitif yönde bir etkisi olacağı görüşü savunulmuştur. Sosyal medya katılımcı bir kültür yaratarak kamusal alan olma işlevine sahiptir. Jenkins, çevrimiçi grupların yarattığı katılım kültürünün hakim ideolojileri sorgulayan bir topluma katkı sunmasından söz eder. Fuchs, Jenkins'i sosyal medyanın ekonomi politik yönünü boş bıraktığı için eleştirir. Sosyal medya kültürü de bir kültür endüstrisidir. Bu nedenle popüler kültür hakim ideolojilerin üretimine devam etmektedir. Fuchs, çevrimiçi katılımın her zaman özgürlük taleplerine yol açmadığına dikkat çekmiştir. Örneğin: çevrimiçi holigan futbol taraftarlarından oluşan gruplarda görülen ırkçılık ve nefret söylemlerinin demokrasi kültürünü değil faşizm potansiyelini açığa çıkardığını görebiliriz. Bu nedenle Jenkins'in söylediğinin tam tersi çevrimiçi

tarafarlık hakim ideolojileri dijital ortamda yeniden üretebilir⁸⁴. Yeni medya kullanımı kendi başına eski anlamda bir popüler kültürdür. Ancak yeni medyanın çok yönlü bir iletişim olanağı yaratması toplumsal sorunları tamamen gidereceği anlamına gelmemektedir.

Bu örneğin üzerine eklenebilecek en önemli sorun sosyal medyada giderek artan linç kültürüdür. Özellikle çarpıtılmış içeriklerin üzerinden kişi ya da kurumların büyük kitlelerce kısa bir sürede düşmanlaştırılması tam da ideolojik bir üretimdir. Eski kitle iletişim araçlarına yönelik eleştirilerin yeni medya üzerinde kitlelerin katılımıyla gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Sanal linç Kırık'a göre, kitleleri bir kişi ya da kuruma yapmış oldukları psikolojik yok etme arzusu olarak değerlendirilir. Lincin temel amacı kendinden farklı olanı cezalandırmaktır. Kırık genelde sanal lince maruz kalanların farklı görüş, din, dil, düşünce yapısına sahip olanlar insanlar olduğunu söyler. Ayrıca sanatçıların tanınırlıklarından dolayı daha çok sanal lince maruz kaldıklarını hatırlatmıştır⁸⁵. Popülist siyasetin dünya çapında gördüğü rağbetin sosyal medyadaki bu tür düşmanlaşma ve linç kültüründen bağımsız olmadığını söyleyebiliriz. Laclau'nun popülizme dair 'hegemonya' görüşünü destekleyen olgular mevcuttur. Geleneksel medyada olduğu gibi yeni medya ortamında da kitlelerin değer, yargı ve talepleri egemen sınıfın çıkarlarına uygun olarak örgütlenebilmektedir. Çeşitli toplumsal kesimler arasındaki nefret, kin, kutuplaşma bir ikna aracı olabilir. Dijital

⁸⁴ Jenkins katılımcılığı insanların ağ üzerinden buluşması, kolektifler oluşturması, içerikler yaratması ve paylaşması olarak tanımlar. Katılımcılığı kültüralizmle ilişkili bir konu haline getiren Jenkins sosyal medya için katılımcı kültür terimine başvurmuştur.

Christian Fuchs, **Sosyal Medya - Eleştirel Bir Giriş**, Nota Bene Yayınları, İstanbul, 2018, s.83-87

⁸⁵ Çağımızın Sorunu: 'Linç Kültürü Nedir?',

<https://www.gzt.com/jurnalist/cagimizin-sorunu-linc-kulturu-nedir-3513171> Erişim Tarihi: 03.07.2020

medya ortamında Ö'teki'ye karşı düşmanlaşan kitleler aynı zamanda egemen güçlerin rıza politikalarını benimsemektedir.⁸⁶

Toplumun kültürü ile iktidarı doğrudan ilişkilidir. Yeni medya ile kültür kadar siyaset de benzer değişim süreçlerini yaşamaktadır. Castells, Internet kullanımıyla oluşan ağ toplumunun kültürü ve iktidarı da derinden etkilediğini söylemiştir. Kültürel ifadeler artık yalnızca tarih ve coğrafyadan ibaret değildir. Kültür artık ağırlıklı olarak, elektronik iletişim hatlarıyla aktarılır hale gelmiştir. Ağlar aracılığıyla, görsel-işitsel veriler dijital bir sisteme sahip ekranlarla karşılıklı aktarılmaktadır. Castells'e göre bu kültürel dönüşüm ile siyaset de giderek iletişim araçlarıyla sürdürülmektedir. Dijital dönüşümlerin siyaset üzerinde yarattığı etki sonucu liderlik kişiselleşmiş ve imajın iktidardaki rolü büyümüştür⁸⁷. Kültürel dönüşüm beraberinde Castells'in de söylediği gibi siyasal ve toplumsal yenilikler getirmiştir. Medyanın gerçek hayatı kayıt altına alma olanaklarının gelişmesi görsel-işitsel olarak gerçeği daha fazla kopyalayabildiği anlamına da gelmektedir. Bu nedenle imajın siyaset üzerindeki belirleyici gücü yeni medyada da etkili bir biçimde görülmektedir.

Baker, sinema, televizyon ve son olarak Internet ile iletişim araçlarının görsel ve işitsel mesajlar iletebilme gücünün imajların düşünce üzerinde güçlü bir etki yarattığını söylemiştir. İmajların tarih boyunca kitleler üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu savunan Baker, endüstriyel toplum öncesi dinsel betimlemeleri içeren ikonografilerin düşünceler üzerinde yarattığı etkiyi işaret etmiştir. Baker günümüzde ise videoların etkisinden söz eder. Sosyal bilimler şimdiye kadar kanaatler üzerinden toplumu çözümlemeye çalışmıştır. Baker ideolojilerin anlaşılmasında yalnız başına kanaatlerin aranmasını yeterli görmez. Bu nedenle Baker,

⁸⁶ E. Laclau, **a.g.e**, 2007, s. 99

⁸⁷ Manuel. Castells, **a.g.e**, s. 65-66

düşüncelerde kanılar ya da yanılsamaların nedenini duyguların yansımalarından oluşan imajlar ile anlayabileceğimizi söylemiştir. Baker'in görüşlerine göre günümüzdeki savaşlar imajlar üzerinden yürütülmektedir. İletişim araçlarının teknik donanımlarıyla birlikte imajlar çağında olduğumuzu söyler⁸⁸. Görsel ve işitsel iletişime açılan dünyada asıl soru imajları yaratan düzeneklerin kime ve neye hizmet ettiği

Kitlelerin izleme alışkanlıklarının popülist siyasetin önemli bir unsuru olduğu görüşünü Urbaniti'de görmekteyiz. Özellikle yeni iletişim teknolojilerinin izleme kültürü eskiye göre hızlanmış ve çoğalmıştır. İzlenen video veya görsel bütün imajların kitlelere ulaşması duyguların siyasi kanaatlerde rolünü ön plana çıkarmaktadır. Militanlaşma eğilimli sanal grupların sosyal medya ağlarında artışı öfkeli kutupların iletişim ağlarına dönüşmektedir. Urbaniti, bu sorunun temsili demokrasinin temel yapılarının aksaklıklarından açığa çıktığını söylemektedir. Bu nedenle popülist siyasetteki bu büyüme temsili demokrasinin kamusal alanında çöküşün göstergesidir⁸⁹. Düşman olan, kutup ve fraksiyonlara ayrılan toplumlarda gerçeklik üzerinden bir toplumsal uzlaşma yaratmanın imkansızlığını görmekteyiz. Ötekileştirici popülizmin siyaset kültüründe güçlenmesi yeni medya kullanımında karşılaşılan birçok sorunla

⁸⁸ Baker, kanaatleri anlama yöntemlerinin çıkacağı yolun bilimsel bilgi olduğunu söyler. Bilimsel bilginin 'pragmatik' amaçlar için araçsallaştırıldığı eleştirisinden yola çıkmıştır. Bilimsel bilgi ile enformasyonun arasındaki çizgi de pragmatik amaçları nedeniyle belirsizleşmiştir. İnsanın düşünce merkezi olarak akli temel alan Modern felsefe yerine Baker, Spinoza'nın duygu felsefesini önermiştir. İnsan duyguları akılla değil bedeninin tümünün yansımasıyla oluşmaktadır. Bu nedenle düşünce insan bedeninin duygulanımından oluşur. Gelişen iletişim teknolojileri insanın bütün duygularına hitap edebildiği için Baker, imajların (gerçekliğin yaklaşık olarak bir görsel sunumu, fiziksel kopyası, veya edebiyat, müzik gibi hayali) etkisine dikkat çeker. Burada sinemanın özgürleştirici örneklerinden Jean Luc Godard, Dziga Vertov ve Yılmaz Güney gibi isimlerin sinematografilerinden yararlanır. Baker bu örneklerle egemen ideolojilerin yarattığı kanaatlere yeni bir imaj türü olarak videonun karşı koyabileceğini savunmaktadır.

Ulus Baker, **Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisine Doğru**, İletişim Yayınları, 2010, s.27-29

⁸⁹ Zafer Yılmaz, **a.g.e**, s.38-39

bağlantılı olarak görülmektedir. Yalan haberler bu nedenle gerçekte olan bağın kopuşu olarak büyük toplumsal krizlere yol açan bir iletişim sorunudur. Bu nedenle bir sonraki başlıkta yalan haber kavramını ve siyasetle ilişkisini ele alacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ MEDYADA BİLGİ KİRLİLİĞİ VE POPÜLİZM

21. Yüzyıl, iletişim araçlarının giderek çeşitlendiği ve kullanımının yaygınlaştığı bir yüzyıl olmuştur. Teknolojik buluşlar, her dönemde olduğu gibi günümüzde de insan iletişimini hızlı ve pratik hale getirmektedir. İletişimin kazandığı hız doğal olarak toplumsal ve siyasal alanlarda etkin bir şekilde görülmektedir. Bu hız en fazla yeni medya uygulamalarında kendisini göstermektedir. Sosyal medya platformları, gücünü kullanıcılardan alan yeni bir iletişim ortamı sunmaktadır. Ayrıca bu yeni dijital ortam, siyasetçi ve halk arasındaki iletişimin değişmesine de neden olabilmektedir. Sosyal ağların katılım ve toplumsal iletişime sağladığı faydalar çoğulcu bir demokrasi kültürünü güçlendirebilir.

Yeni medya ortamının siyaset ve demokrasi açısından sunduğu avantajların yanında dezavantajları da bulunmaktadır. Yeni medya, bireyleri içerik üretimine dahil ederek aynı zamanda bilgi kirliliğinin önü alınamaz bir biçimde çoğalmasına da yol açmaktadır. Sosyal medya herhangi bir filtre ile kontrol edilemeyen gerçek ya da gerçek dışı kullanıcıların yaratabileceği bilgi kirliliğinin en büyük kaynağı olabilmektedir. Ayrıca nefret söylemleri sosyal ağlarda bilgi kirliliği gibi büyük bir soruna dönüşmüştür. Siyasette günümüzün trendine dönüşen kutuplaştırıcı ve ötekileştirici popülist söylemler yeni medyadan bağımsız düşünülmemelidir. Yalan haberlerin sosyal medya platformlarında yaygınlaşması, dezenformasyonun aktif bir siyaset aracına dönüştüğünün işaretidir. Bu nedenle öncelikle popülist siyaset ve yalan haber ilişkisinde yeni medyanın yeri ve önemini açıklığa kavuşturacağız.

3.1 Siyasetin Güçlenen Aktörü: Yalan Haber

Yalan haberler, yeni medya uygulamalarının da hayatımıza dahil olmasından sonra siyaset açısından büyük tehdite dönüşmüştür. Özellikle sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ile bilgi kirliliği gün geçtikçe büyüyen bir sorun haline dönüşmüştür. Bilgi kirliliğinin, iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel bir biçimde giderek yaygınlaşmasında siyasetin de payı bulunmaktadır. Kutuplaştırıcı, popülist bir siyaset ortamının tüm dünyada oluşması yaygınlaşan yalan haberlerden ayrı olarak düşünülmemelidir.

Yalan haber, genel olarak gerçek olmayan uydurma haberlere denilmektedir⁹⁰. Geleneksel medya ya da yeni medya mecralarında yayınlanabilen yalan haberler, gerçekleri yadsır ve yanlış bilgiler içerir. Bu nedenle yalan haberler, bilgi kirliliği kavramının içerisinde değerlendirilmektedir. Bilgi kirliliğinin tüm çeşitlerinde yalan haberlere rastlamak mümkündür. AK'nin (Avrupa Konseyi) 2017 yılında yayınladığı raporda bilgi kirliliğinin 3 temel türü olduğu belirtilmiştir. Bunlar şöyle sıralanmıştır;

1- Dis-information (dezenformasyon): Bir kişiye, sosyal gruba, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek için yanlış ve kasıtlı olarak yaratılan bilgiler.

2- Mis-information (mizenformasyon): Yanlış olan ancak zarar vermek amacıyla yaratılmayan bilgiler.

3- Mal-information: Bir kişiye, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek için kullanılan gerçekliğe dayanan bilgiler⁹¹.

⁹⁰ <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 23.08.2020

⁹¹ Claire. Wardle, Hossein. Derakhshan, 2017, Information Disorder : Toward An Interdisciplinary Framework For Research And Policy Making, **Council of Europe Report**, Eylül, 2017, (Çevrimiçi) <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html> Erişim Tarihi: 04.23.2020

Dezenformasyon ve mizenformasyon olarak tanımlanan bilgi kirliliği türlerinde yalan haberlere sıkça rastlanmaktadır. Mal-information olarak tanımlanan türde de yalan haberler görmek mümkündür. Gerçeklere dayanan bilgiler, bir kişi veya kuruma zarar vermek amacıyla eksik ya da çarpıtılmış olarak kullanılabilir. Bu durumda yalan haberlerin bilgi kirliliğinin tüm kategorilerinde bulunabildiğini söyleyebiliriz. Özellikle dezenformasyona dayalı yalan haberler, bir çok alanda toplumsal gerilimleri tırmandırmaktadır. Nielsen, yeni medya ortamında yaygınlaşan yalan haberlerin eski kara propagandaların işlevini yerine getirdiğini söylemiştir. Yalan haberler kitleleri bir otorite altında birleştirerek hedef gösterilen kesimleri düşmanlaştırmak ve toplumu kutuplara bölmek için kullanılmaktadır. Özellikle artan sağ popülist siyasi eğilimlerin bu kara propagandaların yaygınlaşmasıyla ilişkili olduğu Nielsen tarafından vurgulanmıştır.⁹² Yalan haberler, görüldüğü üzere kitlelerin kanaatlerini tek merkeze yönlendirmek amacıyla kullanılabilmektedir. Bu strateji, kitleleri yönlendirme ya da manipüle etme yoluyla yapılmaktadır⁹³. Gerçeklerin çarpıtılması, yalan haberlerin manipülasyon amacıyla tasarlandığını göstermektedir.

⁹² Kara Propaganda: Kaynağı resmî olarak belirsiz ve gizli olan bir propagandalardır. Kara propaganda, hedef alınan bir kişi ya da kurumla ilgili tamamen uydurma ve karalayıcı haberlerde görülür. Bu nedenle bu propaganda türünde kaynak hiç belli değildir ve üzeri algı yaratılarak örtülmeye çalışılır. Örneğin; kara propagandaya savaşlarda çok başvurulmuştur. Savaş anında düşman gruplar ikna etmek istediği halk kitlelerine kendi ülkelerinden gelen bir bilgiymiş gibi propagandalar yapmıştır. En belirgin kara propaganda yöntemlerini faşist ve otoriter iktidarlar uygulamaktadır. Nazi Almanyası'nın ırkçı propagandaya dayalı haberleri çok net bir kara propaganda örneği olmuştur

Greg Nielsen, Populism, Fake News, and the Flight From Democracy, **Concordia University**, Canada, 2020, (Çevrimiçi)

https://www.researchgate.net/publication/339397477_Populism_Fake_News_and_the_Flight_From_Democracy/link/5e8203dc299bf1a91b8cef5a/download Erişim Tarihi: 30.06.2020

⁹³ Manipülasyon kavramı, ekleme ve çıkarma yoluyla yönlendirme fiili olarak tanımlanmaktadır.

<http://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 14.04.2020

Siyasi içerikli yalan haberlerin yaygınlaşması yeni iletişim ortamıyla ilişkili olarak görülmektedir. Oxford sözlüğü yalan haberleri, web sitelerde yayınlanan ve yanlış bilgilerden oluşan haberler olarak tanımlamıştır⁹⁴. Diğer yandan sözlük yalan haberleri post-hakikat kavramı ile nitelendirmektedir. Post-hakikat, somut verilerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kanaatlerden daha az etkili olması olarak tanımlanmaktadır⁹⁵. Post-hakikatin yalan haber kavramı ile ilişkisi de sahte verilere dayanarak halkın inanç, değer ve duygularını harekete geçirmek amacıyla yayınlanmasından kaynaklanmaktadır. Zhou ve Zafarani, yapmış oldukları araştırmalarda sosyal medya kullanımının eski medyaya göre hıza ve çok daha fazla belirsiz kaynaklara yol açtığını, bu durumun da bilgi kirliliğini büyük bir soruna dönüştürdüğünü aktarmaktadır. Yapılan çalışmada yalan haber olgusunun 21. Yüzyılda hakikatin tartışmalı hale gelmesine sebep olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle post-hakikat çağında yaşadığımıza yönelik emareleri destekleyen en önemli sorun olarak yalan haber yayılımının artışı işaret edilmiştir. Zhou ve Zafarani, gündelik hayatta rastladığımız yalan haberleri amaçlarına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma; kamuyu yanlış yönlendirme amaçlı haberler, kötü niyeti olmayan yanlış haberler, hiciv veya mizah amaçlı parodi haberler, dezenformasyon veya zarar verme amaçlı haberler, mizenformasyon veya zarar verme amacı taşımayan haberler ve söylentilere dayanan haberler olarak 6 başlıkta toplanmıştır⁹⁶.

⁹⁴ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/fake-news> Erişim Tarihi: 04.05.2020

⁹⁵ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth> Erişim Tarihi: 04.05.2020

⁹⁶ İngilizcedeki ‘truth’ kelimesi türkçedeki gerçek, gerçeklik ve hakikat kavramlarının tümüne karşılık gelmektedir. Türkçeye yaygın olarak hakikat olarak çevrilmektedir. Hakikat kavramı, nesnel gerçeklerin en yalın ve somut haliyle insanlar tarafından algılanmasıdır.

Xinyi Zhou, Reza Zafarani. ‘Fake News: A Survey of Research’, Detection Methods, and Opportunities. **ACM Comput. Surv.** 1, 1 (December 2018), 40 sayfa

Zhou ve Zafarani'nin çizdiği çerçeve göstermektedir ki yalan haberlere yönelik olarak geniş bir çeşitlilik bulunmaktadır. Dezenformasyon amacıyla yayınlanan yalan haberler siyasi hedefleri olan kara propagandalar olarak değerlendirilebilir. Ancak her siyasi içerikli yalan haber propaganda veya dezenformasyon kavramlarıyla ilişkili olmayabilir. Örneğin hiciv haberleri günümüzde güldürmeyi ve eleştirmeyi amaçlayan bir mizah türüne dönüşmüştür. Ya da söylentiler her zaman bir dezenformasyon amacı içermeyebilir. Sadece yanlış bilgiye dayanan haberler de görüldüğü üzere dezenformasyon değildir. Ancak elbette bu haberler de sonuç olarak birer yalan haber sınırlarına dahildir.

Sonuç olarak yalan haber geçmişten günümüze bütün iletişim araçlarında kullanılan ve gerçeklerle örtüşmeyen haberlerin tümüne denilmektedir. Toplumsal arasında keskin çizgiler oluşturmak için başvurulan kara propagandalarda da yalan haberlerin kullanıldığını görmekteyiz. Yeni medya ortamı, bilgi kirliliğine açıklığı yalan haberlerin yayılmasına elverişli bir ortam yaratmıştır. Siyasetteki gerginlik ve düşmanlığı arttıran siyaset tarzının sosyal medya ağlarında önü alınamayan bilgi kirliliği ile yakından ilişkilidir. Bu durum demokrasi açısından bir kötüye gidişin göstergesi olarak görülmektedir. Çoğulcu demokrasi için önemli bir araç olabilecek sosyal medya platformlarının manipüle edilmesinde yalan haberler önemli bir role sahiptir. Bilhassa dezenformasyona dayalı yalan haberler tüm dünyada büyük toplumsal kutuplaşmalara sebep olabilmektedir. Bir sonraki başlıkta sosyal medyanın demokrasi açısından yarattığı fırsatları ve yalan haberlerin bu mecralara etkisini değerlendireceğiz.

3.2 Sosyal Medya Dilemması: Daha Çok Demokrasi ya da Daha Çok Bilgi Kirliliği

Sosyal medya platformları birer yeni medya uygulaması olarak toplumsal etkileşim açısından oldukça işlevsel alanlardır . Kullanıcıların belirli konular veya olaylar üzerine etkileşimi bu mecraların ayrılmaz unsurudur. Günümüzde sosyal paylaşım ağları (İnstagram, Twitter, Facebook, Youtube ve Google+ gibi) kullanım sıklığı açısından eski nesil web sitelerinin önüne geçmiş, cep telefonlarımızdan tabletlerimize ve bilgisayarlarımıza kadar kullanıma uygun platformlar haline gelmiştir.

Sosyal medya ortamının en çekici özelliği kullanıcıların birbiriyle iletişim kurarken, her türlü düşünce ve tutumları paylaşmalarıdır. Bu durum da toplum hakkında bilgi sahibi olabilmelerini getirebilmektedir. Mayfield teknolojinin sosyal alana olan etkisi olarak sosyal medyanın beş temel ögesi olduğunu söylemiştir. Bu ögeleri şu şekilde sıralar⁹⁷:

1- Katılımcılar: Katılımcılar veya kullanıcılar paylaşım ile etkileşimin temel unsurudur. Sosyal medya kullanıcılarının paylaşımları ve geri bildirimleri bu ortamı var etmektedir.

2- Açıklık: Sosyal medya platformlarında geri bildirim ve etkileşim açık bir yapıdadır. Bu platformlarda aracısız kullanıcılar arası yorum ve içerik paylaşımı yapılabilir. Erişime yönelik engelleri dahi içerik paylaşan kullanıcılar yapabilmektedir.

3- Konuşma: Sosyal medyada iki yönlü veya çoklu bir iletişim gerçekleştirilmektedir. Sosyal medyanın yarattığı bu olanak hiyerarşiyi ve sahip-kullanıcı ilişkisini ortadan kaldırmaktadır.

4- Topluluk: Sosyal medyada bir topluluk ve topluluklar var ise vardır. İçeriklerin paylaşıldığı alan da bir topluluktur.

⁹⁷ Antony, Mayfield, What is Social Media, iCrossing, e-book, 2008, (Çevrimiçi) https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf, Erişim Tarihi: 12. 05. 2020

5- Bağlantılılık: Sosyal medyanın başka bir platform veya bağlantıya yönlendirebilmesi sağladığı en kritik olanaklardandır. Bir içerikteki linkin başka bir bağlantıya bizi götürmesi gündelik hayatımızın bir parçası olmuştur.

Sosyal medyada kullanıcıların içerik ekleme ve yenileme aktivitelerinin oluşu içerik üretiminde sosyal paylaşım ağlarının özgür bir ortam oluşmasını sağlamıştır. Sosyal medya, siyaset açısından; ifade özgürlüğü ve sıradan yurttaşların kamuoyuna seslerini duyurmaları ve temsili demokrasi yönetiminin mevcut sorunlarını giderme gibi işlevlere aracılık edebilir. Ancak diğer yandan sosyal ağlarda hızlıca yayılabilen dezenformasyon ve kara propaganda içerikleri, demokrasi ve özgürlüklerde tahribatlara neden olabilmektedir.

Sosyal medya platformları aracılığıyla halkın talepleri, kamuoyunda daha fazla yer kaplamaktadır. Liberal demokrasinin vaat ettiği hak ve özgürlükler, sosyal ağlar aracılığıyla kullanıcılar tarafından dile getirilmektedir. Bu nedenle toplumun çoğunluğunun yanında azınlık gruplarının da sosyal ağlar üzerinden seslerini duyurmaları mümkün olmuştur. Habermas, henüz sosyal medya mecraları ortada yok iken kitle iletişim araçlarının artış ve teknolojik ilerleyişinin demokrasiye katkıda bulunabileceğini dile getirmiştir.⁹⁸ Böyle bir imkanın kitle iletişim araçlarının eleştirel görüşlere yer veren özgür bir ortam sunmasından geçtiğini belirtmek gerekir. Habermas'a göre kapitalist sisteme sahip devletlerde kamusal ve özel alan ayrımı bulunmaktadır. Medya ise liberal demokrasi için kamuoyunun oluşumunda önemli bir kamusal alandır⁹⁹. Bu tanım üzerinden ilerleyecek olursak sosyal ilişkiler

⁹⁸ Jürgen. Habermas, 1997, **Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü**, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 54-55

⁹⁹ Habermas'ın üzerinde sıkça durduğu kamusal alan kavramı, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin

sağlayan yeni medya mecralarının da birer kamusal alan olduğu sonucuna varabiliriz. Ancak yeni medya olanaklarıyla kamusal-özel alan ayrımının ortadan kalktığına dair görüşler de bulunmaktadır. Papacharissi sosyal medya ağlarının kamusal-özel alan ayrımını ortadan kaldırdığını böylece özel alanın da siyasallaştığını savunmaktadır. Bireylerin katılımı ve etkileşimleri özel alanın kolektif bir eyleme dönüşümünü sağlamaktadır. Bu durum cinsiyet eşitliği başta olmak üzere birçok faktörü etkileyebilir. Kamusal alanda cinsiyet, sınıf, dil, ırk vb gibi çeşitli kimlikler bir arada var olması mümkün olabilir.¹⁰⁰ Yakın geçmişte sosyal medya kullanımıyla doğrudan ilişkili çok sayıda kitlesel protesto meydana gelmiştir. ABD’de Wall Street eylemleri, Orta Doğu’da ‘Arap Baharı’ eylemleri ve Türkiye’de de ‘Gezi Parkı’ eylemleri bu açıdan en önemli örneklerdir. Küresel direnişler olarak adlandırılan bu hareketler otoriter yönetimlere ve kapitalist sömürüye karşıt ve çok sesli eylemler olarak anılmaktadır. Arap dünyasında görülen eylemlerinde diktatör rejimlere karşı demokratik eylemlerin organize olması sosyal medya üzerinden mümkün olabilmektedir. Ayrıca bu eylemlere ek olarak toplumsal cinsiyete dayalı Feminist ve LGBTİ akımların sosyal medya üzerinden örgütlenen çok sayıda eylemi bulunmaktadır.¹⁰¹

Enformasyon Çağı’nın direniş hareketleri olarak görülebilecek eylemler sosyal medyanın ifade ve protesto özgürlüğüne olumlu yönde etkide

oluşturulduğu ortak aktivite alanı anlamına gelmektedir. Özel alan ise toplumdaki bireylerin yalnızca kendilerine ait olarak gördükleri alandır. Kamusal-özel alan ayrımı Antik Yunan’dan günümüze kadar tartışma konusu olan bir ayrımdır. Antik Yunan toplumunda kamusal alan yalnızca erkeklere ait olarak görülmüş, ev yaşantısı ve kadınlar özel alan ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle özel alan konusu günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliği açısından eleştirilen bir kavramdır. Bir çok feminist görüş, özel alanın da kamusal alan gibi toplumsal ve siyasal bir alan olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Jürgen. Habermas, **a.g.e**, s. 319

¹⁰⁰ Fuchs, **a.g.e**, s.256-257

¹⁰¹ Protestoların son 10 yılı: Ekonomik kriz sonrası kitlesel eylemler dünyayı nasıl etkiledi?, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46686118> Erişim Tarihi: 15.05.2020

bulunduğunu göstermektedir. Ancak sosyal medya mecralarında toplumların özgürlük ve demokrasi arayışının önünde bir takım engeller de bulunmaktadır. Bir çok demokratik hak eylemi sonrasında manipüle edilebilmektedir. Sosyal medya platformlarının kullanıcı etkileşimine olan açıklığı bilgi kirliliğini yaygınlaştırmaktadır. Toplulukları kin ve nefret duygularına itecek nitelikte dezenformasyon veya yalan haberler, bu platformlarda düşmanlaşmayı çoğaltmakta ve şiddeti tırmandırmaktadır. Özellikle 2016 Yılında ABD’de yapılan Başkanlık seçimleri dijital dezenformasyonun büyük bir demokrasi sorunu açığa çıkardığını göstermiştir. ABD seçimleri yeni medya ve yalan haberlerin demokrasi üzerinde yarattığı yıkımın en büyük örneği olarak görülmektedir. Temsili demokrasinin oy çokluğuna dayanan temel yapısı bu seçimlerde sosyal ağlar üzerinden yapılan kutuplaştırıcı yalan haberler ile istismar edilmiştir. Siyasetçiler bu seçimde zafer elde etmek için kara propaganda içeren yalan haberleri sosyal ağlar üzerinden kitlelere yaymıştır. Bu haberler genel olarak ABD halkının genel çoğunluğunun değer ve duygularına hitap eden ve azınlıkları hedef gösteren haberlerden oluşmaktadır. Lee, sosyal medya ağlarından yayılan dezenformasyona dayalı yalan haberlerin ideolojik olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu biçimdeki yalan haberleri ,toplumsal kutuplaşmaları derinleştirmeyi amaçlayan siyasi bir araç olarak değerlendirmiştir ¹⁰² . Verilen örnekte de görüldüğü gibi siyaset, bulunduğumuz teknolojik koşulları kitleleri ‘biz ve onlar’ olarak kutuplaştırmak için kullanmaktadır. Bu kutupları yaratmak için de bilgi kirliliğini yaygınlaştırma yöntemine başvurulmaktadır.

Sosyal medya kullanımında ciddi artışlar gözlemlenirken yalan haber dolaşımının da bu artışa eşlik ettiği görülmektedir. MIT (Massachusetts

¹⁰² Terry Lee, 2019, ‘‘The Global Rise Of ‘Fake News’ And The Threat To Democratic Elections In The USA’’, Five Corners Strategies, Washington, **District of Columbia**, USA, Vol. 22 No. 1 pp. 15-24 (Çevrimiçi) www.emeraldinsight.com/1727-2645.htm

Institute of Technology)'nin sosyal medya içeriklerinde yaptığı araştırmada yalan haberlerin gerçek bilgilere dayanan haberlere karşı daha yoğun ilgi gördüğü ortaya çıkmıştır. 2006-2016 yılları arasında Twitter içerikleri üzerinde yapılmış olan araştırmada yalan haberleri doğru haberlere göre paylaşılma hızının 6 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır¹⁰³. Yapılan bu araştırmaya ilaveten sosyal medya platformları üzerinden yayınlanan haberlerin gerçek olup olmadığını ayırt etmenin güç olduğu gözlemlenmiştir. Stanford Üniversitesi, 2016 yılında öğrenciler üzerinde yapmış olduğu araştırmada gençlerin gerçek haber ile sahte haberleri ayırt edebilme yeteneklerini test etmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin yüzde 80'inin sponsorlu içeriklerden oluşan reklamları gerçek haber zannettiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin yüzde 30'u da sahte hesapların görsel içerik ve grafiklerini gerçek kaynaklara karşı daha güvenilir olarak görmüştür¹⁰⁴. Genç sosyal medya kullanıcılarının yaşlı kullanıcılara göre daha bilinçli ve aktif kullanıcılar olduğu bilirse de ortaya çıkan bu sonuçlar bilgi kirliliğinin yaş sınırı tanımadığını göstermektedir.

Yapılan araştırmaların sonucu, sosyal medyanın bireysel paylaşıma olan açıklığının büyük bir bilgi kirliliği zafiyetine dönüştüğünü açıkça göstermektedir. Belli toplumsal kesimlerin sesini bastırmak için veya seçimlerde partizanlığı körüklemek için yalana veya dezenformasyona başvurmak sosyal medya kullanımının henüz aşılmamış bir sorunudur. Sosyal medya platformları, popülizm kavramında rastladığımız ideolojik düşmanlaştırma ve kutuplar yaratmaya oldukça elverişli bir iletişim ortamıdır. Çünkü doğru bilgiye dönük teyit mekanizmaları yalan bilgilerin yayılımının hızına mevcut koşullara göre yetişememektedir. Nazi'lerin propaganda uzmanı olarak bilinen Goebbels, "her şeyi bilen hiçbir şeyden korkusu yoktur" cümlesi ile dezenformasyona en çok

¹⁰³ Sosyal Medyada Yalan Haber Daha Çok Tutuluyor, <https://p.dw.com/p/2u0zB>, Erişim Tarihi: 15.05.2020

¹⁰⁴ Lee, 2019, **a.g.e**, s. 21

toplumu korku ile kontrol etmek isteyenlerin ihtiyaç duyduğunu itiraf etmiştir. Bu eski propaganda kalıpları elbette tek-yönlü yapısı nedeniyle geride kalmıştır. Ancak çok yönlü iletişime olan rağbetin artması bir yandan haber kaynaklarının sorgulanması fırsatını getirirken diğer yandan artan enformasyon iletiminin birçok elden kirletilmesine de imkan sunmaktadır. Virilio, enformasyon toplumunda bu çok yönlü iletişimin hızının bir denetim toplumu yarattığını savunmaktadır.¹⁰⁵ Hızlı gelen bu bilgilere verilen tepkilerin akılcı çözümlemelere dayanması da pek mümkün görünmemektedir. Bundan dolayı duygu, değer ve inançlar bu enformasyon silsilesi içerisinde kanaatlerin şekillendirilmesinde daha üstün bir etken olabilmektedir. Yalan haberlerin post-hakikat kavramıyla birlikte anılmasının asıl sebebi, duygu, değer ve inançların manipülasyon amacıyla kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle post-hakikat kavramı, yeni medya ile sıkça anılsa da çok daha ilkel iletişim araçlarıyla da uygulanmaktadır. Baudrillard, geleneksel medyada haberin anlam üretmek yerine anlamı yok etmek üzere kurgulandığını savunmaktadır. Kitle iletişim araçları ile aslında olmayan bir alıcı kitle simülasyonu yaratılır. Haberlerin gerçeklikle olan bağını bu nedenle yok olmaya mahkumdur. Çünkü haberde amaçlanan anlamın ortaya çıkması değil anlamın kaynamasıdır¹⁰⁶. Aynı görüşler sosyal medya platformlarındaki içerikler ve etkileşimler için de geçerliliğini korumaktadır. Sosyal medya çeşitli çıkar gruplarının yanlış bilgilere dayalı sahte gerçeklikler dizayn etmesine olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak sosyal medya gerçeklerin kamu ile paylaşılmasına hizmet edebileceği gibi dezenformasyonun giderek yaygınlaşmasına da fırsat sunmaktadır. Kitle iletişimin kültürel ve ideolojik yapıya etkileri sosyal medya ortamında yalan haber yayılımıyla ilişkili olarak ele alınabilir. Bu nedenle sosyal medyada hakim çoğunluğun kültürü, dini inancı, etnik

¹⁰⁵ Paul Virilio, **Enformasyon Bombası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 135

¹⁰⁶ Jean Baudrillard, **Simülakrlar ve Simülasyon**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2003, s. 118-119

kökeni ve ideolojik yönelimini göz önüne alarak üretilen yalan haberler demokratik bir münazara ortamını domine edebilir. İşte popülizmin temsili demokraside daha çok istenilen siyaset olması bununla ilişkilidir. Bu nedenle yükselen popülist siyasi hareketlerin yeni medyadaki dezenformasyon ve yalan haber sorunlarıyla olan ilişkisini daha yakından incelememiz gerekmektedir.

3.3 Yeni Medya ve Bilgi Kirliliği Çerçevesinde Popülist Siyaset

Liberal demokrasi ile yönetilen ülkelerde güç geçtikçe etkisini artıran popülist siyaset, yeni medya ortamında da kendisini göstermektedir. Sosyal medya kullanımı, siyaset açısından çoğulculuk ve özgürlüklerin gelişimine katkıda bulunmaktan ziyade dezenformasyon ve kutuplaşma sorunlarıyla birlikte anılmaya başlamıştır. Popülizm siyasette hakim olan yeni bir tarzın simgesi olarak yeni iletişim teknolojileri ile yakından ilişkilidir. Çatışma, kavga ve ötekileştirme üzerinden yürütülen popülizmin yarattığı siyasi iklim, yeni medyada nefret söylemlerini güçlendirmektedir. Ayrıca sosyal ağlardaki bilgi kirliliği sorunu da bu sorunla birlikte yükselmektedir. Siyasette giderek çatışmaları doğuran söylemlerin yeni medya ortamındaki yalan haberlerle ilişkisini bu başlık altında sorgulayacağız.

Latour sağ popülizmin günümüzdeki yükselişini üç temel sebeple ilişkilendirir: Serbestleşme (ekonomide devlet denetiminin ortadan kalkması), küreselleşmeye olan inancın kaybı ve iklim değişikliğinin inkarı. Özellikle iklim sorunu tüm dünyada görmezden gelinen ancak insanlığın geleceğini yakından tehdit eden önemli bir sorundur. Ancak popülistlerin böyle bir sorunu gündemlerine alması söz konusu değildir. Küreselleşmenin beklentileri karşılayamaması da oldukça önemli bir etkidir. Genel yaşanan krizin başlangıç sebebi ekonomideki küresel

serbestlik olarak görülmektedir. Neo-liberalizmin sınırları aşan sistemi bu krizi ortaya çıkaran tema sebeplerden biridir. Latour, sağ popülizmin yükselişinde neo-liberalizmin girdiği tıkanıklığın payına işaret etmiştir. Ayrıca genel olarak kutuplaştırıcı siyaset ve yalan haberlerin birlikte artışıyla demokrasinin büyük bir tahribata girdiğini söyler. Latour, yeni teknolojik olanaklarla yeni medya ortamında kişilere özel yalan haberler yayınlanabildiğini söylemiştir¹⁰⁷. Dolayısıyla yeni iletişim araçlarıyla beraber yaygınlaşan yalan haberlerin, siyasette gerilimi tırmandıran küresel bir sorun olduğu görülmektedir.

Siyasetçilerin söylemlerinin dışında bir de kara propagandaya dayanan yalan haberlerin özellikle sosyal medya ağlarında hızlıca yayıldığını görmekteyiz. 2016 yılında yapılan ABD Başkanlık Seçimleri, sosyal medyada yalan haber yayılımının oldukça örgütlü ve etkili bir yöntemle dönüştürüldüğü bir örnek olmuştur. ABD Başkanı Donald Trump'ın diğer güçlü aday Hillary Clinton karşısında elde ettiği seçim zaferinin en kritik sebebi olarak sosyal medyada yayınlanan yalan haberler gösterilmektedir. Yalan haberlerin sosyal ağlar üzerinden yayınlanarak büyük etki, Oxford Sözlüğü'nün post-hakikat terimini sözlüğüne eklemesini beraberinde getirmiştir¹⁰⁸.

ABD 2016 seçimleri ve İngiltere'nin Brexit Referandumu sonrası yeni medya ile ilgili tartışılan en önemli konu 'big data (büyük veri)'dir. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı hızlı bilgi yayılımı ve bireylerin sosyal medya kullanımı oldukça geniş çaplı bir veri ortamı yaratmaktadır. Big data, genel olarak bu veri yığınının sistemli bilgilere dönüştürülmesini ifade etmektedir. ABD'nin seçim sürecinde kişisel verilerin seçmen profilini belirlemek için kullanıldığı ortaya çıkmıştır. 2018 yılında patlak

¹⁰⁷ Nielsen, a.g.e

¹⁰⁸ Fake News In The 2016 US Presidential Election Campaign, https://libraryguides.vu.edu.au/evaluating_information_guide/fakenews2016 Erişim Tarihi: 22.05.2020

veren Cambridge Analytica Skandalı veri güvenliği sorununu gündeme getirmiştir. Cambridge Üniversitesi'nden bir araştırma görevlisinin Facebook'ta uygulanan bir kişilik testi aracılığıyla 87 milyon kişinin bilgilerini depoladığı ortaya çıkmıştır. Bu bilgilerin siyasi danışmanlık amacıyla faaliyet gösteren Cambridge Analytica şirketine 2016 yılında satıldığı iddia edilmiştir. İngiliz televizyon kanalı Channel 4'un ortaya çıkardığı skandalda Cambridge Analytica şirketi, elde ettiği verileri 2016 Amerikan seçimlerini Donald Trump'ın kazanması kullandığı öne sürülmüştür. Olayın ardından yapılan ABD'de yapılan soruşturmada gizlilik ihlali nedeniyle şirketle birlikte Facebook da suçlu bulunmuştur¹⁰⁹. Cambridge Analytica şirketinin aktif görev almış iki çalışanı Bratiny Kaiser ve Chris Wylie Facebook'tan alınan veriler ile oluşturulan kişisel profillere uygun olarak yalan haber ve propaganda bombardımanı yapıldığını itiraf etmiştir. Diğer yandan muhabirler İngiltere Brexit Referandumu'nda da Avrupa Birliği'nden ayrılmak isteyen sağ popülist hareket için de çalıştıklarını söylemiştir¹¹⁰. Cambridge Analytica'nın aynı yöntemleri İngiltere Brexit Referandumu'nda da uygulaması küresel bir big data silahının yaratıldığını göstermektedir. Skandalda gerçeğin bu denli çarpıtılması ve insanların psikolojik yapılarının analizleri sonucu kişiselleştirilmiş propagandaların yapılması demokrasinin etik kurallarının, kişilik haklarının ihlallerinin vardığı dereceyi göstermektedir.

Fuchs'a göre sosyal medya kullanıcılarının kişisel verileri ve bu verilerin gizlilik hassasiyeti Foucault'un Gözetim Toplumu kuramında belirtmiş olduğı gibi iktidarın denetleyici gözleridir. Buna karşılık Facebook ve diğer sosyal medya ağlarının gizlilik politikaları ticari amaçlar için yok sayılmaktadır. Fuchs bu nedenle Facebook'un ekonomi-politik okumasının durumu açıkça gösterebildiğini

¹⁰⁹ Karim Amer, Jehane Noujaim, 2019, **The Great Hack**, Netflix

¹¹⁰ Karim Amer, Jehane Noujaim, **a.g.e**

söylemektedir. Çünkü sosyal medya platformları da kar amacı güden kapitalist şirketlerdir. Bu nedenle sosyal medyanın bireylerin bilgi ve gizliliğini kişilerin rızasına dayanarak sömürü ve denetleme aracına dönüştürdüğünü savunmaktadır¹¹¹.

Fuchs'un görüşlerinin Cambridge Analytica'nın seçim manipülasyonlarıyla doğrulandığını görmekteyiz. Dijital medya teknolojisinin gelişimi ve bilginin birikimi her zaman toplumların faydasına sonuçlar yaratmamıştır. Tipik reklamcılık stratejilerinin seçim süreçlerinde kitleleri manipüle etmek amacıyla kullanılması ortaya büyük bir demokrasi sorununu çıkarmıştır. Bu durum sosyal medya kullanıcılarının karşısına arama ve ilgilerine özel reklamlar çıkarması gibi bir çok yapay zeka uygulamasının demokrasinin özgürce yürütülmesini engelleyebilecek güçte olduğunu göstermektedir. Tüketicilerin sosyal medyada geçirdikleri zamana paralel olarak tüketme alışkanlıkları bu reklamlardan etkileniyorsa siyasi kanaatleri de manipüle edilebilir. 2016 ABD Başkanlık seçimleri yeni medyanın en aktif olarak kara propaganda aracına dönüştürüldüğü bir seçim atmosferi yaratmıştır. Seçim sürecinde ABD medyası Trump'ın sağ popülist, ötekileştirici söylemlerini sıklıkla eleştiri getirmiştir¹¹². Ancak seçimlerin sonucuna damgasını vuran mecralar, sosyal medya platformları olmuştur. Sosyal ağlarda yaygınlaşan dezenformasyon ve sağ popülist nefret söylemler, kitleleri öfkeliendirmek için bir silah gibi kullanılmıştır.

3.4 Gazetecilik Pratikleri ve Toplumsal Kutuplaşma

Yeni medya ortamının veri analiz ve algoritmaları üzerinden seçmenleri manipüle etmeye açık konumu, gazeteciliğin etik ilkelerini akıllara

¹¹¹ Fuchs, a.g.e, s.218-226

¹¹² ABD Başkanı Donald Trump Medyaya Savaş Mı Açtı?, (Çevrimiçi)
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39002536>, Erişim Tarihi: 22.05.2020

getirmektedir. Liberal demokrasinin aldığı yaralardan biri de gazeteciliğin enformasyon üzerindeki sorgulayıcı işlevinin gerilemesidir. Bu sorunda yeni medya kullanımındaki artışın ve bilgi kirliliğinin yaygınlaşmasının güçlü etkisi bulunmaktadır. Dijital medyada bilginin doğruluğu üzerindeki denetim mekanizmaları ortadan kalkmıştır. Gazeteciliğin bu nedenle kamuoyu üzerindeki etkisi sosyal medya kullanım alışkanlıklarından kaynaklı olarak bir gerileme sürecine girmiştir¹¹³. Ancak gazeteciliğin eleştirel yapısının gerilemesi yalnızca dijitalleşmenin bir sonucu olarak görülmemelidir. Bourdieu, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte gazeteciliğin önemine dikkat çekmiştir. Bourdieu, mesleki ilkeleri ile gazeteciliğin egemen sınıfın kültürel ve ideolojik üretiminin üzerinde baskı yaratan entelektüel bir araç olduğunu vurgulamıştır. Gazetecilik siyasal alanda şiddet ve otoriteden kaynaklı gerilimleri azaltma işlevine de sahiptir. Bourdieu'ya göre iletişim araçları, teknik yeterlilikleri geliştirdikçe kapitalist pazar sistemine daha fazla bağımlı hale gelmektedir.¹¹⁴ Yeni iletişim teknolojileri de güç ve iktidar sahiplerinin çıkarları doğrultusunda ideolojik kutuplaşmaları yaratmak için kullanılabilir. Gazetecilik alanının gerçeği açığa çıkarma işlevi, ideolojik söylemleri tırmandıran pazar medyası karşısında yenik düşmüştür. Bilgi kirliliğinin giderek toplumsal çatışmaları derinleştiren bir soruna dönüşmesi, gazetecilik alanının gerçek işlevlerinin hiçe sayılması sorununu hatırlatmaktadır. Bu nedenle sorun, yeni iletişim araçlarının ne için kullanıldığında aranmalıdır. Çünkü yeni medya ortamı, gazetecilik faaliyetlerinin ilerletilmesi açısından oldukça büyük olanaklar da sunmaktadır.

Chomsky ve Herman, serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla birlikte gazeteciliğin ve basının endüstrileştiğini vurgular. Yeni

¹¹³ Public Policy Forum, The Shattered Mirror – News, Democracy and Trust in the Digital Age. 2017,(Çevrimiçi) Retrieved from: <https://shatteredmirror.ca/>.

¹¹⁴ Pierre Bourdieu, **Televizyon Üzerine**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 84-86

teknolojiler de medya sahiplerinin daha geniş tüketici kitlelere ulaşması için kullanılmaktadır. Dolayısıyla haber, alınan ve satılan bir meta olarak görüldüğünden dolayı gazeteciliğin gerçeği açığa çıkarma işlevi göz ardı edilmektedir. Dünyanın ve toplumların gerçek sorunlarını sorgulaması gereken medya, tam aksine sorunları görmezden gelerek insanların ilgilerini çekebilecek (spor, cinsellik, şiddet, komedi vb.) haber ve içerikleri ön plana çıkarmaktadır¹¹⁵.

Siyaset dünyası, gazetecilerin görüş ve eleştirileri yerine tek sesli bir pazar medyasını tercih etmektedir. Aynı durum yeni medya mecraları için de geçerlidir. Sosyal medya platformlarında farklı görüşlere kapalı grupların artışı, toplumsal kutuplaşmanın genişleyen bir sorun olduğunun en büyük göstergesidir. Yeni medya ortamı da aynı serbest piyasa koşulları gereği tüketici olarak görülen geniş kitlelere yöneliktir. Kitlelerin sosyal ağlar aracılığıyla etkileşime geçmesi de egemen sesleri güçlendiren bir unsur olabilmektedir. Yeni medya, bu olgular nedeniyle toplumsal kutuplaşma ve bilgi kirliliğinin büyümesinde etkili bir araçtır. Enformasyonun sosyal medya ortamında kutuplaştırmayı artırmak amacıyla çarpıtılarak ve değiştirilerek kullanılması popülistlerin söylemlerini güçlendirmektedir. Dolayısıyla aslında çok sesli olması beklenen sosyal ağlar tek sesliliğe teslim olabilmektedir. Popülist siyasetçiler geniş kitleleri, öteki toplumsal kesimlerle ayırtırmak için sosyal medyayı aktif olarak kullanabilmektedir. Bu toplumsal ayırışmaların sanal ağlardaki en önemli yansımaları '*yankı odası*' etkisi olarak görülmektedir. Yankı odası, sanal ağlarda insanların yalnızca kendi görüş ve düşüncelerine yönelik içerikleri gördüğü iletişim ortamı olarak tanımlanmaktadır. Jamieson ve Cappella, yankı odasını; hem mesajları kendi içinde iletilirken büyüten, hem de çürütmeden koruyan yalıtılmış bir medya ortamı olarak açıklamıştır. Bu kavram ilk olarak kitle iletişim araçları için kullanılmıştır. Bir takım medya kuruluşlarının

¹¹⁵Herman, Chomsky, **a.g.e**, s. 20-21

kitlelerini tek sesli ve ötekileştirici söylemlere sıkıştırması açısından değerlendirilmiştir ¹¹⁶ . Dolayısıyla sosyal ağlardaki ideolojik ve kutuplaştırıcı odaların yaygınlaşması, endüstrileşmiş medyadan ve kapitalist pazar koşullarından ayırık bir konu değildir.

Yankı odası, Facebook tarafından sosyal medya kullanımının demokrasi açısından en büyük sorunlarından biri olarak görülmüştür. Sosyal medya platformlarında radikal görüşlerle oluşan kutuplarda yer alan bireylerin diğer görüşlere kapalılığı demokratik çoğulculuğun önünde büyük bir engeldir. İçeriklerde kullanılan yalan haberler ve nefret söylemleri yankı odası etkisini güçlendiren araçlardır. ¹¹⁷ Popülist siyasetin bu açıdan geleneksel kitle iletişim araçlarında kullanılan ayrıştırıcı ve tek sesli medya dilini yeni medya ortamında kullandığı örneklerle rastlanmaktadır. Çünkü karşılıklı iletişimi daraltılan toplumsal kesimler arasında ‘biz’ ve ‘onlar’ şeklinde bir keskin kutuplaşmalar yaratmak mümkün hale gelmektedir. Ayrıca yankı odası belirli kesimleri veya kişileri hedef alan yalan haberlerin bireyler tarafından sorgulanmasının önünde büyük bir engeldir. Bu açıdan bireylerin yalnızca kendi görüşlerine sahip içeriklerin dışında aykırı görüşlere yer veren sosyal ağlarla tanışmasının demokrasi açısından önemi giderek artmaktadır.

Tartıştığımız bilgi ve görüşler, gazetecilik faaliyetlerinin gerileyişinin tek sesli egemen söylemlere fırsat tanıdığını göstermektedir. Kapitalist ekonomi koşullarında iletişim araçlarının bütün çeşitleri, gazetecilik alanının gerçek işlevlerini yok etmek ve toplumsal kutuplaşmalar yaratmak için kullanılabilir. Yeni medya ortamının

¹¹⁶ Cem Yaşın, Can Cengiz, Yankı Odası, 2019, (Çevrimiçi) <http://yenimedya.info/2019/02/06/yanki-odasi/> Erişim Tarihi: 27.06.2020

¹¹⁷ Hard Questions: What Effect Does Social Media Have on Democracy? (Çevrimiçi) <https://about.fb.com/news/2018/01/effect-social-media-democracy/> Erişim Tarihi: 27.06.2020

yaygınlaşmasına paralel olarak artan bilgi kirliliği, bu gerilimleri güçlendiren bir etmendir.

Sonuç olarak popülizm ile ilgili en büyük stratejiler olarak belirttiğimiz; toplumu sert kutuplar haline getirme ve düşmanlar yaratma politikasının sosyal medya ağlarında uygulandığını görmekteyiz. Küreselleşmenin daha derinlere nüfuz ettiği dünyada oluşan toplumsal sorunlar, medya aracılığıyla gerilimlerin çoğaltmak için öne sürülmektedir. Örneğin Orta Doğu'daki radikal terör ve iç savaşlar nedeniyle Batı'ya yapılan kitlesel göçler toplumda ideolojik kamplaşmayı kimliklerle özdeşleştiren bir siyasal yönelime fırsat doğurmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde azınlıkta olan öteki kimliklerin dijital ortamda hedef gösterilmesi popülist siyaseti güçlendirmektedir. Özellikle ötekileri ve toplumun dezavantajlı gruplarını hedef alan yalan haberler, bu kamplaşmaları büyütmek için sanal ağlarda paylaşılmaktadır. Çalışmamızın araştırma kısmında bu sorunları, Türkiye'deki Suriyeli göçmenleri hedef alan yalan haberler üzerinden değerlendireceğiz. Böylelikle yalan haberlerin popülist söylemlerle ilişkisini ve yeni medya ortamının bu ilişkiye etkilerini sorgulamış olacağız.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1 Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bilgi kirliliği, ötekilere yönelik tutumların öfke ve nefrete evrilmesi açısından ciddi sorunlar yaratabilmektedir. Toplum, iletişim araçlarından edindiği yanlış bilgilerle azınlık kesimlere karşı negatif bir takım tutumlara yönelebilmektedir. Popülizm tam olarak burada halkın bu tür yalan haberlere inanmasını sağlayan söylemlerde görülebilmektedir. Geniş kalabalıklar ötekilerin kendi hayatlarındaki bir takım eksikliklerin esas faili olduğu kanısına kapılabilmektedir. Diğer bir deyişle halkın yönetici tabakadan talepleri çarpıtılarak ötekiler, yalan haberlerle hedef haline getirilebilmektedir. Bu çalışmanın amacı yalan haberlerin ifade ettiği şeyleri saptamak ve popülist söylem bağlamında değerlendirmektir. Araştırmamızda, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal ağlarda dolaşıma giren yalan haberler bu amaç doğrultusunda değerlendirilecektir. Böylelikle yeni medya mecralarında yaygınlaşan yalan haberlerin popülizm kavramı çerçevesinde ne anlam ifade ettiği anlaşılmış olacaktır.

Son yıllarda dünya genelinde yaşanan göçmen sorunu, birçok ülkede öfke ve nefret dolu popülist hareketlerin yükselişinde etkili bir faktör olmuştur. Göçmen krizinden kaynaklı olarak yaratılan ‘biz ve onlar’ kutuplaştırması günümüzdeki sağ popülist siyasal eğilimlerin söylemlerinde yer bulmaktadır. Bu ötekileştirmeye maruz kalan topluluklardan birisi de Suriyeli sığınmacılardır. Suriyeli göçmenler, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında birçok ülkeye kitlesel olarak göç etmiştir. BMMYK’ye (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) göre; Türkiye, dünyanın en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkesi konumundadır. Bu sığınmacıların büyük çoğunluğunu Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Suriye iç savaşı

başladığı yıldan 2020 yılına kadar geçen sürede Türkiye’de kayıtlı Suriyeli göçmen sayısı 3.6 milyon olarak belirlenmiştir. Diğer ülkelerden gelen sığınmacılarla birlikte bu sayı 4 milyonun üzerine çıkmaktadır¹¹⁸.

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıları oluşturan nüfusun % 70.5’i kadın ve çocuklardan (0-18 yaş aralığı) oluşmaktadır. Suriyelilerin demografisinde kadın ve çocuklar gibi dezavantajlı kategorilerin büyük bir çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir¹¹⁹. Diğer yandan sığınmacıların büyük çoğunluğu hayatını idame ettirebilmek için ülkedeki işgücüne dahil olmaktadır. Türk Kızılayı ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı’nın yapmış olduğu araştırmaya göre; Türkiye’deki göçmenler, genellikle düşük nitelikli işlerde çalıştırılmaktadır¹²⁰. Büyük çoğunluğu kayıt dışı istihdam edilen sığınmacılar, ülke asgari ücretinin oldukça altında miktarlar karşılığında işgücüne katılmaktadır¹²¹. Bununla birlikte çoğunlukla Suriyeli göçmenlerden oluşan kayıt dışı istihdam, ülkedeki işsizlik rakamlarını da artıran bir etken olarak görülmektedir¹²². Bu bilgiler, büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan kitlelerin güvencesiz ve ucuz işgücü olarak çalıştırıldığını göstermektedir. Bu nedenle Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların yaşam koşulları ve geçim şartları nedeniyle toplumun en dezavantajlı kesimlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca sığınmacıların ucuz işgücü olarak kullanılmaları ülkedeki işsizlik sorununu tetiklemektedir. Bu durum sığınmacıların ülkede dışlanan ve istenmeyen bir toplumsal kesim haline getirmektedir. Yapılan araştırmaya göre; 2017’de Türk toplumu, Suriyelileri %57,8 ile “zulümden/savaştan kaçan mağdur insanlar”

¹¹⁸ Türkiye’deki Mülteciler ve Sığınmacılar, (Çevrimiçi)
<https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> Erişim Tarihi: 09.11.2020

¹¹⁹ Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Kasım 2020, (Çevrimiçi)
<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim Tarihi: 02.12.2020

¹²⁰ Türk Kızılayı ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı, Türkiye’deki Sığınmacılar: Geçim Kaynakları Anket Bulguları, Ankara, 2019, s.20

¹²¹ Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı, **a.g.e.**,s.35

¹²² Türk Kızılayı ve Dünya Gıda Programı, **a.g.e.**, s.1

şeklinde tanımlamış, aradan geçen 2 seneden sonra (2019'da) bu tanımlama %35 ile dördüncü sıraya düşmüştür. Bu yılda Türk toplumu, Suriyelileri ilk sırada % 42 ile “Bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar” olarak tanımlamıştır. İkinci sıradaki tanımlama “kendi ülkelerini korumayan insanlar”, üçüncü tanımlama ise “bize yük olan insanlar” şeklinde sıralanmıştır. Suriyelileri tanımlamada tehdit algılarının, “ötekileştirme” ve endişeleri öne çıkarmanın etkili olduğu gözlemlenmiştir.¹²³

Suriyeli sığınmacılar, toplumun en düşük düzeyli yaşam koşullarına sahip bir topluluk olmasına rağmen yaşanan sorunların faili olarak birçok mecrada hedef gösterilmektedir. Türkiye siyasetinde öfke ve nefret söylemlerine sıkça konu olan Suriyeliler, çok sayıda yalan haber ile suçlanmaktadır. Genellikle sosyal ağlarda yayılan bu yalan haberler, Suriyelileri ötekileştiren, hedef gösteren asılsız bilgilerden oluşmaktadır. Araştırmamız, bu yalan haberlerin anlam ve özünü belirleyerek popülizm kavramı bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Böylelikle belirli bir toplumsal kesimi hedef alan yalan haberlerin, popülist söylemleri yayma işlevine sahip olup olmadığı sorgulanacaktır. Bu doğrultuda Türkiye’de sosyal ağlar üzerinden Suriyelilere yönelik yayınlanan yalan haberler değerlendirilecektir. Araştırmamızın örnekleri Türkiye’deki ulusal bilgi doğrulama kuruluşu teyit.org’un tescil ettiği yalan haberler içerisinden seçilecektir.

4.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu çalışmanın evreni, Internet ağlarında yaygınlık kazanmış yalan haberlerdir. Buna ek olarak konumuzun örnekleme; Türkiye’den edinilmiştir. Örnek olarak seçtiğimiz yalan haberler, literatür kısmında

¹²³ Murat. Erdoğan, **a.g.e**, s. 54-55

tartıştığımız popülizm ve medya ilişkisi açısından değerlendirilecektir. Dijital medyadaki bilgi kirliliğinin yaygınlaşması sorununun popülist söylemlerle ilişkisi yapılan analizler üzerinden tartışılacaktır.

Araştırmanın örneklemi, Internet ağlarında paylaşılan Suriyeli mültecilere yönelik yalan haberlerden oluşmaktadır. Şüpheli bilgi ve haberleri doğrulama kuruluşu olan teyit.org'un Suriyeli sığınmacılarla ilgili analiz ettiği 34 yalan haber araştırmanın örneklemini oluşturacaktır¹²⁴. Örnek haberler, teyit.org'un 'Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle ilgili internette yayılan yanlış bilgiler' başlığında bir araya topladığı analizlerden alınmıştır. Bu içerikler, 2017 yılı başlangıcı ile 2019 yılı sonu arasında teyit.org'da yayınlanan incelemelerden oluşmaktadır. Örneklerin zaman aralıkları, sitedeki yayım tarihi bilgilerine göre belirlenmiştir. Örneklerin zaman aralığı olabildiğince geniş tutulmuştur. Site içeriklerinin çeşitli ve güncel veriler sunduğu 3 yıllık zaman dilimi çalışmamız için yeterli veriyi sunmaktadır. Bu yıllar içerisinde yapılan araştırmalar, Türk toplumunun Suriyelileri birer tehdit unsuru olarak görme eğiliminde yükseliş olduğunu göstermiştir¹²⁵. Bu yıllar içerisinde seçilen örnekler ile yalan haberlerde Suriyelilerin temsil ediliş biçimi anlaşılmaya çalışılacaktır.

4.3 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma yalan haberlerin içeriğinde popülist söylemleri saptamaya ve anlamlandırmaya odaklanmıştır. Bu nedenle yalan haber örnekleri üzerinde nitel bir yöntem uygulanması uygun görülmüştür. Nitel

¹²⁴ IFCN (International Fact-Checking Network) isimli organizasyonunun prensiplerine bağlı olarak çalışan teyit.org, Türkiye'de yayınlanan bütün şüpheli bilgileri doğrulamayı ve Internet kullanıcılarının doğru bilgiye ulaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

<https://teyit.org/nedir> Erişim Tarihi: 14.11.2020

¹²⁵ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 54-55

araştırma, nicel araştırma yöntemi gibi ölçümlemeye dayanan bir yöntem değildir. Bu araştırma türü verilerin veya sosyal hayatın gözlemine dayanarak yapılır. Gözlemi yapan kişinin yorum ve düşünceleri de araştırmanın bir parçasıdır¹²⁶. Bu biçimde toplanan veriler üzerinde anlamlarına göre kategori, kod, tema veya boyutlar yaratılarak bir analiz gerçekleştirilir.¹²⁷ İnternet içerikleri de nitel veri analizi için oldukça elverişli veriler sunar. İçerik analizi, bir nitel veri analizi türü olarak dijital veriler için kullanılmaktadır. İçerik analizi genellikle yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Bu yöntemde araştırma problemiyle ilgili kategoriler geliştirilerek veriler analiz edilir¹²⁸. Bu bilgiler doğrultusunda Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere yönelik yayınlanan yalan haberler, niteliksel içerik analiz yöntemiyle değerlendirilecektir.

Niteliksel içerik analizi, 3 farklı yaklaşımla uygulanmaktadır. Hsieh ve Shannon bu üç yaklaşımı; Geleneksel (conventional), yönelimli (directed) ve özetleyici (summative) olarak açıklamıştır. Geleneksel yaklaşımda çalışmaya gözlemle başlanır. Kodlar ve anahtar sözcükler veri analizi yapılırken uygulanmaktadır. Bu kodların kaynağı kullanılan verilerdir. Ayrıca araştırma sürecinde tümevarımsal bir yol izlenmektedir. Yönelimli yaklaşım, bir teori veya araştırma sonuçlarını ele alarak anahtar kavramlar ve kodlar belirler. Bu yöntem tümdengelim yolunu izler. Özetleyici yaklaşım ise veriye bir bütün olarak değerlendirmez. Veri analizi, belirli anahtar sözcüklerin ya da belirli bir içeriğin aranması yoluyla başlamaktadır¹²⁹. Araştırmamızda bu üç yaklaşımdan ilki olan geleneksel içerik analizi uygulayacağız. Çünkü

¹²⁶ John W. Cresswell, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013, s. 45

¹²⁷ Cresswell, **a.g.e.**, s. 52

¹²⁸ Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2010, 11(1), s.323-343

¹²⁹ Hsiu-Fang Hsieh, Sarah E. Shannon, "Three Approaches to Qualitative Content Analysis", **Qualitative Health Research**, Vol. 15 No. 9, November, 2005, s.1286

veri analizi aşamasında oluşturulacak kategoriler veya kodlar anlam bütünlüğü içerisinde değerlendirme yapmamızı sağlayacaktır. Aynı zamanda veriler üzerinde oluşturulacak kodlar literatürde değerlendirdiğimiz popülizm ve yalan haber ilişkisine yönelik olacaktır.

Araştırmanın aşamaları, Kaid ve Wadsworth'un niteliksel içerik analizi süreci olarak belirttiği 7 (yedi) klasik basamaktan oluşacaktır. Bu basamaklar: 1) Hipotezlerin ya da yanıtlanacak araştırma sorularının formüle edilmesi; 2) Analiz edilecek örneklemin seçimi; 3) Uygulanacak kategorilerin belirlenmesi; 4) Kodlama sürecinin ana hatlarının belirlenmesi ve kodlayıcıların eğitimi; 5) Kodlama sürecinin uygulanması; 6) Araştırma geçerliliği ve güvenilirliğin belirlenmesi ve son olarak 7) Kodlama sürecinin sonuçlarının analizi olarak belirtilmiştir¹³⁰. Araştırma konumuzu içeren detaylar bu 7 basamak ile aşağıda belirtilmiştir:

1)Hipotezlerin / Araştırma sorusunun/sorularının formüle edilmesi:

Araştırmanın hipotezleri ve sorusu literatür kısmında tartışılan görüş ve düşünceler çerçevesindedir. Bu araştırmanın hipotezleri: a) Herhangi bir toplumsal grubu ötekileştiren yalan haberler, anlam itibariyle popülist söylemlere dayanmaktadır. b) Toplumun dezavantajlı kesimlerini hedef alan yalan haberler, 'biz ve onlar' biçimindeki kutuplaştırmanın altını çizmektedir. c) Toplumun azınlıkları, Internet ağlarında yaygınlık kazanan gerçek dışı içeriklerde halkın çıkarlarına ve varlığına zarar veren gruplar olarak yansıtılmaktadır. Araştırmanın temel sorusu ise; Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik Internet ağlarında yayılan yalan haberlerde popülist söylemlerin varlığı, anlamı ve rolünün ne

¹³⁰ Cristina L. Byrne, Jennifer A. Griffith, **Examining Online Communication: A Method for the Quantitative Analysis of Qualitative Data**, 2015, s. 13-14, (Çevrimiçi)

https://www.researchgate.net/publication/280804777_Examining_Online_Communication_A_Method_for_the_Quantitative_Analysis_of_Qualitative_Data Erişim

Tarihi: 13.11.2020

olduğudur. Yapılacak olan niteliksel analiz ile yalan haberlerin anlam kodları ve popülizmin bu kodlarla ilişkisi sorgulanacaktır.

2) Analiz edilecek örneklemin seçimi: Nitel araştırma sürecinde örneklemin seçilmesi çalışmanın önemli bir aşamasıdır. Örneklerin seçilmesinde amaç, araştırmanın ve sorunun temelini oluşturan kişi, olay veya olgular hakkında detaylı bilgilere ulaşmaktır. Bu örnek seçimine ‘amaçlı örneklem’ adı verilmiştir¹³¹. Yapılacak olan bu araştırma ile tek aşamalı bir biçimde örnekler üzerinde içerik analizi gerçekleştirilecektir. Araştırmanın örneklemini, Türkiye özelinde Internet ağlarında paylaşılan ve yaygınlaşan Suriyeli sığınmacılara yönelik yalan haberlerden oluşmaktadır. teyit.org'un Suriyeli sığınmacılarla ilgili yanlış olarak tescil ettiği 34 yalan haber, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örnek haberler, teyit.org'un ‘Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerle İlgili İnternette Yayılan Yanlış Bilgiler’ başlığında bir araya topladığı haberlerden oluşmaktadır. Bu örneklem ile popülist söylem ve bilgi kirliliğine yönelik öne sürdüğümüz hipotezler sorgulanacaktır. Dünya genelinde popülist siyaseti körükleyen etkenlerden biri olan göçmen sorunu, Türkiye’de Suriyeli göçmenlere yönelik yalan haberlerle ele alınacaktır. Böylelikle aslında savaş ve yoksulluk sorunlarıyla iç içe olan göçmenlerin yalan haberlerle nasıl sergilendiği popülizm kavramıyla birlikte okunacaktır.

**Tablo1: Araştırma Kapsamında Analize Konu Olan Yalan Haberler
(H: Haber)**

Analiz Kodu	İncelenen Yalan Haber Başlıkları
-------------	----------------------------------

¹³¹ Joseph Alex Maxwell, Qualitative Research Design : An Interactive Approach, 2008, s. 235, (Çevrimiçi)
https://www.researchgate.net/publication/43220402_Qualitative_Research_Design_An_Interactive_Approach_JA_Maxwell Erişim Tarihi: 13.11.2020

H1	Suriyeli bir sığınmacının doktor dövdüğü iddiasıyla paylaşılan video Rusya'dan
H2	Suriyelilere alışverişlerde yüzde 50 indirim sağlayan Ak Kart verildi iddiası
H3	Suriyeliler ile ilgili paylaşım yapanlara üç yıla kadar hapis cezası verileceği iddiası
H4	Konya Büyükşehir Belediyesi Suriyelilere maaş bağladı iddiası
H5	131 bin 746 Suriyeli'nin üniversiteye yerleştirildiği iddiası
H6	Suriyelilerin tüp bebek tedavisinden ücretsiz yararlandığı iddiası
H7	Suriyeliler, Türkiye halkının dinden kopuk yaşadığını söyleyerek yürüyüş düzenledi iddiası
H8	Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası
H9	Bursa'da yaşayan Suriyelilerin bir atı kafasına vurarak öldürdüğü iddiası
H10	Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası
H11	İki Suriyelinin Bursa'da bir kadını kaçırıp tecavüz ettiği iddiası
H12	Gaziantep'te Suriyeliler vatandaşlık için kuyruğa girdi iddiası
H13	Suriye'de organ mafyasının çocukları kaçırdığını gösteren video iddiası
H14	Fotoğrafın Suriyelilerin Türkiye'ye gelen Afganları protesto ettiğini gösterdiği iddiası
H15	Suriyeli mültecilere içinde 930 TL bulunan yardım kartı verildiği iddiası
H16	Faturanın Konya'da yaşayan Suriyelinin sudan bedava yararlandığını gösterdiği iddiası
H17	Adıyaman'da Atatürk heykeline saldırdığı belirtilen kişinin Suriyeli olduğu iddiası
H18	Rachid Yusuf isimli Suriyeli mültecinin Türkiye hakkında söylediği sözlere ilişkin iddialar
H19	Türkiye'de son 6 ayda 225 bin Suriyelinin doğum yaptığı iddiası
H20	Ahmed-i Şerif isimli kişinin Türkler ve Suriyeliler hakkında söylediği iddia edilen sözler
H21	Suriye kökenli Muhammed Erdoğan'ın Bursa'dan milletvekili seçildiği iddiası

H22	Videonun Sapanca’da bacakları kesilen köpeğin Suriyeli çocuklar tarafından işkenceye uğradığını gösterdiği iddiası
H23	Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin telefon görüşmelerinde para ödemeyeceği iddiası
H24	Suriyeli mültecilerin hastanelerde ‘yasal öncelikli hasta’ sayıldığı iddiası
H25	Fotoğrafın Türk bayrağı yakan Suriyelileri gösterdiği iddiası
H26	İŞKUR’un 7 bin 400 Suriyeli istihdam edeceği iddiası
H27	Fotoğraflar Türkiye’de organları çalınan Suriyeli çocukları göstermiyor
H28	Suriyelilere bayram parası verildiği iddiası
H29	Videonun Gaziantep’te dans eden Suriyeli mültecileri gösterdiği iddiası
H30	Videonun denize çıplak girmeye çalıştığı için dövülen Suriyeliyi gösterdiği iddiası
H31	Suriyeliler hakkındaki ifade İmamoğlu’na mı ait?
H32	Ankara’daki Suriyelilerin işyerlerinin kapatılacağına dair iddialar
H33	Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası
H34	Türk bayraklı çizim Türkiye’de yaşayan bir Suriyeli tarafından yapılmadı

3) Uygulanacak kategorilerin belirlenmesi: Araştırma, popülizmin kavramsal çerçevesiyle örnek yalan haberlerin bağlamı üzerine temellendirilmiştir. Yapmış olduğumuz literatür değerlendirmeleri gibi araştırmaya konu olan Türkiye’deki Suriyelilere yönelik Internet ağlarında yaygınlaşan yalan haberler özelinde temel anlam kategorileri belirlenecektir. Bu nedenle araştırmacı tarafından saptanan kategoriler; bir yandan örnek haberlerin görsel ve yazılı temaları, bir yandan da popülizm kavramıyla ilgili yapılmış olan değerlendirmelere dayanmaktadır. Dolayısıyla araştırma, örneklerin metinsel okumalarını merkeze alan tümevarımsal bir yol izlemektedir. Ayrıca araştırmanın hipotezleri ve literatür değerlendirmesi analiz için hayati bir önem taşımaktadır. Bu açıdan, tümdengelimsel akıl yürütmeden de

yararlanılacaktır. Belirlenen kategorilerdeki yalan haberlerde, Suriyeli göçmenler üzerinden kurulan popülist söylem deşifre edilecektir. Yalan haberler örnekleri bir ve birden fazla kategoride yer alabilmektedir.

4) Kodlama sürecinin ana hatlarının belirlenmesi ve kodlayıcıların eğitimi / 5) Kodlama sürecinin uygulanması: Kodlama, niteliksel bir araştırmada metinsel ya da görsel verilerin içerisindeki çeşitli yönlerini belirten etiketlerin yaratıldığı bir süreçtir¹³². Bu etiketler araştırmamızda anlamlarına göre sözcük veya sözcük öbekleriyle ifade edilecektir. Bu araştırmada kodlar, belirlenen kategorilere uygun anlam ve göstergeleri belirtmek için kullanılacaktır. Bu nedenle ana kategorileri çağrıştıran belirtiler analizin içerisindeki kodları oluşturacaktır. Verileri kodlamak için herhangi bir bilgisayar programı kullanımına ihtiyaç duyulmamıştır. Analizde oluşturulacak kod ve kategoriler araştırmacının gözlemlerini yazılı bir biçimde aktarması sonucu gerçekleşecektir. Araştırmacı konuya ilişkin analiz yapabilecek yeterlilikte; akademik metin, veri ve görüşten yararlanmıştır.

6) Araştırma geçerliliği ve güvenilirliğin belirlenmesi: Araştırmamızın temel inceleme alanı olan yalan haberler, Uluslararası Doğruluk Kontrol Ağı prensiplerine bağlı olan teyit.org'un 'yanlış' olarak belirlediği içeriklerden seçilmiştir. Böylece söz konusu verilerin tümünün yalan haber olduğu doğrulanmıştır. Gerçekleştirilen araştırma, İletişim Çalışmaları alanında uzman bir akademisyenin danışmanlığıyla yürütülmektedir. Ayrıca Yüksek Lisans Tezi kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmanın bilimsel geçerliliği, alanda uzman akademisyenlerden oluşan bir jüri tarafından onaylanmaktadır.

7) Kodlama sürecinin sonuçlarının analizi: Çalışmanın son aşaması olan bu kısımda veriler, kodlarına uygun olarak tanımlanıp,

¹³² Cresswell, a.g.e, s. 184

sınıflandırılmaktadır. Araştırmacı, bu aşamada elde edilen verileri niteliklerine uygun biçimde yorumlar ve tekrar edilebilir çıkarımlara ulaşır. Oluşturulacak genel görünüm üzerine çalışmanın analizi yapılacaktır.

4.4 Araştırmanın Bulgu ve Analizi

Araştırmanın bu aşamasında parçadan bütüne doğru örneklerin anlamları deşifre edilecektir. Böylece kodlama ve kategorilere ayırma işlemi uygulanmış olacaktır. Araştırma esnasında saptanan kod ve kategoriler aracılığıyla bulgular oluşturulacaktır. Verilerin genel görünümü, metinsel ve görsel incelemeler ile sonuçlandırılacaktır. Bu başlık altında, belirtilen örneklerin bulgu ve analizleri yazıya aktarılarak araştırmanın tüm basamakları tamamlanacaktır. Örnek yalan haberler, analiz kodu ve başlıklarıyla birlikte aşağıda belirtilecektir.

Örnekleme olarak seçtiğimiz yalan haberlerin içerikleri, aşağıdaki değerlendirmeler ile sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma; içeriklerin metinsel okuması, kodları belirlenmesi ve genel anlam kategorileri oluşturulması sürecinden oluşmaktadır. Yapılan incelemede, yalan haberlerin tekrarlanan kodlara sahip olduğu görülmüştür. Kodların temellendirdiği anlam bütünlüğü ile genel kategorilere ulaşılmıştır. Bu kategorilerin altındaki küçük anlam parçalarını oluşturan 13 farklı kod belirlenmiştir. Bu kodlar örnek içeriklerde bulunma (her yalan haberde bir kez bulunmak üzere) sıklığına göre artandan azalana: 1-öteki vurgusu (19 kez), 2- üstünlük (18 kez), 3- ayrıcalık (17 kez), 4-tehdit (9 kez), 5- fiziksel şiddet (7 kez), 6- değerlere saldırı (6 kez), 7- güç (5 kez), 8- saldırganlık (4 kez), 9- intikam (2 kez), 10- mağduriyet (2 kez), 11- korku (2 kez), 12- konfor (2 kez), 13- tecavüz (1 kez) şeklinde sıralanmıştır. Söz konusu kodların her bir örnekte farklı bir kombinasyonda (bir nesne grubu içerisinde sıra gözetmeksizin yapılan

seçimler) 2’li, 3’lü ve 4’lü gruplar halinde bir araya gelebildiği görülmüştür. Dolayısıyla kodların yalan haberler için belirlenen her bir kategoride değişken bir biçimde bulunabildiği gözlenmiştir. rnek yalan haberlerin incelemesinde kodlardan yola çıkararak kategorilere nasıl ulaşıldığı açıklanmıştır.

Tablo 2: Analizde Belirlenen Kodların Tekrarlanma Sayısı

	Kod Adı	rneklerde Grlme Sayısı
1	teki Vurgusu	19
2	ştnlk	18
3	Ayrıcalık	17
4	Tehdit	9
5	Fiziksel şiddet	7
6	Değerlere Saldırı	6
7	G	5
8	Saldırganlık	4
9	İntikam	2
10	Mağduriyet	2
11	Korku	2
12	Konfor	2
13	Tecavüz	1

Oluşturulan kodlardan yola çıkararak elde ettiğimiz çıkarımlara göre; Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara yönelik seçilen yalan haberlerde anlam temalarına göre 3 kategori bulunmaktadır. Bu kategoriler; ayrıcalıklı olmak, düşmanlık ve şiddet başlıklarından oluşmaktadır. Birçok rnekte Suriyeliler, ülkedeki mevcut siyasal iktidar tarafından korunan ve halktan daha ayrıcalıklı olan bir kesim olarak sunulmuştur. Bu türde bir genel anlam örüntüsüne sahip olan yalan haberler,

‘ayrıcalıklı olma’ kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu tema, popülist siyasetin tipik söylemi olan ‘anti-elitizm’ ya da elit karşıtlığıyla benzerlik göstermektedir. Diğer yandan ‘düşmanlık’ temalı içeriklerde Suriyeliler, toplumun genel kimlik yapısına ve egemenliğine yönelik düşmanca tutumlar sergilemek ile suçlanmaktadır. Bu kategoride de sığınmacılar, toplumun varlık ve değerlerine düşmanlık güden bir kesim olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla bu kez halka karşı olan ‘düşman öteki’ yaratarak popülist söylemlere başvurulmaktadır. Son kategoride ise Suriyeli bireylerin işlediği iddia edilen şiddet suçları görülmektedir. Ayrıca bu kategoride Suriyelilerin yaşadığı mağduriyeti vurgulayan şiddet içerikli yalan haberlere de rastlanmaktadır. Bundan dolayı bu içerikler ‘şiddet’ temasıyla bir araya getirilmiştir. Şiddet kategorisinde genellikle Suriyeli bireyler, toplumda korku ve endişe yaratabilecek suç vakaları işlemekle itham edilmektedir. Burada da sığınmacılar şiddete yatkın, toplum için zararlı bir grup olarak ötekileştirilmektedir. Bu nedenle şiddeti ve nefreti ön plana çıkaran popülist söylemlere bu paylaşımların çoğunluğunda görmek mümkündür.

Verilere göre; sığınmacılara yönelik ayrıcalıklı olma temasından oluşan kategoride 21 haber yer almaktadır. Yayınlanan yalan haberlerin 8’i de düşmanlık temalı kategoriye uygun görülmüştür. Şiddet konusunun işlendiği kategoride ise 7 yalan haberin yer bulduğu belirlenmiştir. (H18 kodlu analiz, düşmanlık ve anti-elitizm; H30 kodlu analiz, düşmanlık ve şiddet olmak üzere bu örnekler iki kategoriye de uygun görülmüştür). Bu bulgulara göre ayrıcalıklı olma temalı kategori, diğer kategorilere göre çok daha fazla içerikte görülmektedir. Örnekler içerisinde diğerlerine göre çok daha fazla tekrarlanan; öteki vurgusu, üstünlük ve ayrıcalık kodları ayrıcalıklı olma kategorisinde sıklıkla yer almıştır. Düşmanlık kategorisi, küçük bir farkla şiddet kategorisinden daha fazla yalan haberde görülmüştür. Düşmanlık kategorisinde değerlere saldırı ve tehdit kodları yoğun olarak görülmüştür. Şiddet kategorisinde ise fiziksel şiddet ve saldırganlık kodlarına yoğun olarak rastlanmıştır. Bu verilerle beraber

araştırmamızın sonuçlarına belirginleşmiştir. Ulaşılan veriler ve araştırma konusu bağlamında bir sonuç değerlendirmesi yapılacaktır. Örnek yalan haberin değerlendirmeleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo3: Örneklerin Kategorilere Göre Sayısal Dağılımı

	Kategori Adı	Yalan Haber Sayısı
1	Ayrıcalıklı Olma	21
2	Düşmanlık	8
3	Şiddet	7

133

H1 - Suriyeli bir sığınmacının doktor dövdüğü iddiası: Bu haberde video aracılığıyla Türkiye’de Suriyeli bir sığınmacının doktora şiddet uyguladığı belirtilmiştir. Videonun Suriyeli sığınmacılarla ilgisi bulunmamaktadır. Bir sosyal medya hesabından paylaşılan bu yalan haberde Suriyeli sığınmacılar, şiddet ile özdeş kılınmıştır. Suçlanan bir kişi üzerinden; fiziksel şiddet ve saldırganlık tüm Suriyeli sığınmacılara atfedilmiştir. Bu biçimde sığınmacılar, Türk vatandaşlarının hayatını doğrudan tehdit eden birer potansiyel suçlu olarak gösterilmektedir. Bu nedenle bu içeriğin kodları; tehdit, fiziksel şiddet ve saldırganlık. Kategorisi ise şiddettir¹³⁴.

H2 - Suriyelilere alışverişlerde yüzde 50 indirim sağlayan Ak Kart verildi iddiası: Sosyal ağlarda yayılan bu paylaşım ile Suriyeli sığınmacılar, toplumun genelinin sahip olmadığı üstün haklara sahip olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla Suriyeliler ayrıcalıklı bir topluluk olarak sunulmuştur. Türkiye’nin mevcut iktidar partisi olan AK Parti’yi

¹³³ 32 İnceleme 1’er, 2 inceleme 2’şer kategoriye uygun görülmüştür.

¹³⁴ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeli-bir-siginmacinin-doktor-dovdugu-iddiasiyla-paylasilan-video-rusyadan/>

(Adalet ve Kalkınma Partisi) çağrıştıran ‘Ak’ sözcüğünün sığınmacılara verilen kartta bulunması dikkat çeken bir noktadır. Suriyeliler, iktidar partisinin koruduğu bir kesim olarak gösterilmektedir. Burada popülist bir iktidar eleştirisi de mevcuttur. İktidarın sahibi olan ‘elit’ Suriyeli sığınmacıları kayırmakla itham edilmektedir. Ötekiler, dolaylı olarak anti-elitist eleştirinin merkezine konumlanmış ve iktidarla özdeş kılınmıştır. Bu bağ, iktidar partisinin muhafazakar kimliği ile sığınmacıların Müslüman kimliği arasında kurulmaktadır. Dolayısıyla bu yalan haberin kodları üstünlük ve ayrıcalık; kategorisi ise ayrıcalıklı değildir¹³⁵.

H3-Suriyeliler ile ilgili paylaşım yapanlara üç yıla kadar hapis cezası verileceği iddiası: Bu iddia ile Suriyeli göçmenlerin siyasal iktidar tarafından özel olarak korunduğu mesajı verilmektedir. Sığınmacılara ilişkin sosyal ağlarda paylaşım yapmanın suç olacağına dair bir tehdit söz konusudur. Bu uygulamanın siyasi iktidar tarafından yapılacağı iddia edilmiştir. İddiaya göre yönetici kesim tarafından Suriyelilere ayrıcalık tanınmıştır. Paylaşımında ‘‘Suriyeliler haklıdır Türk halkı suçludur..!’’ ifadesi dikkat çekmektedir. Suriyelilere yönelik siyasal iktidarla ilişkili bir anti-elitist bir söylem oluşturulmuştur. Ayrıca bu ifade ile ‘biz ve onlar’ kutuplarının belirgin olarak vurgulandığını söyleyebiliriz. Sığınmacılar sahip oldukları üstün haklar nedeniyle ötekileştirilmektedir. Bu içerikteki temel kodlar, tehdit, ayrıcalık, üstünlük ve öteki vurgusu; kategorisi ayrıcalıklı değildir¹³⁶.

H4- Konya Büyükşehir Belediyesi Suriyelilere maaş bağladı iddiası: Bu içeriğe göre Suriyeli sığınmacılar, son yerel seçimlerde iktidar partisinin seçildiği Konya Büyükşehir Belediyesi’nden maaş almaktadır.

¹³⁵ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyelilere-alisverislerde-yuzde-50-indirim-saglayan-ak-kart-verildi-iddiasi/>

¹³⁶ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeliler-ile-ilgili-paylasim-yapanlara-uc-yila-kadar-hapis-cezasi-verilecegi-iddiasi/>

Yine belirgin olarak sığınmacılar, iktidarın ayrıcalıklarından yararlanmak ile suçlanmıştır. Ayrıca sıradan insanın sahip olmadığı üstün haklara Suriyelilerin sahip olduğu vurgusu bulunmaktadır. İçerikte bir kurumun önünde toplanmış bir kalabalık fotoğrafı ‘‘KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SURİYELİLERE MAAŞINI DAĞITIYOR. BİZİM FAKİRLERİMİZ İSE ÇÖPTEN KAĞIT TOPLUYORLAR. OĞULLARI İSE SURİYE'DE ASKER. PEKİ BELEDİYE KİMİN PARASINI DAĞITIYOR. ‘’ şeklinde bir ifade ile paylaşılmıştır. Görüldüğü üzere sıradan halkın yaşadığı yoksulluk sorunu ve Türkiye'nin Suriye'deki savaşa dahil olması vurgulanmaktadır. Siyasal iktidara sığınmacılar üzerinden anti-elitist bir eleştiri yapılmıştır. Bununla beraber ‘biz ve onlar’ kutupları yaratan ötekileştirici bir dil kullanılmıştır. İçeriğin kodları, üstünlük, ayrıcalık ve öteki vurgusu; kategorisi, ayrıcalıklı değildir¹³⁷.

H5- 131 bin 746 Suriyeli'nin üniversiteye yerleştirildiği iddiası: Bu yalan haberde Suriyeli sığınmacılara eğitim alanında tanınan özel haklardan söz edilmektedir. Siyasal iktidar tarafından korunan bir topluluk olarak gösterilen Suriyeli sığınmacılar, bu kez üniversitelere haksız bir şekilde yerleşmekle suçlanmıştır. Sığınmacıları yönelik anti-elitist bir söylem söz konusudur. Üstünlük ve ayrıcalık kodlarını görmemiz mümkündür. Buradaki genel kategori ise ayrıcalıklı değildir¹³⁸.

H6-Suriyelilerin tüp bebek tedavisinden ücretsiz yararlandığı iddiası: Sosyal ağlarda Suriyelilerle ilgili yayılan bu iddia, ana-akım medya kuruluşu olan FOX TV’de dile getirilmiştir. Bu yalan haberde sığınmacıların üstün sağlık hakları bulunduğu iddiası öne sürülmüştür.

¹³⁷ Bağlantı: <https://teyit.org/konya-buyuksehir-belediyesi-suriyelilere-maas-bagladi-iddiasi/>

¹³⁸ Bağlantı: <https://teyit.org/131-bin-746-suriyelinin-universiteye-yerlestirildigi-iddiasi/>

Tüp bebek tedavisinden ücretsiz yararlanma, Suriyelilere tanınan bir ayrıcalık olarak gösterilmiştir. İddiada sıradan sağlık hizmetleri yerine özellikle tüp bebek tedavisi gibi ekstrem bir tedavi seçilmiştir. Bu seçim ile siyasal iktidarın Suriyelilere tanıdığı ayrıcalıklar iddia konusu olmuştur. Dolayısıyla bu yalan haberin arka planında anti-elitist bir söylem bulunmaktadır. Ayrıcalık ve üstünlük kodlarının bulunduğu bu içerikte kategori, ayrıcalıklı olma olarak belirlenmiştir¹³⁹.

H7- Suriyeliler, Türkiye halkının dinden kopuk yaşadığını söyleyerek yürüyüş düzenledi iddiası: Bu iddiada Suriyeliler, Yemen'deki bir protestodan alınmış görüntülerle resmedilmiştir. Yöresel kıyafetlerin içerisinde bağırarak slogan atan 'Ortadoğulu' imgesi dikkat çekmektedir. Bu görselle beraber yayınlanan metinde Türk toplumunun özgürlüklerine yönelik tehdit ve değerlere saldırı vurgusu ön plana çıkmaktadır. Sığınmacılar, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir yapıda olmasından rahatsızlık duymakla itham edilmiştir. Bu rahatsızlık, Arap ve Müslüman kimliğinin yarattığı çağrışımlarla birlikte sunulmuştur. Dolayısıyla içerikte etnik ve kültürel bir ötekileştirme ön plana çıkarılmıştır. Sığınmacılar, toplumun yaşam biçimine düşman bir grup olarak gösterilmiştir. Bu içerikte tehdit, öteki vurgusu ve değerlere saldırıdır. Kategorisi ise düşmanlıktır¹⁴⁰.

H8- Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası: Eğitim alanında üstün hakların vurgulandığı bir yalan haberdur. H5 kodlu analizdeki eğitim ayrıcalıklarının aynısının bu içerikte de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Bu içeriğin kodları üstünlük ve ayrıcalıktır. Kategorisi ise ayrıcalıklı olmadır¹⁴¹.

¹³⁹ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyelilerin-tup-bebek-tedavisinden-ucretsiz-yararlandigi-iddiasi/>

¹⁴⁰ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeliler-turkiye-halkinin-dinden-kopuk-yasadigi-iddiasiyla-yuruyus-duzenledi-iddiasi/>

¹⁴¹ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeliler-universiteye-kosulsuz-sinavsiz-girebiliyor-iddiasi/>

H9- Bursa’da yaşayan Suriyelilerin bir atı kafasına vurarak öldürdüğü iddiası: Bu yalan haberde sığınmacılar, bir hayvanı öldürmekle suçlanmıştır. Şiddetle yan yana getirilen sığınmacılar, canlıya acımasızca zarar vermektedir. Burada toplumda duygusal tepki yaratacak bir eylem söz konusudur. Dolayısıyla sığınmacılar şiddet dolu, zararlı bir topluluk olarak sunulmuştur. Video görüntüsünden oluşan bu yalan haber üzerine yazılan metinde sığınmacılara ve mevcut siyasal iktidara hakaret edilmiştir. Şiddet dolu bir içerik nefret söylemi tepkisiyle paylaşılmıştır. Bu içerikte fiziksel şiddet ve saldırganlık kodları bulunmaktadır. Genel kategorisi ise şiddettir¹⁴².

H10- Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası: Bu yalan haberde Suriyeli sığınmacılar, üstün haklara sahip bir grup olarak gösterilmektedir. İçerikte iki görsel yan yana getirilmiştir. İlk fotoğrafta bir grup insan bir binanın önünde birikmiştir. İkinci fotoğrafta yerde sebze ve meyve satan kadınlar bulunmaktadır. İçerik, “Sol tarafta PTT’de maaş bekleyen Suriyeliler... Sağ tarafta ise, 3-5 kuruş para kazanmak için sebze/meyve satan ülkemizin vatandaşları...!” metniyle paylaşılmıştır. Yönetici tabakanın sağladığı ayrıcalıklardan faydalanan sığınmacılar ve yoksul halk yan yana getirilmiştir. Bu içerik popülist söylemin en belirgin örneğidir. Bu yalan haberde üstünlük, ayrıcalık ve öteki vurgusu kodlarına rastlamaktayız. İçeriğin kategorisi ise ayrıcalıklı değildir¹⁴³.

H11- İki Suriyelinin Bursa’da bir kadını kaçırıp tecavüz ettiği iddiası: Bu paylaşımda Suriyeli iki kişinin, bir kadına tecavüz edip ardından öldürdüğü belirtilmiştir. Bu yalan haberde Suriyeli

¹⁴² Bağlantı: <https://teyit.org/bursada-yasayan-suriyelilerin-bir-ati-kafasina-vurarak-oldurdugu-iddiasi/>

¹⁴³ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeliler-maaslarini-almak-icin-ptt-onunde-kuyruga-giriyor-iddiasi/>

sığınmacılar, toplumda büyük bir öfke uyandırabilecek en ağır suçların faili olarak gösterilmiştir. İnsan hayatını doğrudan tehdit eden fiziksel şiddetin ön planda olduğu bu içerikte; Suriyeli sığınmacılar, nefreti büyüten bir suçla hedef gösterilmiştir. Bu yalan haberin kodları; tehdit, tecavüz, fiziksel şiddet, saldırganlık. Kategorisi ise şiddettir¹⁴⁴.

H12- Gaziantep'te Suriyeliler vatandaşlık için kuyruğa girdi iddiası:

Sosyal ağlarda yayınlanan bu içerik, Türkiye'de 16 Nisan 2017 yılında yapılan Anayasa Değişikliği Referandumu'nun (Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ne geçiş oylaması) hemen öncesinde yayınlanmıştır. Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilerek iktidar partisi lehine oy kullanılacağı mesajı verilmiştir. Bu içerikte sığınmacıların yöneticilerle özdeş bir konumda sunulduğunu görmekteyiz. Burada doğrudan iktidar partisine yönelik bir eleştiri söz konusudur. Ayrıcalıklı bir öteki kesim iktidara yönelik bir iddianın hedefi olmuştur. Bu nedenle ayrıcalık ve öteki vurgusu kodları bu içerik için de geçerlidir. Kategorisi de ayrıcalıklı olmadır¹⁴⁵.

H13- Suriye'de organ mafyasının çocukları kaçırdığını gösteren video iddiası: Bu içerikte Suriye'deki savaşın içerisinde bir organ mafyasının Suriyeli çocukları kaçırdığı iddia edilmiştir. Bu yalan haberde Suriye'deki insanların yaşadığı acı olaylar vurgulanmıştır. Türkçe bir profilden paylaşılan İngilizce metinde “Organ mafyası Suriye'de çocukları paramparça ederken, biz neden söyleniyoruz çünkü Suriyeliler aramızda yaşıyor” ifadeleri kullanılmıştır. Savaştan etkilenen Suriyelilerin yaşadıkları mağduriyet vurgulanmıştır. Bu paylaşımda insanların Suriyelilere yönelik merhamet duyguları yaratmaya dönük bir dil kullanılmıştır. Sığınmacılardan duyulan rahatsızlık, Suriyeli

¹⁴⁴ Bağlantı: <https://teyit.org/iki-suriyelinin-bursada-bir-kadini-kacirip-tecavuz-ettigi-iddiasi/>

¹⁴⁵ Bağlantı: <https://teyit.org/gaziantep-te-suriyeliler-vatandaslik-icin-kuyru-girdi-iddiasi/>

çocuklara uygulanan şiddet gerekçesiyle eleştirilmiştir. İçerikte duygunun gücünü artıran temel unsur çocuklardır. Çünkü çocuklar masumiyeti temsil etmektedir. Bu içerik, mağduriyet ve fiziksel şiddet kodlarına sahiptir. Bulunduğu kategori ise şiddettir¹⁴⁶.

H14- Fotoğrafın Suriyelilerin Türkiye'ye gelen Afganları protesto ettiğini gösterdiği iddiası: Bu yalan haber Suriyelilerin Hatay'da Afganistanlı sığınmacıların Türkiye'ye alınmasını protesto ettiğini iddiasından oluşmaktadır. Bu içerikte gülme ifadeleri kullanılmıştır. Mizah amaçlı bir yalan haber olduğu görülen bu içeriğin, hayal ürünü olduğuna dair herhangi bir uyarı bulunmamaktadır. Bu nedenle montajlı bir görsel ile paylaşılan bu yalan haber gerçek izlenimi vermektedir. İçerikte Türkiye'deki sığınmacıların kimlik çeşitliliği mizahi bir dille eleştirilmiştir. Suriyelilerin diğer sığınmacılardan üstünlüğü ve gücü yapılan protesto ile vurgulanmıştır. Dolaylı olarak anti-elitist bir siyasal iktidar eleştirisine yer verilmiştir. İçerikte, üstünlük ve güç kodları bulunmaktadır. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı olmadır¹⁴⁷.

H15- Suriyeli mültecilere içinde 930 TL bulunan yardım kartı verildiği iddiası: Bu yalan haberde yine ayrıcalık bağlamında anti-elitist bir eleştiri bulunmaktadır. Örneklerine sıkça rastladığımız, Suriyeli sığınmacıları ve sıradan halk karşılaştırması bu içerikte de belirtilmiştir. Sığınmacılar ayrıcalıklı ve üstün haklara sahip gösterilmek suretiyle ötekileştirilmektedir. İçeriğin kodları; üstünlük, ayrıcalık ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori; ayrıcalıklı olmadır¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyede-organ-mafyasinin-cocuklari-kacirdigini-gosteren-video-iddiasi/>

¹⁴⁷ Bağlantı: <https://teyit.org/fotografin-suriyelilerin-turkiyeye-gelen-afganlari-protesto-etdigini-gosterdigi-iddiasi/>

¹⁴⁸ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeli-multecilere-icinde-930-tl-bulunan-yardim-karti-verildigi-iddiasi/>

H16- Faturanın Konya’da yaşayan Suriyelinin sudan bedava yararlandığını gösterdiği iddiası: Bu yalan haberde iktidar partisinin yönetiminde olan Konya Büyükşehir Belediyesi’nin su hizmetinden Suriyeli sığınmacıların bedava yararlandığı iddiası bulunmaktadır. Paylaşımında, “FATURA ÖDEMEMEK İÇİN SURIYELİ OLMAK YETERLİ” denilmiş ve iktidar partisine hakaret edilmiştir. Anti-elitist söylemin öfkeli bir biçimde ifade edildiğini görmekteyiz. Üstünlük, ayrıcalık ve öteki vurgusu kodlarını barındıran bu yalan haber ayrıcalıklı olma kategorisindedir¹⁴⁹.

H17- Adıyaman’da Atatürk heykeline saldırdığı belirtilen kişinin Suriyeli olduğu iddiası: İddiada bir Suriyeli sığınmacı, Türk toplumunun ulusal değeri olan Mustafa Kemal Atatürk’ün heykeline saldırmak ile suçlanmıştır. Sığınmacılar, toplum değerlerine düşmanlık duyan bir topluluk olarak yansıtılmıştır. Bu içerikte Suriyeli sığınmacılar, toplum genelinde öfke ve nefrete yaratacak bir eylem ile suçlanmaktadır. Dolayısıyla bu içerik, Suriyelileri toplumun bağımsızlığını tehdit eden bir öteki olarak resmetmiştir. İçeriğin kodları; tehdit, öteki vurgusu, değerlere saldırdır. Düşmanlık kategorisinde bulunmaktadır¹⁵⁰.

H18- Rachid Yusuf isimli Suriyeli mültecinin Türkiye hakkında söylediği sözlere ilişkin iddialar: Bu paylaşımında Suriyeli bir sığınmacının Türkiye ile ilgili ifadelerine yer verilmiştir. Şahıs, Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılar için Avrupa Birliği’nden aldığı yardımı kendi ekonomisini kurtarmak için kullandığını söylemektedir. Ayrıca şahsın ifadelerinde Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara bir takım ayrıcalıklar tanıması gerektiği belirtilmiştir. Tamamen gerçek dışı olan

¹⁴⁹ Bağlantı: <https://teyit.org/faturanin-konyada-yasayan-suriyelinin-sudan-bedava-yararlandigini-gosterdigi-iddiasi/>

¹⁵⁰ Bağlantı: <https://teyit.org/adiyamanda-ataturk-heykeline-saldiridigi-belirtilen-kisinin-suriyeli-oldugu-iddiasi/>

bu beyanlar ile Suriyeli sığınmacılara düşmanlık nitelikleri atfedilmiştir. Çünkü Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’ye yönelik suçlayıcı ifadeler kullanmakla itham edilmiştir. Ayrıca beyanlarda Suriyelilerin Türkiye’den maaş alma ve sınavsız üniversiteye yerleşme haklarının zaten bulunduğu belirtilmektedir. Ancak Suriyelilerin daha fazla ayrıcalık talep ettiği vurgulanmaktadır. Burada anti-elitist bir söylem karşımıza çıkmaktadır. Bu içerik; ayrıcalık, üstünlük, güç ve değerlere saldırı kodlarına sahiptir. İçerik, düşmanlık ve ayrıcalıklı olma kategorilerinin her ikisini de dahil edilmiştir¹⁵¹.

H19- Türkiye’de son 6 ayda 225 bin Suriyelinin doğum yaptığı iddiası: Bu paylaşımda Suriyeli sığınmacıların çok yüksek bir nüfus artışı içerisinde olduğu iddia edilmektedir. Paylaşılan metinde ‘‘Türk milletinin acil düştüğü gaflet uykusundan uyanması gerek’’ ifadesine de yer verilmiştir. Bu içerikte toplumun varlığı karşısında güçlenen bir öteki kesim işaret edilmektedir. Suriyeli sığınmacılar Türk toplumunun bağımsızlığı karşısında bir tehdit unsuru olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla bu nüfus artışı bir korku ve paniğin göstergesi olarak Suriyelileri işaret etmiştir. İçerikteki kodlar, korku, güç, tehdit ve öteki vurgusudur. Kategorisi ise düşmanlıktır¹⁵².

H20- Ahmed-i Şerif isimli kişinin Türkler ve Suriyeliler hakkında söylediği iddia edilen sözler: Bu içerikte, Arapça isimli bir kişinin ‘‘Biz bu topraklarda TC’nin hegemonyasını yıkmak için bulunmaktayız’’ şeklindeki sözleri sosyal medyada yayılmıştır. Şahıs, 15-20 yıl içinde Suriyelilerin Türkiye’deki bütün şirketlerin sahibi olacağını da söylemiştir. Bu iddia ile sığınmacılar, toplumun varlığını tehdit eden bir düşman gibi yansıtılmıştır. İddia edilen sözleri söyleyen şahsa Arapça bir

¹⁵¹ Bağlantı: <https://teyit.org/rachid-yusuf-isimli-suriyeli-multecinin-turkiye-hakkinda-soyledigi-sozlere-iliskin-iddialar/>

¹⁵² Bağlantı: <https://teyit.org/turkiyede-son-6-ayda-225-bin-suriyelinin-dogum-yaptigi-iddiasi/>

isim verilmesi şahsın Suriyeli olduğu izlenimi vermektedir. Dolayısıyla Suriyeliler bir korku ve panik yaratan bir öteki olarak hedef gösterilmiştir. Bu içerikte tehdit, korku ve öteki vurgusundan oluşan kodlar bulunmaktadır. İçeriğin kategorisi düşmanlıktır¹⁵³.

H21- Suriye kökenli Muhammed Erdoğan'ın Bursa'dan milletvekili seçildiği iddiası: Bu iddia ile yine Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki siyasal iktidar ile ilişkisi vurgulanmıştır. Suriyeli bir kişi AK Parti'den aday olarak Bursa'da milletvekili seçilmiştir. Bu yalan haber, iktidarın Suriyeli sığınmacılara siyaset nezdinde bir güç tanıdığı vurgulamaktadır. Dolayısıyla sığınmacılar, anti-elitist söylemlerin hedefi konumuna getirilmiştir. Bu içerikteki kodlar güç ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı olmadır¹⁵⁴.

H22- Videonun Sapanca'da bacakları kesilen köpeğin Suriyeli çocuklar tarafından işkenceye uğradığını gösterdiği iddiası: Bu içerikte hayvana eziyet edilen bir videodaki çocukların Suriyeli sığınmacı olduğu iddia edilmektedir. H9 kodlu içerikteki gibi Suriyeliler, hayvana şiddet uygulamakla suçlanmaktadır. Bu haber, toplumda öfke ve nefret uyandırabilecek niteliktedir. Bu içerikte de fiziksel şiddet ve saldırganlık kodları bulunmaktadır. Genel kategorisi ise şiddettir¹⁵⁵.

H23- Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin telefon görüşmelerinde para ödemeyeceği iddiası: Suriyeli sığınmacılar, bu içerikte üstün haklardan yararlanan bir topluluk olarak gösterilmiştir. Türkiye'deki bir çok medya kuruluşunda yer bulan bu iddia, siyasal iktidarın sığınmacılar için

¹⁵³ Bağlantı: <https://teyit.org/ahmed-i-serifi-isimli-kisinin-turkler-ve-suriyeliler-hakkinda-soyledigi-iddia-edilen-sozler/>

¹⁵⁴ Bağlantı: <https://teyit.org/suriye-kokenli-muhammed-erdoganin-bursadan-milletvekili-secildigi-iddiasi/>

¹⁵⁵ Bağlantı: <https://teyit.org/videonun-sapancada-bacaklari-kesilen-kopegin-suriyeli-cocuklar-tarafindan-iskenceye-ugradigini-gosterdigi-iddiasi/>

ayrıcalık tanıdığı vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Siyasal iktidara dönük bir anti-elitist bir mesaj içermektedir. Üstünlük ve ayrıcalık kodları bulunan bu yalan haber, ayrıcalıklı olma kategorisine aittir¹⁵⁶.

H24- Suriyeli mültecilerin hastanelerde ‘yasal öncelikli hasta’ sayıldığı iddiası: Bu yalan haberde Suriyeliler, sağlık haklarında özel ayrıcalıklara sahip olarak sunulmuştur. Y6 kodlu içerikteki gibi Suriyeli sığınmacıların sağlıkla ilgili bir takım üstün haklara sahip olduğu vurgulanmıştır. Burada sıradan vatandaşın sıra beklediği hastanelerde sığınmacıların öncelikli olarak muayene edildiğinin altı çizilmektedir. Dolayısıyla ‘biz ve onlar’ kutuplaşması anti-elitist bir dil ile oluşturulmuştur. Bu içeriğin kodları; üstünlük, ayrıcalık ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı olmadır¹⁵⁷.

H25- Fotoğrafın Türk bayrağı yakan Suriyelileri gösterdiği iddiası: Bu paylaşımda Suriyeli sığınmacılar, Türk bayrağını yakan bir topluluk olarak sunulmuştur. Sığınmacılar, bu içerikte toplumun ortak değerlerine saldırmak ile suçlanmaktadır. Suriyeliler, toplumun değerlerine ve egemenlik haklarına saldıran düşman bir grup olarak resmedilmiştir. Yapılan paylaşımda ‘‘GEL DE BUNLARA KARDEŞ DE’’ ifadesi dikkat çekmektedir. Sığınmacılar, toplumun varlığını tehdit eden bir ‘düşman öteki’ izlenimi vermektedir. İçerikteki kodlar; tehdit, öteki vurgusu ve değerlere saldırdır. Bulunduğu kategori ise düşmanlıktır¹⁵⁸.

H26- İŞKUR’un 7 bin 400 Suriyeli istihdam edeceği iddiası: Bu iddiada Suriyelilerin İŞKUR tarafından istihdam edileceği bilgisi verilmektedir. Söz konusu iddianın aslına göre; uluslararası bir

¹⁵⁶ Bağlantı: <https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerin-telefon-gorusmelerinde-para-odemeyecegi-iddiasi/>

¹⁵⁷ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeli-multecilerin-hastanelerde-yasal-oncelikli-hasta-sayildigi-iddiasi/>

¹⁵⁸ Bağlantı: <https://teyit.org/fotografin-turk-bayragi-yakan-suriyelileri-gosterdigi-iddiasi/>

kuruluşun masraflarını karşıladığı bir istihdam eğitim projesinden sığınmacılar ve Türk vatandaşları eşit sayıda (14 bin 800 kişi) yararlanacaktır. Ancak yayınlanan haber, İŞKUR'un 7 bin 400 Suriyeliye iş bulacağını işaret etmektedir. Bir devlet kuruluşu tarafından Suriyeli sığınmacılar, üstün haklar ve ayrıcalıklara sahip bir imajla gösterilmiştir. Bu yalan haberde dolaylı olarak iktidarın, sığınmacılar üzerinden anti-elitist bir söylemle işaret edildiğini görmek mümkündür. İçeriğin kodları; üstünlük ve ayrıcalıktır. Kategorisi ise ayrıcalıklı değildir¹⁵⁹.

H27- Fotoğraflar Türkiye’de organları çalınan Suriyeli çocukları göstermiyor: Görsellerden oluşan bu paylaşımda, Türkiye’de organları çalınan Suriyeli çocuklar gösterilmektedir. Bu yalan haberde çocuk sığınmacılara yönelik fiziksel şiddetin yoğun olarak gösterildiği görülmektedir. Bunun dışında Internet’te yayılan bu yalan haberle ilgili verilen herhangi bir mesaja ulaşamamıştır. H13 kodlu incelemedeki gibi bu paylaşımda da Suriyeli sığınmacıların yaşadığı mağduriyetin altı çizilmiştir. Savunmasız çocuklara uygulanan bu şiddet, kitlelerin duygularını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Mağduriyet ve fiziksel şiddet kodlarına sahip olan bu içeriğin kategorisi şiddettir¹⁶⁰.

H28- Suriyelilere bayram parası verildiği iddiası: Bu yalan haberde Suriyeli sığınmacıların sıradan vatandaşa sağlanmayan bir hizmetten faydalandığı konu edilmiştir. Örneğine sıkça rastladığımız üzere sığınmacılar, toplumdan üstün hak ve ayrıcalıklara sahip olarak gösterilmiştir. Bu yalan haberde sığınmacılara tanınan ayrıcalık iddiaları, iktidar partisine karşı anti-elitist bir söyleme aracı olmuştur. İçeriğin

¹⁵⁹ Bağlantı: <https://teyit.org/iskur-un-7-bin-400-suriyeli-istihdam-edecegi-iddiasi/>

¹⁶⁰ Bağlantı: <https://teyit.org/fotograflar-turkiyede-organlari-calinan-suriyeli-cocuklari-gostermiyor/>

kodları; ayrıcalık, üstünlüktür. Ayrıca ayrıcalıklı olma kategorisine uygun bir paylaşımdır¹⁶¹.

H29- Videonun Gaziantep'te dans eden Suriyeli mültecileri gösterdiği iddiası: Bu içerikte Gaziantep'te Suriyelilerin dans ederek eğlendiği iddia edilmiştir. Paylaşımında Türk askerlerinin Suriye'de savaşırken Suriyelilerin Türkiye'de eğlendiği hakaret içeren sözlerle vurgulanmıştır. İçerikte verilen mesaj, Suriyelilerin savaş mağduru bir topluluk olmadığı yönündedir. Dolayısıyla sığınmacılar, mağdur ve savunmasız değil, mutlu bir imajla gösterilmiştir. Türk askerleri ile Suriyeli sığınmacıları kıyaslayan bu yalan haberde 'biz ve onlar' ayrımı nefret söylemiyle vurgulanmaktadır. Sığınmacılar, Türk askerinin Suriye'de yaşadığı zorluklara karşılık Türkiye'de eğlenen mutlu bir grup olarak yansıtılmıştır. Dolayısıyla sığınmacılar toplumun ayrıcalıklı kesimi olarak yansıtılmıştır. Bu nedenle anti-elitist bir söylemde bulunduğu söylemek mümkündür. Bu içerikteki kodlar; ayrıcalık ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı olma¹⁶².

H30- Videonun denize çıplak girmeye çalıştığı için dövülen Suriyeliyi gösterdiği iddiası: Bu içerikte toplumun ahlak ve değerlerini hiçe sayan bir kişinin Suriyeli olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca şahsın bu eylemi insanların kendisine fiziksel şiddet uygulamasına yol açtığı görülmektedir. Paylaşımında Suriyelileri hedef alan hakaretler ve nefret söylemi görülmektedir. Dolayısıyla bu içerik ve metin sığınmacıları kural tanımayan ve toplum değerlerine saldıran düşman bir topluluk olarak yansıtmaktadır. Ayrıca şiddeti bu kez halk intikamcı bir biçimde uygulamaktadır. Bu yalan haberin kodları; değerlere saldırı, intikam ve

¹⁶¹ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyelilere-bayram-parasi-verildigi-iddiasi/>

¹⁶² Bağlantı: <https://teyit.org/videonun-gaziantep-te-dans-eden-suriyeli-multecileri-gosterdigi-iddiasi/>

fiziksel şiddettir. Düşmanlık ve şiddet kategorilerinin her ikisinde de yer bulmaktadır¹⁶³.

H31- Suriyeliler hakkındaki ifade İmamoğlu'na mı ait?: Bu paylaşımda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı (İBB) Ekrem İmamoğlu'nun ‘‘70 yaşında adam pazarda limon satacak; 20 yaşında Suriyeli genç belediyeden yardım alıp, sahilde nargile içecek. Yok öyle artık o devir bitti.’’ ifadelerini kullandığı iddia edilmiştir. Söz konusu iddia İmamoğlu'nun başkanlık görevine yeni başladığı 2019 yılı Temmuz ayında ortaya atılmıştır. Burada iktidar partisine yöneltilen anti-elitist bir söylem bulunmaktadır. Suriyeliler sıradan halktan daha üstün ve ayrıcalıklı bir grup olarak yansıtılmıştır. Ayrıca sığınmacıların nargile içme eylemi ile özdeşleştirilmesi kültürel bir ötekileştirme ifadesidir. Diğer yandan bu vurgu ile sığınmacıların konforlu bir yaşam sürdüğü belirtilmiştir. Bu içeriğin kodları; üstünlük, ayrıcalık, konfor ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı olma¹⁶⁴.

H32- Ankara'daki Suriyelilerin işyerlerinin kapatılacağına dair iddialar: Bu iddia, Türkiye'de 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) başkanlığını muhalefet partilerinin ittifak adayı kazandıktan sonra ortaya atılmıştır. Bu nedenle iktidar partisinin Suriyeli sunduğu olanakların muhalefet tarafından ortadan kaldırılacağı mesajı verilmektedir. Suriyeli sığınmacıların ülke genelinde elde ettikleri ticari gücün altı çizilmektedir. Muhalefetin kazanmasıyla birlikte Suriyelilerin elde ettikleri haklar ellerinden alınmaktadır. Burada intikam almaya dönük popülist bir söylem bulunmaktadır. Sığınmacıların sahip olduğu güce karşı toplum karşı koymaktadır. Dolayısıyla bir topluluktan elde ettikleri ticari gücü geri

¹⁶³ Bağlantı: <https://teyit.org/videonun-denize-ciplak-girmeye-calistigi-icin-dovulen-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi/>

¹⁶⁴ Bağlantı: <https://teyit.org/suriyeliler-hakkindaki-ifade-imamogluna-mi-ait/>

almaya yönelik bir ötekileştirme söz konusudur. Vurgulanan ticari güç, anti-elitist bir intikam söylemine dayanmaktadır. Bu içeriğin sahip olduğu kodlar; güç, intikam ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ise ayrıcalıklı değildir¹⁶⁵.

H33- Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası: Bu içerikte Suriyeli bir sığınmacı gencin denizde nargile içtiği iddia edilmiştir. Bir gazete manşetine taşınan ve sosyal medyada yayılan bu görseldeki kişi aslında bir Türk vatandaşıdır. Gazete görselin üzerine ‘’ Suriyeliler Türkiye’de denizin keyfini böyle çıkarıyor’’ diye bir cümle yerleştirilmiştir. Bu iddiada Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’de büyük bir konfor içerisinde yaşıyor gibi gösterilmektedir. Bu yalan haberde sığınmacıların sıradan insandan üstün ve konforlu bir yaşam sürdüğü mesajı baskındır. Bu açıdan anti-elitist bir söyleme yer verilmiştir. H31 kodlu incelemede olduğu gibi nargile içmek Suriyeli sığınmacılarla anılmıştır. Burada kültürel anlamda bir ötekileştirme söz konusudur. Bu içeriğin kodları; üstünlük, konfor ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori ayrıcalıklı değildir¹⁶⁶.

H34- Türk bayraklı çizim Türkiye’de yaşayan bir Suriyeli tarafından yapılmadı: Bu içerikte Türkiye’de yaşayan bir Suriyelinin çizdiği iddia edilen bir görsel bulunmaktadır. Türk bayrağının hilali bir canavarın ağzı olarak montajlanmış ve hilalin önüne kaçan; çocuk, kadın ve erkek silüetleri yerleştirilmiştir. Toplumun değerlerini ve kutsalını hedef alan bu görsel aracılığıyla Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin suçlandığı görülmektedir. Bu iddia ile sığınmacılar, toplum değerlerine düşman olarak sunulmuştur. Sığınmacılar, toplumun varlığını temsil eden simgelere saldırmak suretiyle bir tehdit unsuru olarak

¹⁶⁵ Bağlantı: <https://teyit.org/ankaradaki-suriyelilerin-is-yerlerinin-kapatilacagina-dair-iddialar/>

¹⁶⁶ Bağlantı: <https://teyit.org/fotografin-denizde-nargile-icen-bir-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi/>

gösterilmiştir. Bu nedenle bu içerik nefret yaratan bir yalan haber örneğidir. İçeriğin kodları; değerlere saldırı, tehdit ve öteki vurgusudur. Bulunduğu kategori düşmanlıktır¹⁶⁷.

(İncelenen içeriklerin görselleri Ekler başlığı altında bulunmaktadır. Web bağlantılarında görseli bulunmayan örnekler Ekler’de yer verilmemiştir.)

¹⁶⁷ Bağlantı: <https://teyit.org/turk-bayrakli-cizim-turkiyede-yasayan-bir-suriyeli-tarafindan-yapilmadi/>

SONUÇ

Sığınmacılar, dünyanın birçok ülkesinde ötekileştirme ve düşmanlaştırılmaya maruz kalmaktadır. Göçmen krizi, çatışma diline dayanan popülist siyasetin yaygınlaşmasında etkili bir unsur olarak görülmektedir. Ülkelerinde yaşanan iç kargaşa ve ekonomik kriz gibi bir çok sorundan kaçan sığınmacılar, gittikleri bölgelerde düşmanlaştırılmaktadır. İletişim araçları, bu gerginliğin topluma yansımaya aracı olabilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlar, aynı zamanda bilgi kirliliğinin yaygınlaşmasına da neden olmaktadır. Sosyal medyada yayılan yalan haberler, göçmenlere duyulan nefretin çoğalmasına yol açabilmektedir. Böylelikle toplumun öteki kimlikleri düşman gruplar olarak yansıtılmaktadır. Yapmış olduğumuz araştırma, bir toplumsal kesimi hedef gösteren yalan haberlerde popülist söylemleri sorgulamıştır. Bu doğrultuda Türkiye'deki en yüksek sayıda sığınmacı grubunu oluşturan Suriyelilere yönelik yalan haberler incelenmiştir.

Yapılan analize göre; sosyal ağlarda yaygınlık kazanan yalan haberler, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları çoğunlukla sıradan halktan daha üstün bir topluluk olarak yansıtmıştır. Sığınmacılar, Türkiye'nin siyasal iktidarıyla özdeş, üstün ve ayrıcalıklı bir grup olarak lanse edilmektedir. Dolayısıyla popülist siyasette sıkça uygulanan anti-elitist söylem, yapılan analizde en fazla görülen tema olmuştur. İncelenen yalan haberlerin geriye kalan kısmında ise sığınmacılar, genelde toplumun kimliğine düşman ve şiddete yatkın bir kesim olarak hedef gösterilmiştir.

Ulaşılan verilerin genelinde Suriyeliler, Türk halkının değerlerine ve çıkarlarına zarar veren bir kesim olarak resmedilmiştir. Bu gerçek dışı iddialar, sıradan insan (biz) ve sığınmacılar (onlar) kutuplarının altını çizmektedir. Oysa sığınmacılar, Türkiye'de ucuz iş gücü olarak

Çalıştırılan güvencesiz ve yoksul bir kesimdir. Görüldüğü üzere toplumdaki dezavantajlı veya ezilen bir grup, gerçek dışı iddialar aracılığıyla hedef alınabilmektedir. Bu iddialar, halkın çıkarlarına ve değerklerine saldıran bir ‘teki’ yaratmaktadır.

Suriyeliler, rnek içeriklerde gerçek dışı iddialarla ayrıcalıklı bir öteki olarak işaret edilmektedir. Bu noktada yalan haberlerin, halkın yöneticilere karşı olan talep ve beklentilerinin hedefini saptırdığ görülmektedir. Söz konusu yalan haberler, uluslararası göçmen krizinin gerçek sebep ve faillerinin sorgulanması yerine ötekilerin hedef gösterilmesine sebep olmaktadır. Sahte bilgilerden oluşan bu paylaşımlar, gerçekleri yadsıyan işlevleri nedeniyle ideolojik içeriklerdir. Bilgi kirliliğinin burada kritik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Çünkü azınlık kimlikler, yalan haberlerle halk karşısındaki ‘yozlaşmış elit’ hedefine yerleştirilmektedir. Bu nedenle yalan haberler, belirli güç odaklarının ideolojilerini yayan medya içerikleri olarak görülebilir. Mudde’nin popülizme dair yaptığı, ‘‘halk ve yozlaşmış elit ayrımına dayanan bir ideoloji’’ tanımının doğrulanđı görülmektedir. Bu yönüyle siyaset alanını aşan ve toplumsal işleyişin ideolojik üretimini sağlayan bir popülizm kavramından söz etmek mümkündür. Dolayısıyla bulunduğumuz çağda popülizm, halkın talep, beklenti ve arzularından üretilmiş; güç odaklarının çıkarlarına yönelik manipülasyon yaratabilen bir ideoloji olarak görülebilir. Ayrıca incelenen içeriklerde de görüldüğü üzere sağ veya sol görüşlere dayanabilen farklı ideolojik profiller, yalan haberleri yaygınlaştırabilmektedir. Çok sayıda ideolojik kökenin ‘biz ve onlar’ kutuplarını güçlendirmek amacıyla yalan haberlere ve popülist söylemlere başvurabildiğini bu örnekler de doğrulamıştır.

Post-hakikat kavramıyla sıkça anılan yalan haberler, örneklerde gördüğümüz üzere öz itibariyle gerçekliğinin yeniden kurgulandığı popülist söylemlerden oluşabilmektedir. Çünkü yalan haberlerde hedef gösterilen kişi veya gruplar, somut veriler yok sayılarak halkın yaşamına

ve çıkarlarına zarar vermekle suçlanmaktadır. İncelenen örneklerde yalan haberlerde ötekiler; halkın duygu, değer ve inançlarından ziyade talep, çıkar ve beklentilerine zarar vermekle daha çok itham edilmiştir. Bir çok örnekte halkın yoksulluğu ve Suriyelilerin ayrıcalıkları ön plana çıkarılmıştır. Halkın talep, çıkar ve beklentilerinin önündeki engel olarak Suriyeliler işaret edilmektedir. Bu örneklerde kültür, değer ve inanç ayrımlarının geri planda kalması Türk halkının dini/mezhepsel kimliğinin Suriyeliler ile benzerlik göstermesinden kaynaklanıyor olabilir. Ancak göçmen sorununun tüm dünyada yarattığı esas kaygı, sığınmacı kitlelerin getirebileceği ‘ekonomik yük’ ile yakından ilişkilidir. Bundan dolayı olası bir göçmen akımı sonrası oluşabilecek ekonomik sonuçlar, değer ve inanç farklılıklarından oluşan ötekileştirmenin önüne geçmektedir. Tüm dünyada liberal demokrasinin bir süreliğine askıya alınması bu paniğin en önemli göstergesidir.

Sonuç olarak medya, kültürel ve ideolojik işlevleriyle kitlelerin kanaatlerini belirli yönler doğru sürükleyebilmektedir. Sosyal medya mecraları ise bilgi kirliliğini yaygınlaştırma konusunda yarattığı dezavantaj nedeniyle bu işlevlere katkıda bulunmaktadır. Popülist söylemler, sosyal ağlardaki sahte içeriklerde bu amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Bilgi kirliliği sorunu, popülist siyasetin nefret ve düşmanlık söylemleri içerisinde yürütülmesine neden olmaktadır. Bilgi kirliliğinin yaygınlaşması, toplumların gerçeği ve somut çıkarlarını kavrayabilmesinin önündeki büyük bir engeldir. Gazetecilik mesleğinin enformasyonu sorgulayan ve şeffaflaştıran işlevinin dijital mecralarda güçlenmesi, bu sorunlarla mücadele etmek adına büyük bir öneme sahiptir. Genel olarak medyanın yarattığı bilgi kirliliği sorununun aşılması demokrasi, barış ve çoğulculuğun gelişmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır. Bu sorunun aşıldığı bir dünyada popülizm, somut gerçekler ve halkın gerçek talepleri doğrultusunda yapılan siyasetin önünü açabilir. Farklı kimlikler arasındaki kutuplaşma sorunu da gerçeği yansıtan ve tartışan mecralar yaratarak çözülebilir. Bu nedenle iletişim

araçlarının yalnızca hakikati yansıttığı bir dünya, bir arada yaşamanın daha elverişli koşullarını yaratabilecektir.

KAYNAKÇA

Adorno, Theodor, W., Horkheimer, Max:	Aydınlanmanın Diyalektiği (Çev.:Nihat Ülner - Elif Öztarhan Karadoğan), İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2000
Althusser, Louis:	İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları , Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003
Amer, Karim, Noujaim, Jehane:	The Great Hack , Netflix, 2019
Arlı, Arim, Çeğim, Güney:	“İdeoloji Kavramının Aşınması ve Pierre Bourdieu'nün Kuramsal Seçenekleri”, Doğu Batı Dergisi , 2004, 7, Sayı: 28, s. 173
Aydın, Suavi, Taşkın, Yüksel:	1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi , İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2014
B. Thompson, John:	İdeoloji ve Modern Kültür , Çev. İdil Çetin, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013
Baker, Ulus:	Kanaatlerden İmajlara - Duygular Sosyolojisine Doğru , İletişim Yayınları, 2010
Baudrillard, Jean:	Simülakrlar ve Simülasyon , Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2003

Bauman, Zygmunt:	Modernite ve Holocaust , Çev. Süha Sertabiboğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997
Bell, Daniel:	İdeolojinin Sonu , Çev. Volkan Hacıoğlu, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2013
Bourdieu, Pierre:	Televizyon Üzerine , Çev. Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997
Canovan, Margaret:	“‘People’, Politicians and Populism”. Government and Opposition , 19(3), 1984, s. 312-327, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1477-7053.1984.tb01048.x Erişim Tarihi: 11.02.2020
Castells, Manuel:	Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür , Cilt 1: Ağ Toplumunun Yükselişi, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008
Cresswell, John W.:	Nitel Araştırma Yöntemleri , Çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013
Derrida, Jacques:	Marx'ın Hayaletleri , Çev. Alp Tümertekin, Ayrıntı, İstanbul, 2007
Dijk, T. Van:	“Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, İçinde: Söylem ve İdeoloji , Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yay. İstanbul, 2003
Eco, Umberto:	Yengeç Adımlarıyla Sıcak Savaşlar ve Medyatik Popülizm , Çev. Şemsa Gezgin, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2012

Eliot, T.S.:	Kültür Üzerine Düşünceler , Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987
Erdoğan, Murat:	Suriyeliler Barometresi 2019- Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi , Orion Kitabevi, Ankara, 2020
Eric Maigret:	Medya ve İletişim Sosyolojisi , Çev. Halime Yücel, İletişim Yayınları, 2011
Fiske, John:	İletişim Çalışmalarına Giriş , Çev. Süleyman İrvan, Bilim ve Sanat, 2003
Fuchs, Christian:	Sosyal Medya - Eleştirel Bir Giriş , Çev. Diyar Saraçoğlu, İlker Kalaycı, Nota Bene Yayınları, İstanbul, 2018
Genel, Mehmet, G.:	İletişim Çağında Dijital Kültür , Eğitim Yayınevi, Konya, 2018
Giddens, Antony:	Sosyoloji , Kırmızı Yayınevi, Haz. Cemal Güzel, İstanbul, 2008
Güngör, Nazife:	İletişim - Kuramlar ve Yaklaşımlar , Ankara, Siyasal Kitabevi, 2013
Habermas, Jürgen:	Kamusallığın Yapısal Dönüşümü , Çek. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997

Hall, Stuart. Lubley, Bob., McLennan, Gregor:	Siyaset ve İdeoloji: Gramsci , Çev. Sadun Emrealp, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985
Hsieh, Hsiu- Fang. Shannon, Sarah E.:	“Three Approaches to Qualitative Content Analysis”, Qualitative Health Research , Vol. 15 No. 9, November, 2005, s.1286
L. Byrne, Cristina. Griffith, Jennifer A.:	Examining Online Communication: A Method for the Quantitative Analysis of Qualitative Data, 2015, s. 13-14, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/280804777_Examining_Online_Communication_A_Method_for_the_Quantitative_Analysis_of_Qualitative_Data Erişim Tarihi: 13.11.2020
Lacan, Jacques:	Babanın Adları , Çek. Murat Erşen, Monokl Yayınları, İstanbul, 2012
Lacan, Jacques:	Psikanalizin Dört Temel Kavramı , Çev. Nilüfer Erdem, Metis Yayınları, İstanbul, 2013
Laclau, Ernesto. Mouffe, Chantal:	Hegemonya ve Sosyalist Strateji , Çev. Ahmet Kardam, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

Laclau, Ernesto:	İdeoloji ve Politika , Çev. Hüseyin Sarıca, Belge Yayınları, İstanbul, 1998
Laclau, Ernesto:	Popülist Akıl Üzerine , Çev. Nur Betül Çelik, Epos Yayınları, Ankara, 2007
Lee, Terry:	“The Global Rise Of “Fake News” And The Threat To Democratic Elections İn The USA”, Five Corners Strategies, Washington, District of Columbia , USA, 2019, Vol. 22 No. 1 s. 15-24 (Çevrimiçi) www.emeraldinsight.com/1727-2645.htm Erişim Tarihi: 18.11.2020
Marcuse, Herbert:	Tek Boyutlu İnsan , Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul, 1986
Marks, Karl, Engels, Friedrich:	Alman İdeolojisi , Sol Yayınları, Ankara, 1992
Maxwell, Joseph Alex:	“Qualitative Research Design : An Interactive Approach”, 2008, 214-250, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/43220402_Qualitative_Research_Design_An_Interactive_Approach_JA_Maxwell Erişim Tarihi: 13.11.2020

Mayfield, Antony:	What is Social Media, iCrossing, e-book, 2008, (Çevrimiçi), https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf , Erişim Tarihi: 12. 05. 2020
Mazzoleni, Gianpietro:	Populism and the Media, In: Albertazzi D., McDonnell D.: Twenty-First Century Populism . Palgrave Macmillan, London, 2008, s.49-64
McLuhan, Marshall. Powers Bruce R.:	Global Köy - 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler , Scala Yayıncılık, İstanbul, 2001
McLuhan, Marshall:	The Medium Is The Message, 1964, (Çevrimiçi) https://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf , Erişim Tarihi: 17.08.2020
Mouffe, Chantal, v.d:	Yapıbozum ve Pragmatizm , Der: Chantal Mouffe, Çev. Tuncay Birkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016
Mouffe, Chantal:	Demokratik Paradoks , Çev. Cevdet Aşkın, Epos Yayınları, Ankara, 2001
Mudde, Cas:	The Populist Zeitgeist, Government and Opposition Ltd , 39(4), 541-563, 2004, (Çevrimiçi) doi:10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x Erişim Tarihi: 12.11.2019
Müller, Jan- Werner:	What Is Populism? , University Of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2016

Nielsen, Greg:	Populism, Fake News, and the Flight From Democracy, Concordia University , Canada, 2020, (Çevrimiçi) https://www.researchgate.net/publication/339397477_Populism_Fake_News_and_the_Flight_From_Democracy/link/5e8203dc299bf1a91b8cef5a/download Erişim Tarihi: 30.06.2020
Ørberg, Hans H.:	Latin-English Vocabulary, Denmark, 1998
Özdemir, Murat:	“Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 2010, 11(1), s.323-343
Panizza, Francisco:	Populism and the Mirror of Democracy , Introduction; First Printing, London, 2005
Pooley, Jefferson:	International Journal of Communication 8, Book Review 2778–2782: Cultures of Mediatization, Muhlenberg College , USA, 2014
Public Policy Forum:	The Shattered Mirror – News, Democracy and Trust in the Digital Age. 2017, (Çevrimiçi) Retrieved from: https://shatteredmirror.ca/ .
Said, Edward:	Şarkiyatçılık , Çev. Berna Yıldırım, Metis Yayınları, İstanbul, 1999
Seydi, Süleyman:	İslamî Terör, Strategma Dergisi , Sayı: 8, İstanbul, 2003
Toffler, Alvin:	Üçüncü Dalga , Çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayınları, İstanbul, 2008

Toprak, Zafer:	‘‘Dünden Bugüne Popülizm ve Demokrasi Paradoksu’’, Politus - Politik Kültür Dergisi , yıl 4, sayı 10, Kış 2014
Toprak, Zafer:	‘‘Popülizm ve Türkiye’deki Boyutları’’, Tarih ve Demokrasi - Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan , İstanbul; Cem Yayınları; Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, 1992
Touraine, Alain:	Demokrasi Nedir? , Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 1997
Türk Kızılayı ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı:	Türkiye'deki Sığınmacılar: Geçim Kaynakları Anket Bulguları, Ankara, 2019
Virilio, Paul:	Enformasyon Bombası , Haz. Semih Sökmen, Metis Yayınları, İstanbul, 2002
Wardle, Claire. Derakhshan, Hossein:	Information Disorder : Toward An Interdisciplinary Framework For Research And Policy Making, Council of Europe Report , Eylül, 2017, (Çevrimiçi) https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html Erişim Tarihi: 04.23.2020
Williams, Raymond:	Kültür , İmge Kitabevi Yayınları, Çev. Suavi Aydın, Ankara, 1993
Yaşın, Cem. Cengiz, Can:	Yankı Odası, 2019, (Çevrimiçi) http://yenimedya.info/2019/02/06/yanki-odasi/ Erişim Tarihi:

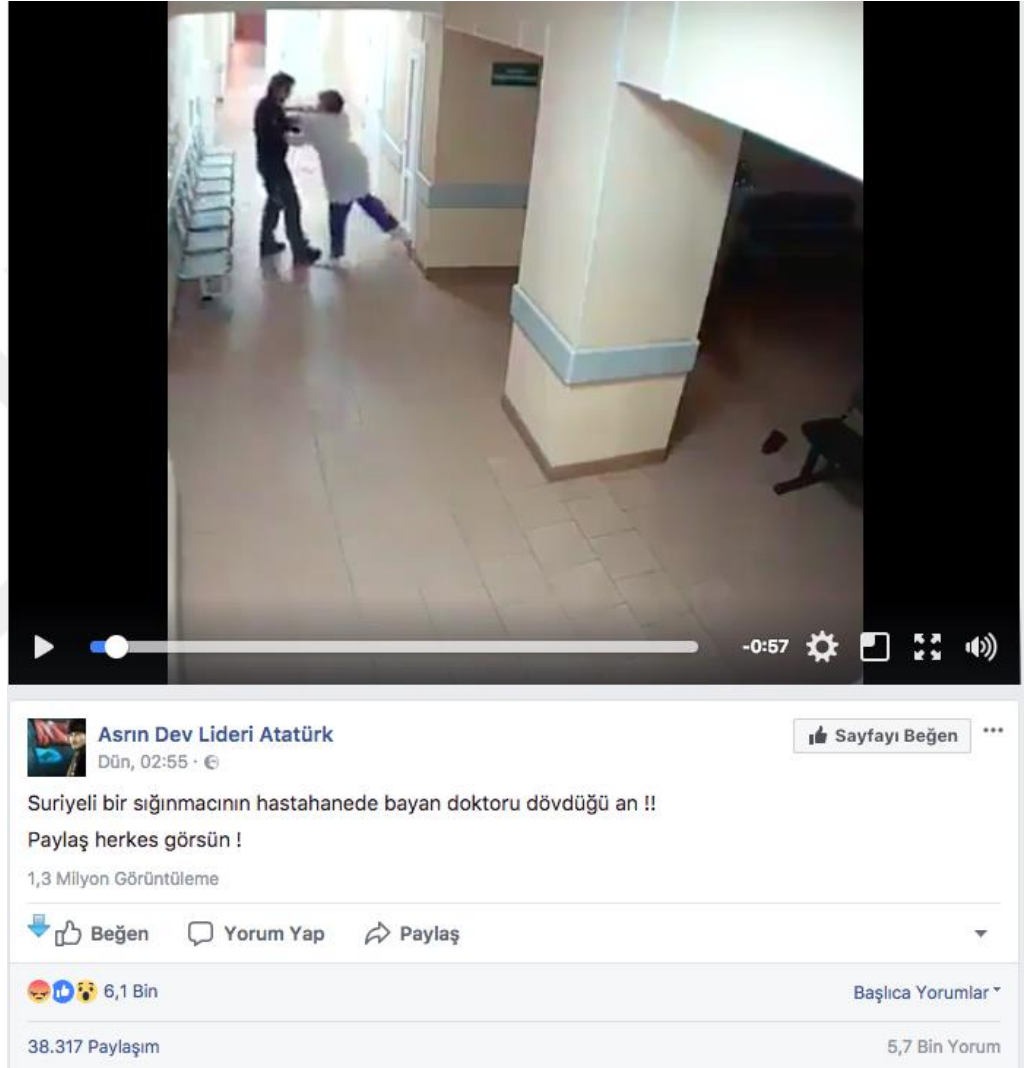
	27.06.2020
Yılmaz, Zafer:	Popülizm, Halk ve Demokrasi: Temsili Demokrasinin Açmazları ve Radikal Demokratik Bir Popülizmin İmkânları. Mülkiye Dergisi , 41 (1), 2017, s.39
Zhou, Xinyi. Zafarani, Reza:	“Fake News: A Survey of Research”, Detection Methods, and Opportunities. ACM Comput. Surv. 1, 1 (December 2018), 40 s.
	ABD Başkanı Donald Trump Medyaya Savaş Mı Açtı?, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39002536 , Erişim Tarihi: 22.05.2020
	Cambridge Sözlüğü, (Çevrimiçi) https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/communication , Erişim Tarihi: 18.08.2020
	Fake News İn The 2016 US Presidential Election Campaign, (Çevrimiçi) https://libraryguides.vu.edu.au/evaluating_information_guide/fakenews2016 Erişim Tarihi: 22.05.2020
	Hard Questions: What Effect Does Social Media Have on Democracy? (Çevrimiçi) https://about.fb.com/news/2018/01/effect-social-media-democracy/ Erişim Tarihi: 27.06.2020
	https://dictionary.cambridge.org Erişim Tarihi: 05.10.2019

	Internet, (Çevrimiçi) https://www.merriam-webster.com/dictionary/Internet , Erişim Tarihi: 24.08.2020
	Kitle, (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C4%B0TLE Erişim Tarihi: 02.03.2020
	Popüler Kültür, (Çevrimiçi) https://www.dictionary.com/browse/popular-culture# Erişim Tarihi: 22.11.2020
	Post-hakikat, (Çevrimiçi) https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth Erişim Tarihi: 04.05.2020
	Protestoların Son 10 yılı: Ekonomik kriz sonrası kitlesel eylemler dünyayı nasıl etkiledi?, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46686118 Erişim Tarihi: 15.05.2020
	Sosyal Medya, (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Social_media Erişim Tarihi: 11. 05. 2020
	Sosyal Medyada Yalan Haber Daha Çok Tutuluyor, (Çevrimiçi) https://p.dw.com/p/2u0zB , Erişim Tarihi: 15.05.2020
	teyit.org Nedir, (Çevrimiçi) https://teyit.org/nedir Erişim Tarihi: 14.11.2020
	Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Kasım 2020, (Çevrimiçi) https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ Erişim Tarihi:

	02.12.2020
	Türkiye’deki Mülteciler ve Sığınmacılar, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar Erişim Tarihi: 09.11.2020
	Web 1.0, (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0#Web_1.0 Erişim Tarihi: 20.06.2020
	Yalan Haber, (Çevrimiçi) https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/fake-news Erişim Tarihi: 04.05.2020
	Yeni Medya, (Çevrimiçi) https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/new-media?q=new+media , Erişim Tarihi 24.08.2020

EKLER

Görsel 1: Suriyeli bir sığınmacının doktor dövdüğü iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/suriyeli-bir-siginmacinin-doktor-dovdugu-iddiasiyla-paylasilan-video-rusyadan/>

Görsel 2: Suriyelilere alışverişlerde yüzde 50 indirim sağlayan Ak Kart verildi iddiası

#HAYIR
VAY ANASINI !!!
Cumartesi istanbul
Ikeadaydim.Önümüzde kasa
kuyruğunda bir Türk aile ve onun
önünde Suriyeli bir aile vardı.Ve bu
aile 758 tı lik alışveriş yapmışlar
ve kasiyer rakamı söyledi.Adam
cebinden AKKART çıkardı ve
hesap 379 tlye düştü ve aynı kartla
ödemeyi yaptı.Unuttum yazmayi
arkadaşlar kimlik kontrolü içinde
TC cüzdanı çıkardı.İnsanlar bir
anda kasiyere dönüp nedir bu
dediler ve suriyelilere verilen özel
AKkart olduğunu ve %50 indirimli
olduğunu söyledi ve kasiyeri
dinleyen herkesin ağzından aynı
anda koro gibi kadınlı erkekli ha
si..tir kelimesi çıktı ve bir anda
herkes birbirinden özür dilemeye
başladı.Benimde ağzımdan kaçtı
tabii ki aynı kelime
Akın Tunç

09:34 ✓

Kaynak: <https://teyit.org/suriyelilere-alisverislerde-yuzde-50-indirim-saglayan-ak-kart-verildi-iddiasi/>

Görsel 3: Suriyeliler ile ilgili paylaşım yapanlara üç yıla kadar hapis cezası verileceği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/suriyeliler-ile-ilgili-paylasim-yapanlara-uc-yila-kadar-hapis-cezasi-verilecegi-iddiasi/>

Görsel 4: Konya Büyükşehir Belediyesi Suriyelilere maaş bağladı iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/konya-buyuksehir-belediyesi-suriyelilere-maas-bagladi-iddiasi/>

Görsel 5: 131 bin 746 Suriyeli'nin üniversiteye yerleştirildiği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/131-bin-746-suriyelinin-universiteye-yerlestirildigi-iddiasi/>

Görsel 6: Suriyeliler, Türkiye halkının dinden kopuk yaşadığını söyleyerek yürüyüş düzenledi iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/suriyeliler-turkiye-halkinin-dinden-kopuk-yasadigi-iddiasiyla-yuruyus-duzenledi-iddiasi/>

Görsel 7: Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/suriyeliler-universiteye-kosulsuz-sinavsiz-girebiliyor-iddiasi/>

Görsel 8: Suriyeliler istedikleri üniversiteye hiçbir koşul olmadan girebiliyor iddiası (2)

Kaynak:<https://teyit.org/suriyeliler-universiteye-kosulsuz-sinavsiz-girebiliyor-iddiasi/>

Görsel 9: Bursa'da yaşayan Suriyelilerin bir atı kafasına vurarak öldürdüğü iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/bursada-yasayan-suriyelilerin-bir-ati-kafasına-vurarak-oldurdugu-iddiasi/>

Görsel 10: Suriyeliler maaşlarını almak için PTT önünde kuyruğa giriyor iddiası

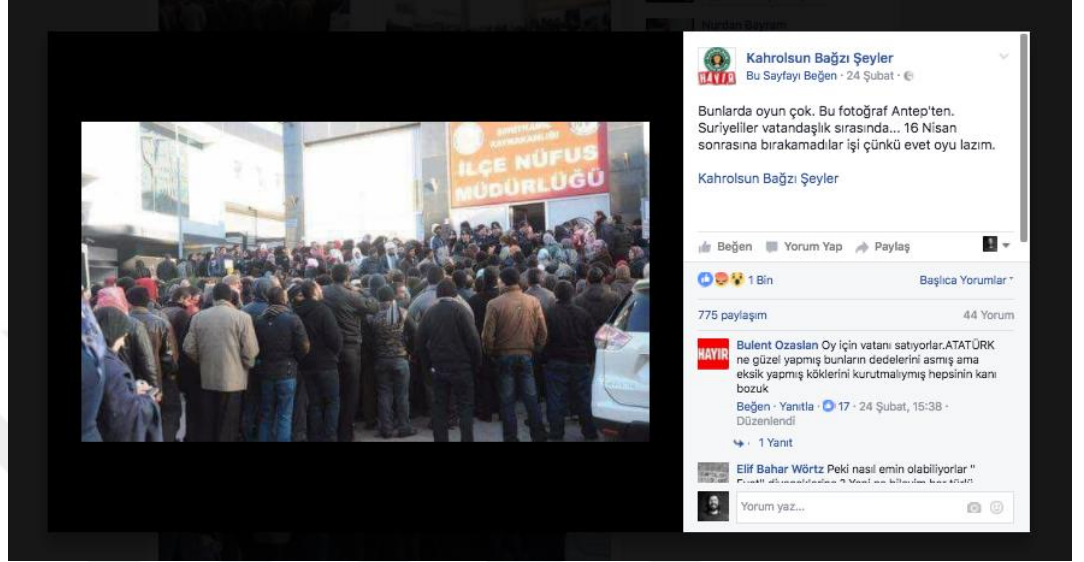
Kaynak: <https://teyit.org/suriyeliler-maaslarini-almak-icin-ptt-onunde-kuyruğa-giriyor-iddiasi/>

Görsel 11: İki Suriyelinin Bursa'da bir kadını kaçırıp tecavüz ettiği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/iki-suriyelinin-bursada-bir-kadini-kacirip-tecavuz-ettigi-iddiasi/>

Görsel 12: Gaziantep'te Suriyeliler vatandaşlık için kuyruğa girdi iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/gaziantep-te-suriyeliler-vatandaslik-icin-kuyruğa-girdi-iddiasi/>

Görsel 13: Suriye’de organ mafyasının çocukları kaçırdığını gösteren video iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/suriyede-organ-mafyasinin-cocuklari-kacirdigini-gosteren-video-iddiasi/>

Görsel 14: Fotoğrafın Suriyelilerin Türkiye'ye gelen Afganları protesto ettiğini gösterdiği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/fotografin-suriyelilerin-turkiyeye-gelen-afganlari-protesto-etdigini-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 15: Suriyeli mültecilere içinde 930 TL bulunan yardım kartı verildiği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/suriyeli-multecilere-icinde-930-tl-bulunan-yardim-karti-verildigi-iddiasi/>

Görsel 16: Faturanın Konya’da yaşayan Suriyelinin sudan bedava yararlandığını gösterdiği iddiası

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KOSKİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
FATURA
www.koski.gov.tr

Abone No: 149315 Fatura Tarihi: 28.09.2018 Fatura No: 55417741 Dönem: 201809

Adı Soyadı: KEMAL EL-ALI
Adresi: FERİDUNİYE
ULASIR SK No: 1/5 SELÇUKLU **suriyeli**

ABONE TURU: 2 - MİSKEN/TV APARTMAN

İLK OKU.TAR: 28.08.2018 OKUMA KODU: 8
SON OKU.TAR: 26.09.2018 OKUYUCU NO: 1800
OKUMA SAATİ: 10:22:36 SAYAÇ NO: 598379

İLK END.	SON END.	İLAVE İADE	1.KADEME	2.KADEME	SARFIYAT
1411	1412	0	0	0	0

FATURA KALEMLERİ	BİRİM	FIYAT	TUTAR	BİRİM	FIYAT	TUTAR	TOPLAM TUTAR
SU BEDELİ	3.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ATIKSU BEDELİ	0.78	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

K.D.V. %18: 0.00 K.D.V. %8: 0.00
Ç.T.V. %9 FİYAT: 0.32 Ç.T.V. BEDELİ: 0.00
Fatura Edilen / Edilmeyen Borç: 0.31 0.31

FATURA BEDELİ: 0.00-TL
SON ÖDEME TARİHİ: 11.10.2018

ESKİ DÖNEM BORCU: (Geçkime Zammı Hariç)
Lütfen Arka Sayfayı Okuyunuz.

FATURA ÖDEMEMEK İÇİN SURIYELİ OLMAK YETERLİ. ALLAH BELANIZI VERSİN.

362 Beğen 32 Yorum 23.264 Paylaşım

26 diğer yorumu gör

Bu fatura nin sahte olduğu açıklandı.
Beğen · 3g

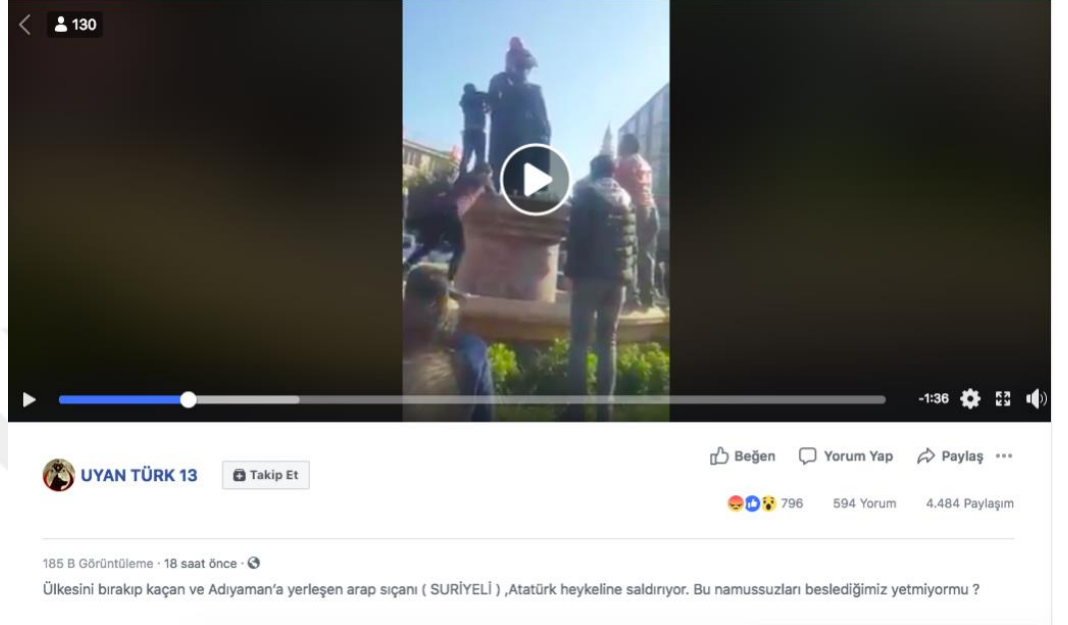
Kafayı yemişsiniz siz yav Allah ıslah etsin diyecem etmesin yuvarlanın cehenleme.
Beğen · 3g

İlk end son end bakın su kullanmamış hiç camur at izi kalsın
Beğen · 3g

Bide MEB yazmış profiline sen önce okuma yazmayı bi idrak etki ondan sonra birilerine satış sen Suriyeli olsan bu seferde benden az para aldılar diye bahane bulursun
Beğen · 1g

Kaynak: <https://teyit.org/faturanin-konyada-yasayan-suriyelinin-sudan-bedava-yararlandigini-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 17: Adıyaman'da Atatürk heykeline saldırdığı belirtilen kişinin Suriyeli olduğu iddiası

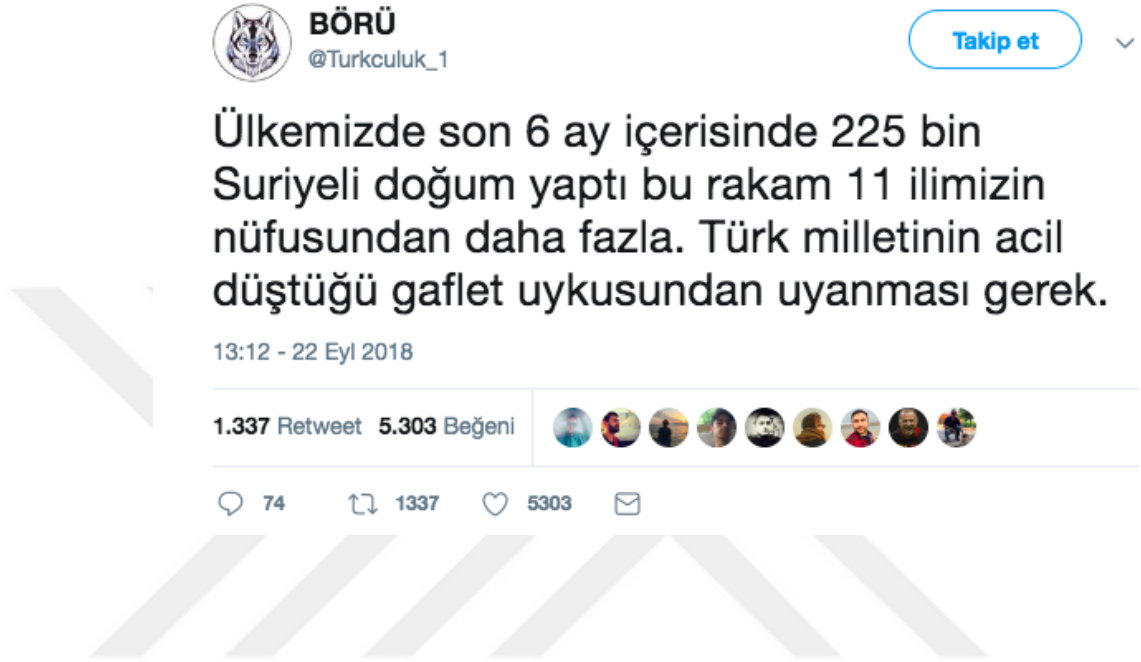
Kaynak:<https://teyit.org/adiyamanda-ataturk-heykeline-saldirdigi-belirtilen-kisinin-suriyeli-oldugu-iddiasi/>

Görsel 18: Rachid Yusuf isimli Suriyeli mültecinin Türkiye hakkında söylediği sözlere ilişkin iddialar

Kaynak: <https://teyit.org/rachid-yusuf-isimli-suriyeli-multecinin-turkiye-hakkinda-soyledigi-sozlere-iliskin-iddialar/>

Görsel 19: Türkiye’de son 6 ayda 225 bin Suriyelinin doğum yaptığı iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/turkiyede-son-6-ayda-225-bin-suriyelinin-dogum-yaptigi-iddiasi/>

Görsel 20: Ahmed-i Şerif isimli kişinin Türkler ve Suriyeliler hakkında söylediği iddia edilen sözler

Kaynak:<https://teyit.org/ahmed-i-serifi-isimli-kisinin-turkler-ve-suriyeliler-hakkinda-soyledigi-iddia-edilen-sozler/>

Görsel 21: Suriye kökenli Muhammed Erdoğan'ın Bursa'dan milletvekili seçildiği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/suriye-kokenli-muhammed-erdoganin-bursadan-milletvekili-secildigi-iddiasi/>

Görsel 22: Videonun Sapanca'da bacakları kesilen köpeğin Suriyeli çocuklar tarafından işkenceye uğradığını gösterdiği iddiası

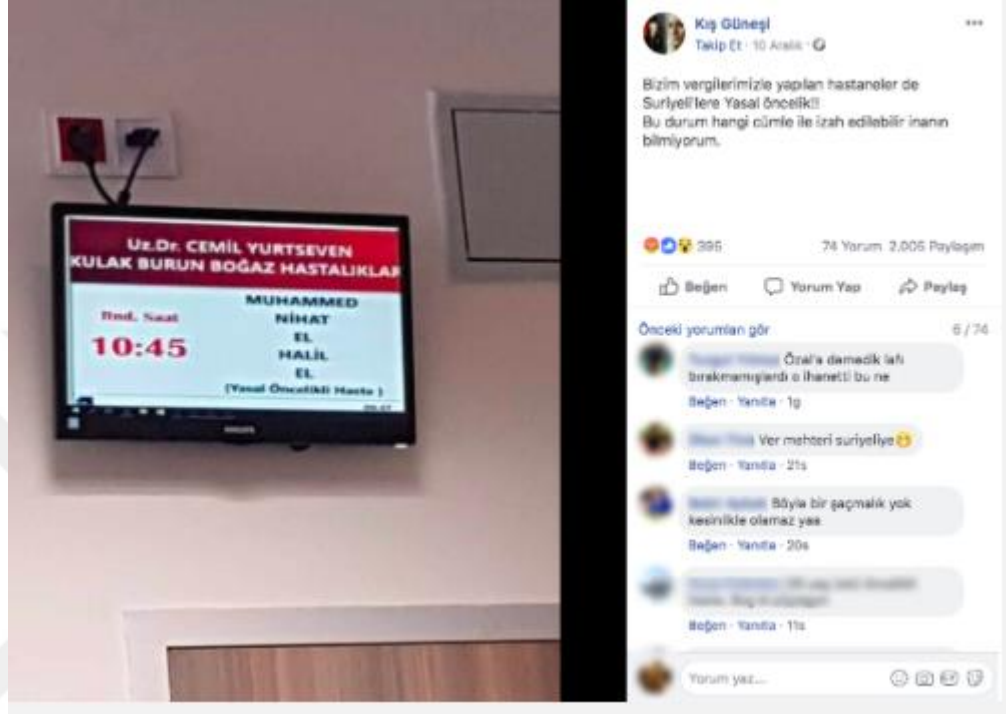
Kaynak: <https://teyit.org/videonun-sapancada-bacaklari-kesilen-kopegin-suriyeli-cocuklar-tarafindan-iskenceye-ugradigini-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 23: Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin telefon görüşmelerinde para ödemeyeceği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerin-telefon-gorusmelerinde-para-odemeyecegi-iddiasi/>

Görsel 24: Suriyeli mültecilerin hastanelerde ‘yasal öncelikli hasta’ sayıldığı iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/suriyeli-multecilerin-hastanelerde-yasal-oncelikli-hasta-sayildigi-iddiasi/>

Görsel 25: Fotoğrafın Türk bayrağı yakan Suriyelileri gösterdiği iddiası

Kaynak:<https://teyit.org/fotografin-turk-bayragi-yakan-suriyelileri-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 26: İŞKUR'un 7 bin 400 Suriyeli istihdam edeceği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/iskur-un-7-bin-400-suriyeli-istihdam-edecegi-iddiasi/>

Görsel 27: Fotoğraflar Türkiye’de organları çalınan Suriyeli çocukları göstermiyor

Kaynak:<https://teyit.org/fotograflar-turkiyede-organlari-calinan-suriyeli-cocuklari-gostermiyor/>

Görsel 28: Suriyelilere bayram parası verildiği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/suriyelilere-bayram-parasi-verildigi-iddiasi/>

Görsel 29: Videonun Gaziantep'te dans eden Suriyeli mültecileri gösterdiği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/videonun-gaziantep-te-dans-eden-suriyeli-multecileri-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 30: Videonun denize çıplak girmeye çalıştığı için dövülen Suriyeliyi gösterdiği iddiası

Kaynak: <https://teyit.org/videonun-denize-ciplak-girmeye-calistigi-icin-dovulen-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 31: Suriyeliler hakkındaki ifade İmamoğlu'na mı ait?

Kaynak: <https://teyit.org/suriyeliler-hakkındaki-ifade-imamogluna-mi-ait/>

Görsel 32: Ankara'daki Suriyelilerin işyerlerinin kapatılacağına dair iddialar

Kaynak: <https://tevit.org/ankaradaki-suriyelilerin-is-yerlerinin-kapatilacagina-dair-iddialar/>

Görsel 33: Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası

Korkusuz Gazetesi kupürüdür.

Kaynak:<https://teyit.org/fotografin-denizde-nargile-icen-bir-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 34: Fotoğrafın denizde nargile içen bir Suriyeliyi gösterdiği iddiası (2)

›1. Öncelikle onlar için nargilenin yeri ve zaman yoktur. Nargile, nargilecilik bir yaşam tarzıdır, yürünmesi gereken uzun bir yoldur.

Onedio.com içeriğidir.

Kaynak:<https://teyit.org/fotografin-denizde-nargile-icen-bir-suriyeliyi-gosterdigi-iddiasi/>

Görsel 35: Türk bayraklı çizim Türkiye’de yaşayan bir Suriyeli tarafından yapılmadı

Kaynak: <https://teyit.org/turk-bayrakli-cizim-turkiyede-yasayan-bir-suriyeli-tarafindan-yapilmadi/>